

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τῆς Διευθύνσεως: Δημοτικισμός καὶ κομμουνισμός	Σελ. 289
Γεωργ. Ν. Παλκιολόγου, Γεν. Διτοῦ Μαρασλείου Παιδ. Ἀκαδημίας	
Ἰωάννης Ἑρρίκος Πεσταλότσης (Ε')	» 296
Χριστιανικὸς κοινωνικὸς κύκλος	
Γινῶμαι περὶ ἐκπαιδευτικῆς ἀνασυγκροτήσεως	» 303
Χ. Σκαλισιάνου: Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς ἐν τῇ Δ' τάξει	
τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου	» 305
Συμβουλαὶ πρὸς μητέρας	» 312
Γρηγορίου Καρύδη, Διτοῦ Μαρασλείου Παιδ. Ἀκαδημίας	
Διδασκαλικὴ προσωπικότης	» 313
Κ. Μαντά, Δημοδιδασκάλου. Ἡ πρώτη ἀνάγνωσις κατὰ τὴν μέ-	
θοδον Decroly εἰς τὸ σχολεῖον μας (συνέχεια καὶ τέλος)	» 322
Ἀνδρέου Σταυρουλάκη, Δημοδιδασκάλου	
Οἱ σχολικαὶ ἐκδρομαὶ	» 326
Δημητρίου Μωραΐτου	
Ἀνεξαρτησία καὶ ἐλευθερία	» 331
Γρηγορίου Οἰκονομάκου, Καθηγητοῦ	
Αἱ τέσσαρες μορφαὶ τῆς ἀρετῆς	» 334
Ἡ διεθνὴς ἐκπαιδευτικὴ κίνησις	» 338
Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδευτικὴ κίνησις.	
Λαζ. Γαβαλά, Δημ.λ. Ἡ μαθητικὴ βιβλιοθήκη τοῦ προτύπου τῆς	
Μαρασλείου.	» 340
Σωτ. Φάσσα, Δημ.λ. Ἡ συνεργασία τοῦ σχολείου μου με τοὺς	
ἐξωσχολικοὺς παράγοντας	» 342
Ἀντωνᾶ Βενίτη, Δημοδιδασκάλου. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Δωδεκανήσω	» 345
Ἀνδρέου Παπαδοπούλου, Δημ.λ. Παιδαγωγικὸν συνέδριον πε-	
ριφερείας Κιλκίς.	» 346
Μαρίας Εὐσταθιάδου, Διδ.σ. Στὴν ἐθνομάρτυρα Βασιλικὴ	
Παπαθανασίου (ποίημα)	» 348
Ματθ. Καφετζάκη, Δημ.λ. Χειροτεχνικὴ ἔκθεσις σχολείων πε-	
ριφερείας Μεραμβέλλου	» 350
Βιβλιοκρισίαι	» 350

ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΔΙΠΛΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 4.500



ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

Γραμματεὺς Διευθύνσεως: ΠΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΝΤΑΞΙΣ: Ἐπιτροπὴ ἔξ ἐγκρίτων παιδαγωγικῶν καὶ λογοτεχνῶν ἐποπτεύει ἐπὶ τῆς ὕλης τοῦ περιοδικοῦ.

Τὴν προεδρίαν τῆς ἀνωτέρω Ἐπιτροπῆς εὐχεστίθη νὰ δεχθῇ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ν. Ἐξαρχόπουλος.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

Αἱ συνδρομαὶ εἶναι προπληρωταὶ καὶ καταβάλλονται μαζὶ μετὰ τὴν δέλωσιν ἐγγραφῆς.

Δι' ἐμβάσματα καὶ ἐν γένει διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν διαχείρισιν τοῦ περιοδικοῦ ἀπευθυντέον: Πρὸς τὸν Ἐκδοτικὸν Οἶκον Πέτρου Δημητράκου, ὁδὸς Περμαζόγλου 9—Ἀθήνας.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

(Σχολικῶν Ἐφορειῶν κ.λπ.)

Ἔτησίᾳ (10 τεύχη)	Δοχ. 30.000
Ἐξάμηνος (5 τεύχη)	» 15.000

ΔΙΑ ΤΟΥΣ κ.κ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Ἔτησίᾳ (10 τεύχη)	Δοχ. 20.000
Ἐξάμηνος (5 τεύχη)	» 10.000

ΚΑΘΕ ΝΕΟΣ ΚΑΙ ΚΑΘΕ ΝΕΑ διαφωτίζεται στὰ ζητήματα τῆς κληρονομικότητος, τῆς εὐγονικῆς καὶ τῆς ὑγιεινῆς τοῦ γάμου.

ΚΑΘΕ ΝΕΟΝΥΜΦΟΣ διαφωτίζεται εἰς ὅλα τὰ ζητήματα τῆς Ἐγκυμοσύνης.—

Σύλληψις καὶ Ἐγκυμοσύνη, τὰ συμπτώματα, μηνολόγιο τῆς ἐγκύου. Πότε θὰ γεννηθῇ τὸ παιδί, Ὑγιεινὴ καὶ Διαιτητικὴ τῆς Ἐγκυμοσύνης, Καλλιπαιδία κ.λ.π.

ΚΑΘΕ ΜΗΤΕΡΑ θὰ ἀναθρέψῃ μετὰ λιγώτερον κόπον τὸ παιδί τῆς καὶ θὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ σιδερένια ὑγεία μετὰ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

τοῦ ἱατροῦ καθηγητοῦ ΚΩΣΤΗ ΧΑΡΙΤΑΚΗ

Ὁ ἀπαραίτητος σύντροφος κάθε νεονύμφου καὶ κάθε μητέρας. Πλήρης βρεφοκομία καὶ παιδοκομία. Ὑγιεινὴ καὶ περιποιήσις τοῦ βρέφους καὶ τοῦ παιδιοῦ μῆνα πρὸς μῆνα. Πρόχειρη ἱατρικὴ τοῦ σπιτιοῦ. Οἰκογενειακὸ Φαρμακεῖο, νοσηλευτικὴ, πρῶτες βοήθειες κλπ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ 1948

Τόμος πολυτελὴς πλουσίως εἰκονογραφημένος μετὰ 415 σελίδας.

Τιμᾶται Ἀδετον Δραχ. 30.000 Χρυσόδετον 40.000

ΕΤΟΣ Β' ΑΘΗΝΑΙ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ—ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1948 ΤΕΥΧΟΣ 9 (19)

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ

Εἰς τὸ τευχὸς τῆς τῆς 15ης Ἰουλίου ἐ. ἔ. καὶ ἐν ἄρθρῳ τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐνας ἀνεπιθύμητος ἀγώνας» ἡ «Νέα Ἑστία» κρούει τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου τῆς γλωσσικῆς θρησκείας τῶν δημοτικιστῶν. Ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο ἔλαβεν ἀπὸ ἐν ψήφισμα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὑποβληθὲν εἰς τὴν παροῦσαν Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν, διὰ τοῦ ὁποίου αὕτη συνιστᾷ ὅχι μόνον τὴν μὴ διαγραφὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐν τῷ ἄρθρῳ 107 τοῦ ὑπὸ ἀναθεώρησιν Συντάγματος ὑπαρχούσης διατάξεως, δι' ἧς καθορίζεται ὅτι «Ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους εἶναι ἐκείνη, εἰς ἣν συντάσσονται τὸ πολίτευμα καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Νομοθεσίας τὰ κείμενα», ἥτοι ἡ καθαρῆς, «ἀπαγορεύεται δὲ πᾶσα πρὸς παραφθοράν αὐτῆς ἐπέμβασις». Προέβη δὲ εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολή, διότι ἡ ἐπὶ τῆς ἀναθεώρησεως τοῦ Συντάγματος Ἐπιτροπὴ ἔχει προτείνει, κατ' εἰσήγησιν τοῦ κ. Θ. Τσάτσου, τὴν διαγραφὴν τῆς διατάξεως ἐκείνης ἐκ τοῦ ἐν ἰσχύϊ Συντάγματος τοῦ 1911 διὰ ψήφων 10 ἐναντίον 8. Οὕτω θὰ ὑποχρεωθῇ ἡ παροῦσα Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ νὰ δώσῃ ἐκ νέου συνταγματικὴν λύσιν εἰς τὸ ὑπὸ τῆς μικρᾶς πλειοψηφίας τῶν ἐν τῇ ἐπιτροπῇ δημοτικιστῶν βουλευτῶν ἀνακινηθὲν γλωσσικὸν ζήτημα, καὶ τότε ὁ «κόσμος τῶν δημοτικιστῶν»—κατὰ τὴν ἑκφράσιν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς «Νέας Ἑστίας» κ. Π. Χάρη—θ' ἀναγκασθῇ ν' ἀποδυθῇ εἰς ἀγῶνα ὑπὲρ κατισχύσεως τῶν ἀπόψεων του, δηλαδὴ ὑπὲρ τῆς πλήρους ἐλευθερίας του, ὅπως ἐπιβάλλῃ καὶ εἰς τὸν δημόσιον βίον τὸ ὑπὸ κατασκευὴν γλωσσικὸν συνονθύλευμα, τὸ ὁποῖον ἐπιδίωξε νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν διὰ τῆς βίας.

Αὐτὸς εἶναι ὁ «ἀνεπιθύμητος ἀγώνας», περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ κ. Χάρης. Ἄλλ' ἀφοῦ εἶναι δι' αὐτοὺς ἀνεπιθύμητος, διατί τὸν προεκάλεσαν;—«Δὲν τὸν προεκάλεσαμεν ἡμεῖς», λέγει ὁ κ. Χάρης, «ἀλλ' ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ μετὰ τὴν παρέμβασίν της». Ἐνόμιζον δηλαδὴ οἱ δημοτικισταὶ ὅτι, ἂν δὲν παρενέβαινεν ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολή, ἡ Βουλὴ θὰ ἀπήλειπεν ἀσυζητητὴ τὴν συνταγματικὴν ἐκείνην διάταξιν, οὐδενὸς ἀντιλέγοντος, καὶ οὕτω ἂν ἐνός μὲν θὰ ἐλησμονεῖτο ἡ ἐπὶ δεκαετηρίδας καταπάτησις τῆς ὑπ' αὐτῶν, ἂν ἐτέρου δὲ θὰ ἀφήνετο εἰς αὐτοὺς ἐλεύθερον, ἀπὸ συνταγματικῆς πλευρᾶς, τὸ στάδιον διὰ νὰ συνεχίσουν εἰς τὸ ἐξῆς καὶ συμπληρώσουν τὸ ἔργον «τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισις» τῶν.

Ἄλλ' ἂς ἀκούσωμεν τί λέγει ὁ κ. Χάρης εἰς τὸ ἄρθρον του, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὰ πραγματικὰ αἴτια, διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνεπιθύμητος διὰ τοὺς δημοτικιστὰς ὁ ἀγὼν ὑπὸ τὰς σημερινὰς περιστάσεις.

Ἴδου τί λέγει:

«Πρέπει ὅμως νὰ ἐξηγηθῇ καὶ νὰ ἐκτιμηθῇ ἀπὸ φίλους κι' ἀπὸ καλόπιστους ἀντιπάλους τοῦτο τὸ βασικὸ καὶ τὸ σημαντικόν: τὸ γλωσσικὸ ζήτημα δὲν τὸ ἀνακίνησε, σ' αὐτὴν τὴν κρίσιμην ὥρα, ὁ κόσμος τῶν δημοτικιστῶν. Ἦρθε μαζὶ μετὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος, δηλαδὴ μαζὶ μετὰ μίαν ἄλλην ἀνάγκην, ποὺ δὲν τὴν ἐπροκάλεσαν οἱ πνευματικοὶ μας ἄνθρωποι. Καὶ ξαφνικὰ, μετὰ μίαν ἀπροσδόκητον ἐριστικὴν παρέμβασιν, ἔγινε μάχη. Ἡ παρέμβασις ἦταν τὸ γνωστὸ ψήφισμα τῆς Ἀθηναϊκῆς Φι-

λοσοφικής Σχολής, και οι δξύτητες που ακολουθήσαν είναι αποτέλεσμα όχι μόνο του γλωσσικού φανατισμού της, αλλά και της επίμονης προσπάθειάς της να φορτώσει στο δημοτικισμό άμαρτήματα που δεν τον βαρύνουν. 'Ακόμη μιά φορά καθίζουν στο έδωλο του κατηγορουμένου το δημοτικισμό...».

'Αλλά ποια άρα γε είναι τα άμαρτήματα που «εφόρτωσε στο δημοτικισμό» η Φιλοσοφική Σχολή, τα όποια υπαινίσσεται ο κ. Χάρης; Μας τα αποκαλύπτει ο ίδιος παραθέτων εν τω άρθρω του περικοπές του ψηφίσματος της Σχολής και ευθύς αμέσως τα έπ' αυτών σχόλιά του.

'Ιδού έν πρώτοις τό σχετικόν μέρος του ψηφίσματος.

«'Η ανάγκη, ούχι μόνον της ύπάρξεως της ειρηνένης διατάξεως, αλλά και της ένισχύσεως αυτής, καθίσταται σήμεραν έξόχως έπιτακτική, ότε βλέπομεν ποθ ώδήγησεν ή εφαρμοσθείσα, κατά παράβασιν του συντάγματος, υπό τινων Κυβερνήσεων, γλωσσική έλευθερία ή και άλλως λεγόμενη ίσοτιμία της παραδεδομένης έπισήμου 'Ελληνικής γλώσσης προς τα διαλεκτικά ιδιώματα της 'Ελλάδος, τα περιλαμβανόμενα υπό τό κοινόν όνομα της λαλουμένης και όπωσδήποτε γραφομένης δημοτικής».

«'Εάν δέ αποβλέψωμεν εις τό γεγονός, ότι ή γλωσσική μεταρρύθμισις εις τήν 'Εκπαίδευσιν άφωρμήθη από προσώπων τινων προσκειμένων εις τήν κοινωνικήν μεταρρύθμισιν, καταληξάντων δέ εις τήν ήγερσιν της κοινωνικής 'Επαναστάσεως, ή όποια και άνύψωσεν εις σύμβολον τήν χρήσιν ένός τερατώδους γλωσσικού συστήματος—τότε θα έννοήσωμεν τί σημαίνει και εις τί αποβλέπει ή κατάλυσις του ύφισταμένου γλωσσικού όργανισμού, τόν όποιον έσφυρηλάτησεν ή συνεχής παράδοσις και έξελίσσει ψυχραίμως ή χρήσις και ή λελογισμένη άπλοποίησις».

'Ιδού και τα σχολία του έπ' αυτόο:

«Πώς, λοιπόν, μπορεί να παραμείνει βουβός ό δημοτικισμός; Και πώς να μην είναι *προδοσία* κάθε συμβιβασμός με τους έπιστήμονες και τους άλλους άνεύθυνους, όταν αποκαλύπτονται τέτοιες δόλιες προθέσεις («ή ανάγκη ένισχύσεως της ειρηνένης διατάξεως») και πρό πάντων όταν διατυπώνονται τόσο βαριές κατηγορίες;»

Καταγγέλλων έπειτα έν συνεχεία τόν 'Ακαδημαϊκόν κ. Σπ. Μελάν επί «προδοσία» ως ύποστηρίζοντα «ότι πρέπει να μένει στο Σύνταγμα τό δεσμευτικό άρθρο, και τό χειρότερο, ότι δεν τολμά να ύψώσει φωνή και να πολεμήσει τήν κατηγορία ότι δημοτικισμός και κομμουνισμός πάνε πλαί-πλάϊ», έπάγεται:

«'Είναι φανερό ότι θέλει δέ θέλει ό κόσμος των δημοτικιστών πρέπει να βρεθεί στίς έπάλξεις. Τόν ώδήγησαν στή μάχη,—σέ μιά μάχη που δεν ήταν ώρα να γίνει—ή πολιτική ζωή του τόπου που έφερε τήν αναθεώρηση του Συντάγματος, ή πρόκληση της Φιλοσοφικής Σχολής, οι άλλαλαγοι του αντίθετου στρατοπέδου, και ή προδοσία. Οι 'Ελληνες όμως έδω θα φανούν. Και δίνουν πρώτα τό παράδειγμα οι λογοτέχνες—πρόταση του κ. Κ. Δ. Τσάτσου—που δέχονται αναβολή της γλωσσικής διαμάχης για *καταλληλότερους καιρούς, αφού όμως φύγει προσωρινώς ή αίτία της διαφοράς* (*), τό άρθρο 107 του Συντάγματος, δηλαδή αφού πάνψουν να έχουν πλεονεκτική θέση οι αντίπαλοί τους. 'Αλλως τε τί μπορεί ν' άξίζει τό έπίμαχο άρθρο, άν μένουν όλοι σύμφωνοι να συζητηθεί έπειτ' από τρία ή τέσσερα χρόνια».

«Οί καθαρολόγοι καλούνται να δείξουν ότι είναι 'Ελληνες. 'Όσο τούλάχιστο και οι πιστοί του δημοτικισμού».

'Από όλα αυτά προκύπτει ότι οι δημοτικιστάι ένόμισαν ότι με τήν ανα-

θεώρησιν του Συντάγματος του 1911 τοίς παρείχετο θαυμασία εύκαιρία, όπως άπαλλαγούν της δεσμεύσεως του άρθρου 107, τό όποιον, άν έμενε, δεν θα ήδύναντο να καταπατούν, όπως άλλοτε, ότε ήσαν υπέρνω Συντάγματος και Νόμων και διθύθυον δικτατωρικώς τά της παιδείας. Δι' αυτό έπέδιωξαν και έπέτυχον να έχουν, έστω και με μικράν πλειοψηφίαν, τό δεδικασμένον της επί της αναθεώρησης του Συντάγματος 'Επιτροπής υπέρ έαυτών, με τήν έλπίδα ότι θα έπηρεάσουν και τήν όλομέλειαν της Βουλής, όταν αυτή θα έπιληφθί του ζητήματος. Και έπλεον ούτως εις πέλαγος αίσιοδοξίας, ότε έπescen ή βόμβα της Φιλοσοφικής Σχολής, και έθορυβήθησαν δι' αυτό και άνησύχησαν, και καλούν έαυτούς και άλλήλους εις *αυτοάμυναν* «δέχονται όμως και αναβολή της γλωσσικής διαμάχης για καταλληλότερους καιρούς, αφού όμως φύγει προσωρινώς από τη μέση ή αίτία της διαφοράς, τό άρθρο 107 του Συντάγματος».

'Όλη λοιπόν ή άνησυχία των έγκειται εις τό ότι, ένω αυτοί άνεκίνησαν τό ζήτημα, άναγνωρίζουν τώρα έκ των ύστέρων ότι οι καιροί σήμεραν δεν είναι κατάλληλοι διά γλωσσικάς διαμάχας, δηλαδή ότι δεν είναι *δι' αυτούς* κατάλληλοι. 'Ως φαίνεται «τους έμπήκαν» κατά τό λεγόμενον «ψύλλοι στ' αυτιά» από τό ψηφισμα της Φιλοσοφικής Σχολής και ίδια από τήν άπήχησιν που ειχεν επί της 'Ελληνικής δημοσίας γνώμης ή περικοπή αυτού έκείνη, δι' ής πιστοποιείται και υπό έπισήμων έγκύρων προσώπων κάτι, που είναι κοινόν μυστικόν δι' όλους τους 'Ελληνες, ότι δηλαδή όλοι εκείνοι, οι όποιοι με τόσον φανατισμόν έπρωτοστάτησαν εις τήν διά των σχολείων έπιβολήν του τερατώδους γλωσσικού συστήματος των, ήσαν οι ίδιοι οι όποιοι έπροπαγάνδισαν και τά συστήματα της σλαυοκομμουνιστικής επανάστασεως και κατέληξαν έν τέλει και εις τήν ήγερσιν αυτής. 'Οντως τοιαύτη υπόμνησις σήμεραν, ότε ή έλληνική Πατρίς σφαδάζει και αίμάσσει υπό τήν σλαυοκομμουνιστικήν μάστιγα, καθιστά τους παρόντας καιρούς άκαταλλήλους διά συνηγορίαν υπέρ του δημοτικισμού. Δι' αυτό οι δημοτικιστάι, τρέμοντες πρό της έκ των πραγμάτων ένισχυθείσης κατηγορίας, ότι δημοτικισμός και κομμουνισμός είναι έν και τό αυτό, ζητούν, τρόπον τινά, αναβολήν της δίκης των, όπως κάμνουν όλοι οι κατηγορούμενοι, όταν δεν φαίνεται δι' αυτούς εύνοϊκή ή σύνθεσις του δικάσοντος δικαστηρίου, και καλούν ήμας τους «καθαρολόγους»,—διά να δείξωμεν ότι είμεθα 'Ελληνες—να συμφωνήσωμεν, όπως συζητηθί τό έπίμαχον άρθρον μετά τρία ή τέσσερα έτη, όσα δηλαδή ύπολογίζουν ότι χρειάζονται διά να λησμονηθούν τά έπισωρευθέντα υπό του μαλλιαροκομμουνισμού εις τήν πατρίδα μας δεινά, αφού όμως άπαιλειφθί τό έπίμαχον άρθρον... 'Όποια κουτοπόνηρος πρότασις! Ν' άπαιλειφθί τώρα τό άρθρον και να συζητηθί μετά τρία ή τέσσερα έτη... τί;

Εις τήν έκκλησίαν των αυτήν ήμεϊς απαντώμεν διά των εξής:

'Ακριβώς, έπειδι είμεθα 'Ελληνες, θέλομέν όχι μόνον να διατηρηθί αλλά και να κατοχυρωθί κατά πάσης εις τό μέλλον καταστρατηγήσεως τό άρθρον 107 του Συντάγματος. Εις τοϋτο άγόμεθα αποβραβεύοντες εις τά άποτελέσματα τά όποια ειχεν επί της πνευματικής εξέλιξεως του ήμετέρου έθνους ή υπό των δημοτικιστών καταστρατήγησις αυτού, εις τήν πνευματικήν δηλαδή άναρχίαν και σύγχυσιν που έπροξένησεν εις τήν σύγχρονον έλληνικήν γενεάν ή ύπ' αυτών κατά τήν τελευταίαν 40ετίαν καταβληθείσα έπίμονος προσπάθεια, άφ' ένός μέν όπως άχρηστεύσουν και, ει δυνατόν, έξαφανίσουν τήν φυσικώς έξελιχθείσαν και πολύτιμον έθνικόν άπόκτημα αποτελούσαν πλουσίαν έθνικήν ήμών γλώσσαν, τήν άπλήν καθαρεύουσαν, άφ' έτέρου δ' έπιβάλουν άντ' αυτής διά των σχολείων εις τό έθνος ως κοινήν έθνικήν γλώσσάν μίαν πτωχήν, άκατάρτιστον και άθαιρέτως ύπ' αυτών κατά τό έκάστω δοκοϋν κατασκευαζομένην γλώσσαν, τήν ύπ' αυτών καλουμένην *δημοτικήν*. 'Ότι μία τοιαύτη

(*) 'Ημεϊς κάμνομεν τήν ύπογράμμισιν.

ἐκ μέρους των προσπάθεια ἔμελλε νὰ ἔχη τὰ ἀποτελέσματα αὐτά, ἐννοεῖ τις εὐκόλως, ἐὰν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν σχέσιν ἀλληλεπιδράσεως, ἡ ὁποία ὑφίσταται μεταξύ τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως παντὸς λαοῦ καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ διαπλασσομένης γλώσσης. "Ὅπως εἶναι γνωστόν, πνευματικὴ ἐξέλιξις καὶ γλωσσικὴ ἐξέλιξις βαίνουν παραλλήλως καὶ ἐπιδρῶσιν ἐπ' ἀλλήλας. "Ὅταν δηλαδὴ ἓνας λαὸς δι' ἓνα οἰονδήποτε λόγον ἐξελλίσσεται καὶ προάγεται πνευματικῶς, ἐξελλίσσεται καὶ προάγεται καὶ γλωσσικῶς, καὶ τάνάπαλιν. Τοῦτο διακρίνει τις σαφῶς, ἐὰν ἀποβλέψῃ εἰς τὸ γεγονός, καθ' ὃ πᾶσα πνευματικὴ ἀνθρῶπις καὶ ἀκμὴ τῆς φυλῆς ἡμῶν κατὰ τὸν μακράϊωνα πολυπαθὴ ἱστορικὸν της βίον, συνωδεύετο ὑπὸ γλωσσικῆς ἀνθήσεως καὶ ἀκμῆς, καὶ ἀντιθέτως πᾶσα παρακμὴ αὐτῆς καὶ ὀπισθοδρόμησις ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως εἶχεν ὡς συνέπειαν γλωσσικὴν παρακμὴν καὶ ὀπισθοδρόμην.

Μίαν τοιαύτην περίοδον ὁλοὲν πρὸς τὰ πρόσω ἐξελλισσομένου πνευματικοῦ βίου καὶ ταυτοχρόνου δημιουργίας ὁλοὲν πλουσιωτέρας καὶ τελειότερας γλώσσης ἐμφανίζει τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀπελευθερώσεως μέχρι σήμερον. "Ἐκτοτε ἡμεῖς, ὅπως ὅλοι οἱ ἀνακτήσαντες τὴν πολιτικὴν των ἐλευθερίαν λαοί, καλλιεργήσαντες καὶ διαμορφώσαντες ἓνα ἀνώτερον πνευματικὸν βίον, εἴχομεν ἐκ παραλλήλου διαμορφώσει καὶ ἀναπτύξει μίαν πλουσίαν καὶ εὐστομον καὶ καλλιεπὴ κοινὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν, ἀπαύγασμα καὶ κάτοπτρον τοῦ ἀνωτέρου ἐκείνου πνευματικοῦ βίου καὶ ὄργανον συγχρόνως μεταδόσεως αὐτοῦ εἰς τὰς ἀλλήλας διαδεχομένας ἐλληνικὰς γενεάς. "Ἡ ἐξέλιξις καὶ ἡ πρόοδος κατ' ἀμφοτέρα ἔβαινον γοργῶ τῷ βήματι μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὅτε ἡ ἀνασχετικὴ ἐπέμβασις τῶν δημοτικιστῶν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης ἐπενήργησεν ἀνασχετικῶς καὶ ἐπὶ τὴν πνευματικὴν τοῦ ἔθνους ἐξέλιξιν. "Ἡ ὑπ' αὐτῶν κατάργησις ἀπὸ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς διδασκαλίας τῆς κοινῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης καὶ ἡ ἀντ' αὐτῆς μετὰ φανατισμοῦ ἐπιβολὴ εἰς τε τὰ σχολεῖα καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ἄλλην συγγραφικὴν παραγωγὴν τῆς χρήσεως ἑνὸς πτωχοῦ γλωσσικοῦ κατασκευάσματος, περιορισμένου ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῆς διανοητικότητος τῶν ἀμορφῶτων "Ελλήνων, ἐπέφεραν γλωσσικὴν ἀβεβαιότητα καὶ σύγχυσιν εἰς τὴν σύγχρονον ἐλληνικὴν γενεάν, μὲ φυσικὴν συνέπειαν πνευματικὴν τινὰ ἀναπηρίαν καὶ σύγχυσιν καὶ ἐν γένει τὸν ὑποβιβασμὸν τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου αὐτῆς. Τέλος, ἡ γλωσσικὴ καὶ πνευματικὴ αὕτη ἀναπηρία καὶ σύγχυσις εἶχον, ὡς ἥτο φυσικόν, ὡς συνέπειαν καὶ τὸν ὑποβιβασμὸν τῆς αἰσθήσεως τοῦ λογοτεχνικῶς καλοῦ παρ' αὐτῇ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἀπόλαυσις τοῦ λογοτεχνικῶς καλοῦ ἔχουν ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ τε δημιουργὸς ἑνὸς λογοτεχνήματος καὶ ὁ ἀπολαύων αὐτοῦ κατέχουν πλούσιον καὶ ἀρτίως συγκεκριμένον γλωσσικὸν ὀργανισμὸν καὶ διανοοῦνται ἐν αὐτῷ ἐλευθέρως καὶ εὐχερῶς.

"Ἡ πτώσις τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου καὶ ἡ διαστροφή τῆς αἰσθήσεως τοῦ λογοτεχνικῶς καλοῦ παρὰ τῇ συγχρόνῳ ἐλληνικῇ γενεᾷ εἶναι γεγονότα ἀναμφισβήτητα. Τὰ βλέπει κανεὶς εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν βίου, πρὸ πάντων δὲ καθίστανται κατάδηλα εἰς τὰ πλεῖστα τῶν προϊόντων τῆς συγχρόνου λογοτεχνίας καὶ συγγραφικῆς ἐν γένει παραγωγῆς, ἅτινα κατὰ δεκάδας βλέποντα τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἐκάστοτε πληροῦν τὰς προθήκας τῶν βιβλιοπωλείων. Τὰ πλεῖστα τούτων, γραμμένα εἴτε εἰς τὴν δημοτικὴν εἴτε εἰς τὴν καθαρεύουσαν εἴτε — ὅπερ συνηθέστερον — εἰς ἓνα ἀλλόκοτον κράμα δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης, εἶναι ἀπὸ ἀπόψεως γλωσσικῆς διατυπώσεως καὶ οὐσίας περιεχομένου ἐξαμβλώματα, αὐτόχρομα παραληρήματα, κοινὸν χαρακτηριστικὸν ἔχοντα ἀκαλαισθήτους γλωσσικῶς καὶ ἀσυναρτήτους λογικῶς ἐκφράσεις,

οὐδὲν λεγούσας εἰς τὸν ἀναγνώστην, εἴτε καθ' ἑαυτὰς εἴτε ἐν συνειρμῷ πρὸς ἀλλήλας λαμβανομένας, αἵτινες ἐν τούτοις ἀσκοῦσαι μυστικιστικὴν τινὰ ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸ λογικῶς καὶ καλολογικῶς ἀνάσκητον πνεῦμα τῆς συγχρόνου ἐλληνικῆς γενεᾶς ἐπισκοτίζουν τὸ τε καλολογικὸν αὐτῆς συναίσθημα καὶ τὴν λογικὴν της κρίσιν. "Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ τὸ λίαν ἀποκαρδιωτικὸν γεγονός, καθ' ὃ οὐ μικρὰ μερὶς τοῦ συγχρόνου ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ, ἐνῶ ἐκτιμᾷ καὶ ἀναγινώσκει εὐχαρίστως τοιαῦτα γλωσσικὰ καὶ διανοητικὰ παραληρήματα, δὲν ἐκτιμᾷ καὶ δὲν ἀρέσκεται ν' ἀναγινώσκη συγγραφικὰ ἔργα καὶ λογοτεχνήματα μὲ σαφὴ καὶ διαυγῆ τὴν ἐκφρασιν καὶ μὲ αὐστηρῶς λογικὴν σειρὰν διανοημάτων διατυπωμένην σκέψιν, εἴτε γραμμένα εἰς τὴν καθαρεύουσαν εἴτε εἰς τὴν δημοτικὴν. Διότι τὸ λογικῶς καὶ καλολογικῶς ἀνάσκητον πνεῦμα τῶν εἶναι φυσικὸν νὰ ρέπῃ μᾶλλον πρὸς τὸ ἐπιπόλαιον καὶ τὸ πομφολυγῶδες ἢ πρὸς τὸ σοβαρὸν καὶ τὸ ἀκριβολόγον.

"Ἰσως τινὲς τῶν ἀναγνώστων μας, μὴ φροντίσαντες δι' ἐπὶ τούτῳ μελέτης νὰ μορφώσουν ἰδίαν γνώμην ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, ἤθελον ὑποπτεύσει ὅτι τὰ ἀνωτέρω εἶναι ὑποκειμενικαὶ ἡμῶν κρίσεις, ἐπηρεασμέναι ἀπὸ κάποιαν προκατάληψιν μας κατὰ τῶν ἐπιδιωξάντων νὰ ἐπιβάλουν διὰ τῶν σχολείων τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν εἰς τὸ ἔθνος ἐκπαιδευτικὸν καὶ ἄλλων «μεταρρυθμιστῶν», καὶ θὰ ἤξιουν κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ τοῖς ἀποδείξωμεν διὰ συγκεκριμένων παραδειγμάτων τὴν ὀρθότητα τῶν ἰσχυρισμῶν μας. "Ὅντως μία τοιαύτη ἀξίωσις εἶναι εὐλογος, ἀλλ' ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῆς ἐκ μέρους μας, ὡς πᾶς τις ἐννοεῖ, θ' ἀπῆτει πολὺν χρόνον καὶ χῶρον, πράγματα ποὺ δὲν διαθέτομεν. Εὐτυχῶς ὁμῶς ἡ Διεύθυνσις τῆς «Νέας Ἑστίας» σφῆζει ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀμηχανίας αὐτῆς παρέχουσα ἐν τῷ προμνημονευθέντι τεύχει της τῆς 15ης Ἰουλίου ἐν τοιοῦτον λογοτέχνημα, προῖον τῆς συγχρόνου λογοτεχνίας, τὸ ὁποῖον χάριν τῶν ἀναγνώστων μας καὶ παραθέτομεν κατωτέρω, διότι παρέχεται δι' αὐτοῦ εἰς πάντα ἡ εὐκαιρία νὰ κρίνῃ εἰς ποῖον πνευματικὸν καὶ καλαισθητικὸν ἐπίπεδον εὐρίσκεται ἡ λογοτεχνία μας καὶ τὸ ἀναγνωστικὸν αὐτῆς κοινόν. "Ἄς μὴ μᾶς ἀντιτάξῃ κανεὶς τὸ γνωστὸν νομικὸν ἀπόφθεγμα: «Testis unius, testis nullus», διότι τὸ ἐν λόγῳ λογοτέχνημα δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι εἶναι ἡ συνισταμένη πολλῶν, πάρα πολλῶν, ὁμοίων ἢ καὶ κατωτέρων τοιούτων, ἂν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ὅτι νὰ περιδοκῇ ἐν' ᾧ καὶ αἱ συνθηκαὶ ὑφ' ἃς ταῦτο δημοσιεύεται: "Ἡ «Νέα Ἑστία» εἶναι, ὡς γνωστὸν, τὸ σοβαρώτερον καὶ ἐπισημότερον ὄργανον τῶν δημοτικιστῶν, τὸ τεῦχος αὐτῆς, ἐν ᾧ δημοσιεύεται τὸ λογοτέχνημα ἐκεῖνο, εἶναι «πανηγυρικόν», οὕτως εἰπεῖν, τεύχος, ἀφιερωμένον σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ὑπερ τοῦ δημοτικισμοῦ ἑμύνην, ἐν αὐτῷ δ' ἀκριβῶς τῷ τεύχει κληθέντες ἐκθέτουν τὰς ὑπὲρ τοῦ δημοτικισμοῦ γνώμας των πολιτικοὶ τινες ἀρχηγοὶ καὶ ὁ κ. "Α. Δελμούζος καὶ εἰς πολλὰς σελίδας του εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι ἀφορισμοὶ ποιητῶν καὶ ἄλλων λογίων ἐξυμνούντων τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ὡς τὴν μόνην δυναμένην νὰ ὁδηγήσῃ τὸ ἔθνος εἰς πνευματικὴν ἀνθρῶπι καὶ, εἰς ἐπίμετρον, τὸ λογοτέχνημα ἐκεῖνο κοσμεῖ μετὰ ἑνὸς ἄλλου τὴν πρώτην σελίδα τοῦ «πανηγυρικοῦ» τούτου τεύχους. "Ὅλα λοιπὸν αὐτὰ λαμβάνων τις ὑπ' ὄψιν πείθεται ὅτι ἡ Διεύθυνσις τῆς «Νέας Ἑστίας» καὶ μετ' αὐτῆς καὶ οἱ κορυφαῖοι τῶν δημοτικιστῶν τὸ θεωροῦν ὡς ἐν ἐκ τῶν ἀρίστων δειγμάτων τῆς συγχρόνου λογοτεχνίας καὶ τὸ προσφέρουν μὲ αὐθικανοποίησιν εἰς τοὺς ἀναγνώστας των.

"Ἰδοὺ αὐτὸ ἐπὶ λέξει:

Τ Ζ Ε Μ Ι Α Ε

Σὲ τραγουδήσαμε δίπλα στὴ θάλασσα
καὶ σὲ γυρέψαμε καὶ σὲ φωνάξαμε
καὶ δὲν ἤρθες.

Ταξιδεμένη φευγάτη μακρινή
 αγάπη πού σέ ξέρω όσο μέ ξέρεις
 ό φίλος τής βραδιάς γελοῦσε
 ό φίλος τής βραδιάς έκλαιγε
 ό φίλος τής βραδιάς δέ μ' αγαποῦσε
 Τζεμιλέ φευγάτη μένα νυχτερινό κόκκινο φῶς
 ταξιδεμένη ἀγκαλιά μένα γραμμόφωνο
 μακρινή σά μιὰ σειρὰ ἄδειων κλουβιῶν
 πού δέν εἶδα ποτέ μου
 «Θέατρο Σκιῶν» σένα ἀπογεματινὸ χειμωνιάτικο
 Κυριακάτικο Πασαλιμάνι

Τζεμιλέ
 τὰ σπίτια οἱ δρόμοι οἱ μέρες οἱ νύχτες
 σέ ποιά ζωὴ
 σέ ποιά ζωὴ θὰ τὸ πιστέψεις
 μαζί μέ ποιο γαρύφαλλο μαζί μέ ποιόν βορηά—
 θὰ ὀνειρεύονται πάντα τὰ μάτια σου καὶ τὰ μαλλιά σου
 πού δώσανε τὸ χρῶμα τους στὰ πανιά τῶν καϊκιῶν
 πού δώσανε ὀνόματα στὰ ἄστρα
 θὰ ὀνειρεύονται πάντα τὰ μάτια σου καὶ τὰ μαλλιά σου
 μόλη τὴν ἐλπίδα τοῦ καλοκαιριοῦ
 καμπαναριό κατάρτι ἀητοράχη.

Ὁ φίλος τής βραδιάς δέ μ' αγαποῦσε
 εἶταν ἡ θάλασσα τὸ πέλαγος τὰ χρόνια ὁ χωρισμός
 εἶταν ἕνα κανάτι τής Αἰγίνας σπασμένο
 εἶταν μιὰ Ἀπριλιάτικη μέρα μέ εἴκοσι γαρύφαλλα
 Τζεμιλέ
 αγάπη πού σέ ξέρω όσο μέ ξέρεις
 σέ τραγουδήσαμε δίπλα στή θάλασσα
 καὶ σέ γυρέψαμε καὶ σέ φωνάξαμε
 καὶ δέν ἤρθες.

(Ὑπογραφή τοῦ ποιητοῦ)

Αὐτὴ εἶναι ἡ «πρόοδος» εἰς ἣν σεμνύνονται ὅτι ὠδήγησαν τὸ ἔθνος
 οἱ δημοτικιστὰί!... Καὶ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν «πρόοδον» ἡμεῖς οἱ «ἀρτηριο-
 σκληρωτικοὶ καθαρολόγοι» ἐπιθυμοῦμεν ν' ἀνακόψωμεν μέ τὸ ν' ἀξιῶμεν
 ὅχι μόνον νὰ παραμείνῃ ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνισχυθῇ ἡ κατοχυροῦσα τὴν ἐθνι-
 κὴν ἡμῶν γλῶσσαν διάταξις τοῦ ἄρθρου 107 τοῦ Συντάγματος.

* *

Ὁφείλομεν ἐν τέλει ν' ἀπαντήσωμεν καὶ εἰς τὴν διαμαρτυρίαν τῶν δη-
 μοτικιστῶν κατὰ τῆς κατηγορίας, ὅτι δημοτικισμός καὶ κομμουνισμός εἶναι
 ἐν καὶ τὸ αὐτό, κατηγορίας τὴν ὁποῖαν ὡς λογικὸν πόρισμα ἐξάγουν
 οὗτοι ἐκ τῆς σχετικῆς περικοπῆς τοῦ ψηφίσματος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς,
 καὶ νὰ τοῖς ἐξηγήσωμεν πῶς προέκυψεν ἡ κατηγορία αὕτη ἐν τῇ συνει-
 δήσει τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ποῖαν γνώμην ἔχομεν ἡμεῖς ἐπ' αὐτῆς.

Ἐν πρώτοις, οὔτε ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ οὔτε ἡμεῖς οἱ ἄλλοι Ἕλλη-
 νες, οἱ μὴ πιστεύοντες εἰς τὸν δημοτικισμόν ὡς εἰς θρησκείαν, ἔχομεν τὴν
 γνώμην, ὅτι κάθε δημοτικιστὴς εἶναι καὶ κομμουνιστὴς. Πιστεύομεν ὅμως
 ὅτι *κάθε Ἕλλην κομμουνιστὴς καὶ κάθε ἄλλος ἐχθρὸς τῆς Ἑλλάδος, εἴτε*
εἶναι Ἕλλην τὴν καταγωγὴν εἴτε ἄλλοδαπός, εἶναι καὶ δημοτικιστὴς.
 Τὴν πίστιν μας αὐτὴν στηρίζομεν εἰς γεγονότα τινὰ πασίγνωστα, τὰ
 ὁποῖα δέν ἐπρόσεξαν, ὡς φαίνεται, πολλοὶ Ἕλληνες δημοτικιστὰί δι'
 αὐτὸ καὶ τοὺς τὰ ὑπενθυμίζομεν κατωτέρω:

Τὸν δημοτικισμόν ἐπροπαγάνδισαν καὶ ἐπεδίωξαν νὰ ἐπιβάλουν εἰς
 τὴν Ἑλλάδα:

α') Οἱ Πανσλαῦισταί ἐπὶ Τσαρικοῦ ἀκόμη καθεστῶτος, ἀποσκο-
 ποῦντες εἰς τὸ νὰ διασπάσουν τὴν ἐθνικὴν μας ἐνότητα, ν' ἀνακόψουν
 τὴν πνευματικὴν μας ἐξέλιξιν καὶ νὰ κόψουν τοὺς δεσμούς μας μέ τὸ
 ἔνδοξον παρελθόν μας, πράγματα τὰ ὁποῖα μᾶς καθίστων δυσσώτους

δι' αὐτοὺς καὶ τὰ ὁποῖα ἐξυπηρετεῖ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων πατρίων παραδό-
 σεών μας, καὶ ἡ ραγδαίως ἐξελισσομένη καὶ ὀλοὲν πλουτιζομένη καὶ
 τελειοποιουμένη πανελληνίως ἐθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα.

β') Οἱ διαδεχθέντες τοὺς Πανσλαῦιστάς εἰς τὰς πρὸς ὑποδοῦλωσιν
 τῆς Ἑλλάδος βλέψεις των Μπολσεβίκοι καὶ οἱ πράκτορες των Ἕλληνες
 κομμουνιστὰί, οἱ ὁποῖοι ὅλοι, πρὸς τῇ ὑπὲρ τοῦ δημοτικισμοῦ προπα-
 γάνδῃ των τὸν ὁποῖον καὶ σήμερον φανατικῶς προπαγανδίζουν, ἐκήρυ-
 ξαν ἀμειλικτον πόλεμον κατὰ παντός, ὅτι μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ ἔνδοξον
 παρελθόν μας, ὅτι μᾶς συνδέει μέ τοὺς προγόνους μας, τοὺς ἀρχαίους
 καὶ τοὺς ἐγγύς, ὅτι λατρεύομεν ὡς ἱερὸν καὶ ὅσιον, ὅτι μᾶς συγκρατεῖ
 εἰς μίαν ἐπὶ ἠθικῶν βάσεων συγκεκροτημένην ἐθνικὴν κοινότητα καὶ

γ) Μερικοὶ Ἕλληνες καιροσκόποι πολιτικοὶ ἐμπορούμενοι ἀπὸ κοσμο-
 πολιτικὰς ἰδέας, οἱ ὁποῖοι πιστεύσαντες εἰς προσεχὴ ἐν Ἑλλάδι ἐπικρά-
 τησιν τῶν συγγενῶν πρὸς τὸν κομμουνισμόν σοσιαλιστικῶν θεωριῶν, ἄς
 καὶ αὐτοὶ ἐπρέσβευον, ὑπεβοήθησαν τὸ διαβρωτικὸν τοῦ ἔργου ἐλπίζον-
 τες ὅτι θὰ ἡγηθοῦν αὐτοῦ καὶ θὰ ἐπικρατήσουν δι' αὐτοῦ πολιτικῶς, χω-
 ρὶς ἐν τῇ ἀφελείᾳ των νὰ διαγνώσουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡμεῖς οἱ ταπει-
 νοὶ καὶ ἄσημοι ἀπὸ 30ετίας διεγνώσαμεν, ὅτι ὁ κομμουνισμός εἰργάζετο
 συστηματικῶς διὰ νὰ μεταβάλῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς Σλαυϊκὴν ἐπαρχίαν.

Τὸ ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὑπεβοήθησαν τὸ ἔργον τοῦ κομμουνισμοῦ
 εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσωμεν εἰς τοὺς φίλους μας
 δημοτικιστάς, οἱ ὁποῖοι σήμερον μᾶς καλοῦν νὰ τοὺς ἀφήσωμεν νὰ συμ-
 πληρώσουν τὸ καταστροφικὸν των ἔργον, ὅτι οἱ πολιτικοὶ ἐκεῖνοι ἀνέθεσαν
 δικτατωρικῶς τὴν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν τῆς παιδείας εἰς τοὺς γνω-
 στοὺς ἐκείνους δημοτικιστάς «μεταρρυθμιστάς», οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἐπὶ δε-
 κατηρίδας ἐργασθέντες ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ παρότρυνσιν τοῦ Κράτους
 ἐνόμισαν ὅτι συνεπλήρωσαν τὸ ἔργον τοῦ εὐνουχισμοῦ τοῦ ἐθνικοῦ φρο-
 νήματος τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς γενεᾶς, κατέληξαν εἰς τὸ νὰ ἡγηθοῦν
 τῆς σλαυοκομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως, ἵνα πραγματοποιήσουν δι' αὐτῆς
 τὸν ἀρχικὸν σκοπὸν των, νὰ ἡγηθοῦν δηλαδή ὡς κομμισσάριοι τῆς Μό-
 σχας τοῦ κράτους τῆς «Ῥωμηροσύνης», ἐν ᾧ θὰ ὠμιλεῖτο τὸ γλωσσικόν
 των κατασκευάσμα, ἡ «Ῥωμαϊκὴ γλῶσσα», ὅπως ἤθελε νὰ ὀνομάζεται
 ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ γλῶσσά μας ὁ προφήτης τοῦ δημοτικισμοῦ Ἰω. Ψυχάρης,
 διὰ νὰ ξεχάσωμεν ἀκόμη καὶ τὸ ἐθνικὸν μας ὄνομα καὶ παύσωμεν ἀπὸ
 τοῦ νὰ εἴμεθα προγονόπληκτοι.

Ὅλα αὐτὰ ἂν δέν τὰ ἀντελήφθησαν ἀκόμη οἱ διανοούμενοι καὶ οἱ
 «λογοτέχνες» τῆς «Νέας Ἑστίας», τὰ ἀντελήφθη πρό πολλοῦ ὁ Ἕλληني-
 κὸς λαὸς καὶ δι' αὐτὸ ἤχθη εἰς τὸ νὰ θεωρῇ τὸν δημοτικισμόν ὡς συνο-
 δοιπόρον τοῦ κομμουνισμοῦ χαρακτηρίζων ἀμφοτέρους μέ τὸ κοινὸν ὄνομα
 «μαλλιαροκομμουνισμός», ἀποβλέπων εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὅλοι οἱ δεδη-
 λωμένοι κομμουνιστὰί καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν συμπαθούντων καὶ υποβοηθη-
 σάντων τὸν κομμουνισμόν εἶναι δημοτικιστὰί. Δέν ταυτίζομεν ὅμως καὶ
 ἡμεῖς τὸν δημοτικισμόν πρὸς τὸν κομμουνισμόν. Διότι γινώσκομεν ὑπάρ-
 χοντας μεταξὺ τῶν δημοτικιστῶν πολλοὺς ἀγνοοῦς Ἕλληνας πατριώτας,
 τοιοῦτοι δὲ εἶναι μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ δημοτικιστὰί ἐκεῖνοι συγγραφεῖς
 καὶ λογοτέχναι, οἱ ὁποῖοι δονοῦμενοι πάντοτε μεθ' ὧν των ἄλλων Ἕλ-
 λήνων ἀπὸ ἐθνικὸν παλμὸν συνέπασχον καὶ συμπάσχουν μέ τὸ σημερινὸν
 μαρτύριον τῆς Ἑλλάδος καὶ χρησιμοποιοῦν τὸ τάλαντόν των πρὸς δια-
 φωτισμόν καὶ φρονητισμόν τῶν συμπατριωτῶν των.

Δέν δυνάμεθα ὅμως — καὶ τὸ ὁμολογοῦμεν μετὰ λύπης μας — νὰ
 κατατάξωμεν εἰς τὴν ἀνωτέρω τελευταίαν κατηγορίαν οὔτε τὸν Διευθυντὴν
 τῆς «Νέας Ἑστίας» καὶ τοὺς ἄλλους, πού ἐτήρησαν καὶ τηροῦν σιγὴν
 ἰχθύος ἐναντι τῆς προδοτικῆς ἀνταρσίας καὶ οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ δικαιολο-
 γήσουν τὴν σιγὴν των διεκήρυξαν ὡς ἀρχήν, ὅτι ὁ διανοούμενος καὶ

ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ
Γεν. Δ/ντοῦ Μαρασλείου Παιδ. Ἀκαδημίας

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΡΡΙΚΟΣ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗΣ

Βα ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1781—1799)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ 7ου τεύχους)

Ἡ περίοδος αὕτη χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν τάσιν τοῦ Πεσταλότση πρὸς κοινωνικὴν ἀναμόρφωσιν.

Κύρια συγγράμματα τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι:

1ον) Τὸ λαϊκὸν παιδαγωγικὸν μυθιστόρημά του «*Λεονάρδος καὶ Γετρούδη*» (1).

Τὸ περιεχόμενόν του ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Ἑλβετῶν χωρικῶν τῆς ἐποχῆς του, ἐκτεθειμένον ἐν μέρει εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Μὲ μεγάλην παραστατικότητα καὶ συμπάθειαν διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν χωρικοὺς τῆς ἐποχῆς του, ἐπιδιώκει τὴν ἠθικὴν προαγωγὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνύψωσιν αὐτῶν, διὰ τῆς βελτιώσεως τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῆς μητέρας, διὰ τῆς καθόλου προαγωγῆς τῆς λαϊκῆς Παιδείας καὶ διὰ τῆς ἀναξωγοπήσεως τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Ἐν αὐτῷ καταπολεμοῦνται τὰ ἐλαττώματα τῆς ὀκνηρίας, τοῦ ψεύδους, τῆς τάσεως πρὸς πότον καὶ σπατάλην· γενικῶς δὲ ἡ χαλάρωσις τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ Ἑλβετοῦ τῆς ἐποχῆς του.

Μὲ μεγάλην τέχνην παροτρύνει τοὺς συμπατριώτας του ὁ Πεσταλότσης εἰς ἀτομικὴν δραστηριότητα καὶ ἐπαγγελματικὴν ἐνασχόλησιν· εἰς οἰκονομίαν, φιλα-

(1) «Lienhard und Gertrud». Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἐν λόγῳ συγγράμματος ἐδημοσιεύθη τῷ 1781, τὸ δευτέρον μέρος τῷ 1783, τὸ τρίτον μέρος τῷ 1785 καὶ τὸ τέταρτον μέρος τῷ 1787.

Τοῦ ὥς ἄνω ἔργου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Πεσταλότση δευτέρα ἐκδοσις καὶ ὑπὸ διάφορον διατύπωσιν, τοῦ μὲν πρώτου μέρους τῷ 1790, τοῦ δευτέρου μέρους τῷ 1791, καὶ τοῦ τρίτου μέρους τῷ 1792. Εἰς τρίτην ἐκδοσιν, καὶ ὑπὸ τρίτην διατύπωσιν, ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον καὶ δευτέρον μέρος τῷ 1819, περιελήφθη δὲ τὸ ὅλον ἔργον εἰς τὴν ἐκδοσιν Gotha εἰς 4 τόμους.

ὁ καλλιτέχνης πρέπει νὰ παραμένουν μακρὰν ἀπὸ τὰς πολιτικὰς ζυμώσεις καὶ τὰ κοινωνικὰ πάθη ποὺ συγκλονίζουν τὴν ἐποχὴν του καὶ νὰ μὴ ἀναιμιγνύη τὴν τέχνην του εἰς τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους του (!), οὔτε τὸν δημοτικιστὴν παιδαγωγὸν κ. Ἀ. Δελμοῦζον, ὁ ὁποῖος διευθύνων κάποτε ἀνώτατον παιδαγωγικὸν ἴδρυμα διεκήρυξεν, ὅτι ὁ Ἕλλην διδάσκαλος δικαιούται νὰ εἶναι κομμουνιστὴς καὶ νὰ διανέμῃ εἰς τοὺς μαθητὰς του τὸν «Ριζοσπάστην», φθάνει μόνον νὰ ἐκτελῇ τὰ ὑπὸ τοῦ Προγράμματος ὀριζόμενα!

Μετὰ τὰς ἐξηγήσεις αὐτὰς ποιούμεθα καὶ ἡμεῖς μὲ τὴν σειρὰν μας μίαν ὑστάτην ἐκκλήσιν πρὸς τοὺς οἷους δῆποτε δημοτικιστὰς: νὰ ἀρκεσθοῦν, ὥς ἄνθρωποι ἐλεύθεροι καὶ σεβόμενοι τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄλλων, εἰς τὸ νὰ γράφουν καὶ νὰ ὁμιλοῦν τὴν γλῶσσαν τῆς ἀρεσκείας των, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκουν, ὥς ἔπραττον καὶ πράττουν μέχρι τοῦδε, νὰ ἐπιβάλλουν αὐτὴν διὰ τῆς βίας ἢ ἀπὸ τῶν πολιτικῶν παρασκηνίων εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, τὸν δικαιούμενον καὶ δυνάμενον νὰ διαπλάσῃ καὶ καθορίσῃ τὴν γλῶσσαν του, νὰ συνεργασθοῦν δὲ μὲ ἡμᾶς εἰς τὸ βαρὺ ἔργον τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς δεινῶς σήμερον χειμαζομένης ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

λήθειαν, ἀλληλεγγύην καὶ εἰς δημιουργίαν ἀγνοῦ καὶ χαρῶν οἰκογενειακοῦ βίου, διεπομένου ὑπὸ γνησίῳ χριστιανικοῦ πνεύματος. Φέρων δ' ὡς παράδειγμα τὴν σωτηρίαν καὶ ἀναγέννησιν τῆς οἰκογενείας τοῦ κτίστου Λεονάρδου, χάρις εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἱκανότητα τῆς συζύγου του Γετρούδης, τῆς ὁποίας ἐξιστορεῖ τὴν πολυμερῆ δρᾶσιν καὶ τὸ ἐξαίρετον ἦθος, *ἐπιδιώκει διὰ τοῦ παιδαγωγικοῦ του τοῦτου μυθιστορήματος τὴν διὰ τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ στοιχειώδους σχολείου οἰκονομικὴν προαγωγὴν καὶ κοινωνικὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ λαοῦ, τιθεμένων οὕτω νέων βάσεων κοινοτικῆς καὶ κρατικῆς οργανώσεως.*

Τοῦ πρώτου μέρους, — τὸ ὁποῖον διακρίνεται διὰ τὴν λογοτεχνικὴν ἀξίαν του καὶ τὴν ποιητικὴν του διάθεσιν τῶν ἐπομένων μερῶν, καὶ τὸ ὁποῖον ἅμα τῇ δημοσιεύσει του κατέστησε τὸν Πεσταλότσην διάσημον — ἀρχεται διὰ τῶν ἐξῆς: «Εἰς Bonnal κατοικεῖ κτίστης τις. Ὀνομάζεται Λεονάρδος καὶ ἡ σύζυγός του Γετρούδη. Ἐχει ἑπτὰ παιδιά καὶ καλὸν εἰσόδημα. Ἐχει ὁμῶς τὸ ἐλάττωμα, ὅτι συχνὰ παρασύρεται πρὸς τὸ καπηλεῖον τοῦ χωρίου...» Ἐν σχετικῇ ὑποσημειώσει τοῦ Πεσταλότση ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς: «Πρέπει νὰ κάμω γνωστὸν ἐνταῦθα, ὅτι παρεισάγεται διηγούμενος τὴν ὅλην ἱστορίαν γηραιὸς τις σεβάσμιος κάτοικος τοῦ χωρίου Bonnal».

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Πεσταλότσης μᾶς διηγεῖται παραστατικῶς τὰ συμβαίνοντα εἰς Bonnal, τυπικὸν Ἑλβετικὸν χωρίον τῆς ἐποχῆς του.

Πρόεδρος τῆς κοινότητος Bonnal καὶ κἀπὴλος συνάμα εἶναι ὁ **Hummel**, ἄνθρωπος πονηρὸς καὶ δόλιος, ἐκμεταλλεὺς τῶν συγχωριανῶν του, διὰ τῆς παρωθήσεως τούτων εἰς τὴν οἰνοποισίαν καὶ τῆς ὑφ' ἑαυτοῦ παρὰ τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας των διὰ τοκογλυφικῶν δανείων. Εἰς τούτων εἶναι ὁ κτίστης **Λεονάρδος**, ἄνθρωπος ἀγαθῶν προθέσεων, πλὴν ἀδυνάτου χαρακτῆρος, παραδεδωμένος εἰς τὸ πάθος τῆς οἰνοποισίας καὶ ὑποταγμένος εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Hummel, τοῦ κακοῦ δαίμονος τοῦ Bonnal. Πολλάκις ὁ Λεονάρδος συναισθάνεται τὰς ἐκτροπὰς του καὶ τὰς ἐναντι τῆς οἰκογενείας του ὑποχρεώσεις του καὶ μετανοεῖ· ἀποφασίζει νὰ ἀλλάξῃ βίον, πλὴν δὲν τὸ κατορθώνει. Ἡ **Γετρούδη**, ἡ σύζυγός του, εὐφυής, ἐργατικὴ, ὑπομονητικὴ, ἐξαιρετικὴ σύζυγος καὶ μητέρα, ἀνακαλύπτει τὴν αἰτίαν τῆς οἰκογενειακῆς τῆς τραγωδίας καὶ τῆς καταπτώσεως τοῦ συζύγου της. Δι' ἐπικλήσεώς της πρὸς τὸν νέον ἄρχοντα τοῦ τόπου **Ἀρνερ** (Arner), ἄνθρωπον προοδευτικόν καὶ μὲ εὐγενεῖς διαθέσεις, γίνεται οὐ μόνον ὁ σωτὴρ τοῦ συζύγου καὶ τῆς οἰκογενείας της, ἀλλὰ καὶ σπουδαῖος παράγων πρὸς ἀναγέννησιν τῆς κοινότητος Bonnal. Ὁ Ἀρνερ, διακατεχόμενος ἀπὸ πατρικὰ συναισθήματα ἐναντι τῶν χωρικῶν, προσφέρει εὐχαρίστως τὴν βοήθειάν του εἰς τὴν Γετρούδην, διὰ τῆς ἐξουδερέσεως ἐργασίας εἰς τὸν Λεονάρδον. Περαιτέρω διὰ τῆς αὐστηρᾶς στάσεώς του ἐναντι τοῦ Hummel, τοῦ ὁποίου κατάλυει τὴν κακοποιὸν ἐπιρροήν, καὶ τῆς συνδρομῆς του εἰς τὴν δργάνωσιν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, συμβάλλει εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν καὶ εὐημερίαν τοῦ Bonnal. Συνεργάτης τοῦ Ἀρνερ καὶ τῆς Γετρούδης εἰς τὸ ἀναμορφωτικὸν τῶν ἔργων εἶναι καὶ ὁ **ἱερεὺς** τῆς κοινότητος, ἀπὸ δὲ τοῦ 3ου μέρους, ὅπου κατατίθενται τὰ θεμέλια στοιχειώδους σχολικῆς μορφώσεως, ὥς συμπληρώματος τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς, καὶ ὁ **διδάσκαλος** Γκλύφι (Glüphi), ἀπόμαχος ἀξιωματικὸς, τραυματίας, ἐκτελὼν καθήκοντα διδασκάλου.

Ὁ μελετητὴς τοῦ «Λεονάρδου καὶ Γετρούδης» ἀποκομίζει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δυσκόλως δύναται νὰ εὐρεθῇ ἄλλο σύγγραμμα, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ ἐκτεθῇ μὲ τόσην ἔμφασιν καὶ εὐγλωτίαν *ἡ σημασία τῆς οἰκογενείας διὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ ἐξυγίανσιν τῆς κοινότητος*, μὲ ὅσην ἐκτίθεται εἰς τὸ ἐν λόγῳ κοινωνικοπαιδαγωγικὸν μυθιστόρημα τοῦ Πεσταλότση.

Ἡ ἐπὶ μέρους οἰκογένεια εἶναι, κατὰ τὸν Πεσταλότσην, τὸ κύτταρον ἐν τῇ διαρθρώσει τῆς μεζονος κοινότητος μὲ ἰδικὴν της, αὐτόνομον, ζωὴν. Αἱ διάφοροι σχέσεις αἱ παρατηρούμεναι ἐν τῇ καθόλου κοινωνικῇ ζωῇ, παρατηροῦν-

ται καὶ ἐν τῇ ἐπὶ μέρους οἰκογενειακῇ ζωῇ. Εἰς τὰ οἰκογενειακὰ ἦθη καὶ τὰς παραδόσεις τῆς οἰκογενείας, ἀντικατοπτρίζονται ἦθη καὶ ἔθιμα κρατοῦντα ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἀνεκτὰ ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης. Εἰς τὴν οἰκογενειακὴν κοινότητα ἕκαστον μέλος ἔχει σταθερὰν θέσιν καὶ ἐκπληροῦ ὥρισμένον καθῆκον. Τῶν γονέων ἔργον εἶναι, οὐ μόνον ἡ μέριμνα διὰ τὴν σωματικὴν συντήρησιν καὶ προαγωγὴν τῶν τέκνων των, ἀλλὰ καὶ — κατὰ πολὺ σπουδαιότερον — ἡ προσήκουσα ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ διάπλασις αὐτῶν. Αἱ εὐθύναι καὶ ὑποχρεώσεις των πρὸς ὁρθὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων των εἶναι μέγισται. Ὅπου αἱ σχέσεις γονέων - τέκνων εἶναι αἱ προσήκουσαι, τότε καὶ τὰ τέκνα εὐχαρίστως τίθενται ὑπὸ τὴν πατρικὴν καὶ μητρικὴν καθοδήγησιν. Εἶναι εὐγνώμονα διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν φροντίδας τῶν γονέων των καὶ ἐντάσσονται ἐκουσίως εἰς τὴν ἀντίστοιχον θέσιν ἐν τῇ ὑπερπροσωπικῇ οἰκογενειακῇ τάξει.

Ἡ Γερτρούδη εἶναι τὸ πρότυπον τῆς μητέρας, εἰς τὰς χεῖρας τῆς ὁποίας ἠθέλησεν ὁ Πεσταλότσης νὰ ἀναθέσῃ τὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων της. «Ἄνθος ἀπὸ τὸ σκληρὸν ἔδαφος τῶν ὁρέων, μεταφυτευόμενον εἰς τὸ μαλακὸν γῶμα τοῦ κήπου, δὲν μεταβάλλεται τόσον, ὅσον τὰ τέκνα τῆς Γερτρούδης ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν της. Διότι ἡ πίστις της εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὁ φόβος της πρὸ τῆς ἁμαρτίας εἰσέδυνον εἰς τὰ μύχια τῆς ψυχῆς των».

Κατὰ τὸν Πεσταλότσην μορφωτικὴ ἐπίδρασις δύναται νὰ ἀσκηθῇ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, μόνον ὅταν τὰ μέλη της εἶναι συνδεδεμένα ἐσωτερικῶς εἰς ὁργανικὴν ἐνότητα. Τότε ἡ οἰκογένεια ἀποτελεῖ ἓνα τῶν κρίκων τῆς ἀλύσεως τῆς εὐρυτέρας κοινότητος, ἣτις, καὶ αὕτη μὲ τὴν σειρὰν της, παριστᾷ ἓν μέρος τῆς ὅλης ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ καθηκόντων τῶν μελῶν της, σημαίνει συμβολὴν καὶ εἰς τὴν προσήκουσαν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο νοητέαί πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι καὶ πράξεις τῆς Γερτρούδης. Οὕτως αὕτη ἐξάγει τὸν σύζυγόν της Λεονάρδον ἀπὸ τὴν σύγχυσιν, εἰς τὴν ὁποίαν διατελεῖ, καὶ τὸν ὠθεῖ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τοῦ ἐναντι τῆς οἰκογενείας του καὶ τῆς κοινωνίας. Ὡσαύτως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρωθεῖ τὰ τέκνα της, ὅπως εὐχαρίστως τίθενται εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ πλησίον, διὰ τοῦ ἐθισμοῦ των εἰς ἐκουσίαν ἐξυπηρέτησιν τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν των. «Τὰ πάντα διὰ τοὺς ἄλλους καὶ οὐδὲν δι' ἑαυτὸν», τὸ προσιδιάζον τῇ φύσει τοῦ Πεσταλότση, εἶναι, κατ' αὐτόν, ἡ κατεθυντήριος γραμμὴ πάσης λαϊκῆς ἀγωγῆς.

Παρὰ πᾶσαν ὁμῶς κοινότητα σκοπῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὁ Πεσταλότσης δὲν παραγνωρίζει τὴν ποικιλίαν τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Δι' ὃ καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀτομικότητος δὲν ὑποτιμᾶται ὑπὸ τοῦ Πεσταλότση ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ἀγωγῇ. Ἐκαστον τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τυγχάνει τῆς ἀντιστοίχου τῇ φύσει του μεταχειρίσεως, ἐν ᾧ ἐξ ἀντιθέτου προσφέρει τὰς ἀνταποκρινομένας εἰς τὰς ἰκανότητάς του ὑπηρεσίας πρὸς τε τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του ὡς καὶ τὰ τῆς κοινωνίας.

Ἡ Γερτρούδη γνωρίζει τὴν ἰδιομορφίαν ἑκάστου τῶν τέκνων της, τὰ προτερήματά του ὡς καὶ τὰς ἀδυναμίας του, τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀνάγκας του· ἀναλόγως δὲ δοῦν με ἐπιδεξιότητα καὶ λεπτότητα ἀξίας θαυμασμοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν τέχνην τῆς Γερτρούδης, κάμνει ἐντύπωσιν τὸ ὅτι αὕτη **ἀντὶ τῶν λόγων προτιμᾷ τὴν ἐργασίαν, τὴν δεξιότητα.** Ἐκαστον παιδίον ἔχει τὴν ἰσχυρίαν του, καὶ ὀφείλει καθ' ἑκάστην ἡμέραν νὰ κατεργάζεται ἐπιτυχῶς τὴν ἀναλογουσαν αὐτῷ ποσότητα βάμβακος. Κατὰ τὴν ἐργασίαν εὐθύμως διάθεσις ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων παιδιῶν, ἀποδεικνυμένου οὕτω ὅτι ἡ ἐργασία ἱκανοποιεῖ καὶ χαροποιεῖ τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τῆς ἐργασίας, περαιτέρω, ὁ ἄνθρωπος προάγεται εἰς οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ἐπιμέμπτων τρόπων διαβιώσεως, ὡς ἐπὶ παρ. κλοπῆς, ψεύδους, ἀπάτης κ. τ. ὅ. Κατὰ ταῦτα ὁ Πεσταλότσης διὰ τῆς ὁρθῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς — ἰδίᾳ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς μητέρας — ἀποσκοπεῖ, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν καὶ ἠθικοποίησιν τῆς ὅλης κοινωνίας.

Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ πρέπει, κατὰ τὸν Πεσταλότσην, νὰ ἐπιδιώκεται, οὐ μόνον

νον ἡ ἀσκησις πρὸς ἐργασίαν καὶ ὁ ἐθισμὸς εἰς ἔφρεσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἱκανοποίησις καὶ τῶν λοιπῶν ψυχικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἡ **ἀνάγκη πρὸς σχολὴν καὶ ψυχαγωγίαν.** Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῆς Γερτρούδης παρέχεται πᾶσα εὐκαιρία πρὸς εὐαρέστους ἐξάρσεις τοῦ θυμικοῦ, πρὸς συμμετοχὴν εἰς ἐορτάς, ἐκπλήρωσιν τῶν ἐναντι τοῦ Θεοῦ καθηκόντων, πρὸς λήθην τῶν μεριμνῶν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Τὰ παιδιὰ τῆς Γερτρούδης εἶναι ἡμερᾶ, χαρῶπά, σεμνὰ καὶ αἰδήμονα ἐναντι τῶν γονέων, τῶν πρεσβυτέρων καὶ τοῦ θείου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται, ὅτι, διὰ τοῦ 1ου μέρους, ἰδίᾳ, τοῦ ἐν λόγῳ παιδαγωγικοῦ μυθιστορήματός του, ὁ Πεσταλότσης ἐπεχείρησε νὰ διατυπώσῃ **σύστημα οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς**, μὲ κύριον φορέα καὶ παιδαγωγὸν τὴν **μητέρα**, καὶ σκοπὸν τὴν διάπλασιν τῶν τέκνων εἰς ἀνθρώπους ἐργατικούς, ἱκανοὺς πρὸς ἀσκήσιν ὀρισμένου ἐπαγγέλματος, ἔχοντας δ' ἐπὶ τούτοις συναίσθησιν τῶν καθηκόντων τῶν ἐναντι τῶν συνανθρώπων των καὶ τοῦ θείου καὶ τὴν ἔφρεσιν οἰκιο-θελοῦς ἐκπληρώσεως αὐτῶν.

Μὴ ὑπαρχούσης, ἀτυχῶς, μεταφράσεως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν τοῦ «Λεονάρδου καὶ Γερτρούδης», ἔστω καὶ τοῦ πρώτου μέρους, τοῦ μᾶλλον ἐλκυστικοῦ, κρίνομεν σκόπιμον, ἵνα ἐν συνεχείᾳ παρᾶσχωμεν εἰς τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστην μικρὸν τι δείγμα τοῦ θαυμασίου τρόπου, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Γερτρούδη διαπαιδαγωγεῖ τὰ τέκνα της καὶ καθοδηγεῖ ταῦτα πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἐπιδιώκουσα τὴν διάπλασιν των εἰς ἀνθρώπους χρηστοὺς καὶ με φιλάλληλα καὶ εὐγενικά συναισθήματα. Πρὸς τοῦτο ἐξελέξαμεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 49ον Κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Παιδικὸς χαρακτὴρ καὶ παιδικαὶ διδασκαλῖαι» (1).

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Λεονάρδου καὶ τῆς Γερτρούδης ἐκ τοῦ ἐσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς εἰς τὴν οἰκίαν των, τὰ τέκνα των ἔτρεξαν καὶ ὑπεδέχθησαν τοὺς γονεῖς των με ἀγαλλίαςιν. Ἐν συνεχείᾳ ἐζήτησαν νὰ ἐπαναλάβουν ὅ,τι ἐδιδάχθησαν κατὰ τὴν διαρρευσάσαν ἑβδομάδα. Ἀπέδωσαν τὰ διδασκόμενα καλῶς καὶ ταχέως. Μετὰ ταῦτα παρετέθη τὸ δείπνον βελτιωμένον λόγῳ τῆς ἐορτῆς. Ἡ Γερτρούδη ἤκουσε με ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν τὰ τέκνα της νὰ συζητοῦν εἰς ποῖον πτωχὸν παιδάκι θὰ ἔδιδε καθένα τὸ ψωμί του. Κανένα ἀπὸ τὰ παιδιὰ δὲν ἔφαγε τὸ ψωμί του, οὐδ' ἔρριψε ψιχίον τι εἰς τὸ γάλα του.

Ἀφ' οὗ ἔτελειώσαν τὰ παιδιὰ τὸ φαγητόν των, ὁ Νίκος ἐγλύστισε πρὸς τὴν μητέρα του, ἔπιασε τὸ χεῖρ της καὶ εἶπε:

«Νίκος: Μοῦ δίδεις ἓνα κομματάκι ψωμί, μητέρα;

Μητέρα: Ἐχεις τὸ μερίδιόν σου, Νίκο.

Νίκος: Θέλω νὰ τὸ δώσω εἰς τὸν μικρὸν Ρούντι.

Μητέρα: Δὲν σὲ διέταξα νὰ τὸ κάμης. Ἡμπορεῖς ἐὰν θέλῃς νὰ φάγῃς τὸ ψωμί σου.

Νίκος: Ὁχι, δὲν θέλω γὰρ τὸ φάγω· δὲν θὰ μοῦ δώσῃς ἓνα κομματάκι μητέρα;

Μητέρα: Οὐτε γὰρ νὰ τὸ συζητῇς.

Νίκος: Μὰ γιατί;

Μητέρα: Ἵνα μὴ νομίξῃς, ὅτι τότε μόνον πρέπει νὰ σκέπτεται κανεὶς τοὺς πτωχοὺς, ὅταν ἔχῃ γεμάτην τὴν κοιλίαν του, καὶ ὅταν δὲν ἡμπορῇ νὰ φάγῃ περισσότερο.

Νίκος: Γι' αὐτό, μητέρα, δὲν μοῦ δίδεις;

Μητέρα: Ναί. Θὰ τοῦ δώσῃς λοιπὸν τώρα τὸ ψωμί σου;

Νίκος: Ναί, μητέρα, χωρὶς ἄλλο. Γνωρίζω, ὅτι ἔχει τρομερὰν πείναν, ἐν ᾧ ἡμεῖς τρώγομεν ἀπὸ τὰς ἐξ τὸ βράδυ.

Μητέρα: Ναί, ἡ δυστυχία τῶν πτωχῶν εἶναι μεγάλη, καὶ μόνον ὅποιος εἶναι

(1) «Lienhard und Gertrud» Kap. 49 «Kindercharakter und Kinderlehren». Ἐκδόσις Philipp Reclam jun. σελ. 152 καὶ ἐξῆς, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχικὴν διατύπωσιν τοῦ ἔτους 1781.

σκληρὸς καὶ ἀναίσθητος δὲν ἐξοικονομεῖ εὐχαρίστως ἀπὸ τὸ φαγητόν του ὅ,τι ἢμπορεῖ, ἵνα ἀνακουφίσῃ τοὺς πτωχοὺς εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην των.

Δάκρυα ἀναβλύζουν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Νίκου. Ἡ μητέρα του ἐρωτᾷ κατόπιν καὶ τὰ ἄλλα παιδιὰ της :

Μητέρα : Θὰ δώσης καὶ σύ, Λίτσα, τὸ ψωμί σου :

Λίτσα : Ναί, μητέρα, εὐχαρίστως.

Μητέρα : Καὶ σὺ ἐπίσης, Ἄννα :

Ἄννούλα : Μὰ βέβαια, μητέρα :

Μητέρα : Καὶ σὺ, Ἰωνᾶ :

Ἰωνᾶς : Αὐτὸ σκέπτομαι νὰ κάμω, μητέρα.

Μητέρα : Ἐ! ὁ σκοπὸς σας εἶναι εὐγενικός, παιδιὰ μου. Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ μάθω, πῶς θὰ τὸν πραγματοποιήσετε. Διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχη κανεὶς καλὰς ιδέας, ἀλλὰ ὀφείλει καὶ νὰ τὰς πραγματοποιῇ κατὰ τὸν πρέποντα τρόπον. Καὶ πρῶτον εἰπέ μου, σὺ Νίκο, πῶς θὰ δώσης τὸ ψωμί σου εἰς τὸν μικρὸν Ρούντι ;

Νίκος : Σκέπτομαι νὰ τρέξω εἰς τὸ σπίτι τοῦ μικροῦ Ρούντι καὶ νὰ τὸν καλέσω ἰδιαιτέρως. Δὲν θὰ τὸ κρύψω εἰς τὸν σάκκον μου, ἵνα ἀμέσως τὸ ἀρπάσῃ. Ἄφησέ με τώρα νὰ πηγαίνω, μητέρα.

Μητέρα : Περίμενε μιὰ στιγμή, Νίκο. Καὶ σὺ, Λίτσα, πῶς σκέπτεσαι νὰ ἐνεργήσης :

Λίτσα : Σκέπτομαι νὰ ἐνεργήσω κάπως διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Νίκο. Ἀπὸ κάποιαν γωνίαν θὰ κάμω νόημα εἰς τὸ Βερθάνι. Προηγουμένως θὰ ἔχω κρύψει τὸ ψωμί κάτω ἀπὸ τὴν ποδιά μου καὶ θὰ τῆς τὸ δώσω μὲ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ τὸ ἀντιληφθῇ κανεὶς, μήτε αὐτὸς ὁ πατέρας της.

Μητέρα : Καὶ σὺ Ἄννούλα, τί θὰ κάμῃς ;

Ἄννούλα : Μὴπως γνωρίζω πῶς θὰ συναντήσω τὸν μικρὸν Ἑρρίκον ; Θὰ τοῦ τὸ δώσω ὅπως μοῦ ἔλθῃ καλύτερον.

Μητέρα : Καὶ σὺ Ἰωνᾶ, πονηροῦλη, κάτι πειρακτικὸ θὰ ἔχῃς σχεδιάσει. Τί σκέπτεσαι νὰ κάμῃς :

Ἰωνᾶς : Θὰ τοῦ βάλω τὸ ψωμί εἰς τὸ στόμα του, ὅπως μοῦ τὸ κάμνεις καὶ σὺ, μητέρα, ὅταν εἶσαι εὐδιάθετος. Θὰ τοῦ εἶπω : Ἄνοιξε τὸ στόμα σου καὶ κλεῖσε τὰ μάτια. Κατόπιν θὰ τοῦ βάλω τὸ ψωμί εἰς τὸ στόμα, καὶ θὰ γελάσῃ. Ἐ! μητέρα, δὲν θὰ γελάσῃ ;

Μητέρα : Πολὺ σωστὰ σκέπτεσθε, παιδιὰ μου. Πρέπει ὅμως νὰ σᾶς εἶπω κάτι. Πρέπει νὰ δώσετε τὸ ψωμί σας στὰ παιδάκια χωρὶς θόρυβον καὶ μὲ διάκρισιν, μὲ τρόπον ὥστε νὰ μὴ τὸ ἀντιληφθῇ κανεὶς, ἵνα μὴ νομισθῇ ὅτι τὸ κάμνετε ἀπὸ μεγαλομανίαν.

Νίκος : Ὡστε πρέπει καὶ ἐγώ, μητέρα, νὰ κρύψω τὸ ψωμί μου εἰς τὸν σάκκον μου.

Μητέρα : Ἐννοεῖται, Νίκο.

Λίτσα : Τὸ ἐφαντάσθηκα αὐτό, μητέρα, καὶ δι' αὐτὸ εἶπα ὅτι θὰ ἐνεργοῦσα διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Νίκο.

Μητέρα : Πάντοτε εἶσαι ἢ πεῖο ἢ ξυπνὴ, Λίτσα. Ἐλησμόνησα ὅμως νὰ σὲ ἐπαινέσω δι' αὐτό. Ἐκαμες λοιπὸν πολὺ καλὰ, ὅτι σὺ ἡ ἰδία μοῦ τὸ ὑπενθύμισες.

Ἡ Λίτσα ἔγινε κατακόκκινη καὶ ἐσιώπησε. Κατόπιν ἡ μητέρα εἶπεν εἰς τὰ παιδιὰ της : Τώρα ἢμπορεῖτε νὰ πηγαίνετε, μὴ λησμονήτε ὅμως ὅ,τι προηγουμένως σᾶς εἶπα... *

Τὸ δεύτερον μέρος εἶναι συνέχεια τοῦ πρώτου, δημοσιευθὲν τῷ 1783 καὶ ἀφιερωμένον εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀποθανόντος τῷ 1782 προστάτου του Iselin, τοῦ σταθεροῦ παραστάτου εἰς πάσας τὰς δυσχερεῖας τῆς ζωῆς του, τοῦ εὐλικρινοῦς φίλου, ὁ ὁποῖος, καίτοι διαφορετικῆς φύσεως, πάντοτε μὲ συμπάθειαν καὶ στοργὴν συμπεριεφέρετο πρὸς τὸν Πεσταλότην. Ἰσως δ' εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν φίλων καὶ γνωστών του, ὅστις οὐδέποτε ἀπέβαλε τὴν ἐμπιστοσύνην του πρὸς τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ Πεσταλότη. Ὁ Iselin ἐνεθάρρυνε, παρηγόρησε καὶ ἐβοήθησε μὲ πατρικὸν διαφέρον τὸν Πεσταλότην καὶ εἰς τὴν συγγραφὴν

καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ 1ου μέρους τοῦ «Λεονάρδου καὶ Γερτρούδης».

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος ἐκτίθενται κυρίως αἱ ἄθλαι συνθῆκαι διαβιώσεως τῶν δυστυχισμένων καὶ ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν πτωχῶν χωρικῶν καὶ τῆς ἐκ τούτων διαστροφῆς τοῦ χαρακτῆρος των, μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς βελτιώσεώς των. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ὁ Πεσταλότης ζητεῖ νὰ καταδείξῃ, ὅτι καὶ οἱ εὐποροὶ καὶ οἱ πλούσιοι τοῦ χωρίου δὲν ἔμειναν ἀμόλυντοι ἀπὸ τὴν καθόλου ἠθικὴν ἐξαθλίωσιν τοῦ περιβάλλοντος. Πονηρία, ἰδιοτέλεια, ὑποκρισία καὶ κακία ἦσαν αἱ κύρια ἰδιότητες τοῦ χαρακτῆρος των. Τεχνηέντως συνεχίζεται ἐν αὐτῷ ἡ ἱστορία τοῦ καταδικασθέντος προέδρου Hummel, ὅστις ἐξομολογεῖται τὰ τῆς ζωῆς του εἰς τὸν ἱερέα. Ὁ δὲ φιλόανθρωπος, μορφωμένος καὶ μὲ διεισδυτικὴν ψυχολογικὴν ἱκανότητα ἱερεὺς χρησιμοποιεῖ τὰς συνθήκας τῆς κακῆς ἐξ ἀρχῆς ἀνατροφῆς καὶ περαιτέρω ἐξελίξεως τοῦ Hummel, ἵνα ἐξηγήσῃ τὴν ἐπιβλαβὴν ἐπίδρασιν τῶν διαφόρων δυσμενῶν οἰκογενειακῶν καὶ κοινωνικῶν παραγόντων ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ χαρακτῆρος του. Συνάμα δ' ἀσκεῖ ὁ Πεσταλότης καὶ κοινὴν ἐπὶ τῆς ἀσκουμένης ἐπισήμου δικαιοσύνης, ἐφ' ὅσον ζητεῖ νὰ καταστήσῃ φανερόν, ὅτι βαρεῖαν εὐθύνην διὰ τὴν διαγωγὴν καὶ τὰς πράξεις τοῦ ἐγκληματίου φέρει καὶ ἡ κοινωνία ἐν τῇ ὁποίᾳ οὗτος ζῇ, ἡ ἐλαττωματικὴ σύνθεσις της καὶ ἡ οὐχὶ κανονικὴ καὶ δικαία ὁργάνωσις καὶ λειτουργία της. Δι' ὃ καὶ ζητεῖ τὴν ἀναμόρφωσιν της διὰ τῆς οἰκογενείας. Αἱ ἐν τῷ δευτέρῳ ὅμως μέρει ἐκτιθέμεναι ιδέαι τοῦ Πεσταλότη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εὐνοήτως, δὲν εὐρισκον καὶ τόσον πρόσφορον διάθεσιν πρὸς ἀποδοχὴν των. Ἐπειδὴ δὲ ὑστέρει τοῦ πρώτου μέρους καὶ κατὰ τὴν λογοτεχνικὴν διατύπωσιν, τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος δὲν ἔσχε τὴν λαμπρὰν ἐπιτυχίαν καὶ ἰσχυρὰν ἀπήχησιν τοῦ πρώτου μέρους τοῦ «Λεονάρδου καὶ Γερτρούδης».

Τρίτον μέρος (1785). Ὡς ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς θεωρεῖ ὁ Πεσταλότης τὴν στοιχειώδη σχολικὴν μόρφωσιν, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος εἰς τὸ τρίτον μέρος τοῦ «Λεονάρδου καὶ Γερτρούδης». Ὁ πατρικῶς μεριμνῶν διὰ τοὺς ὑπὸ τὴν διοίκησίν του σοφὸς Ἄρνερ καὶ ὁ παρ' αὐτοῦ ἐπιλεγείς ὡς κατάλληλος διδάσκαλος Γκλύφι ἵδρυσαν τὸ **λαϊκὸν σχολεῖον**, τὸ ὁποῖον θὰ προσέφερε συμπληρωματικῶς εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ χωρίου Bonnal, ἀναλόγως τῆς φύσεώς των καὶ τῆς κοινωνικῆς των τάξεως, ὅ,τι ἐκρίνετο ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν προσέλαβον παρὰ τῶν γονέων των. Εἰς τὸ σχολεῖον αὐτὸ φοιτῶσι καὶ τὰ τέκνα τῆς Γερτρούδης, συμπληροῦντα καὶ προάγοντα τὰ ἐκ τῆς μητρικῆς ἀγωγῆς ἐφόδια των.

Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι τὸ κυρίως παιδαγωγικὸν μέρος τοῦ ὅλου συγγράμματος. Ἐν αὐτῷ γίνεται λόγος περὶ σχολείου καὶ σχολικῶν ἐνασχολήσεων : μαθήματος ἀναγνώσεως, γραφῆς, θρησκευτικῶν, παιγνιδίου. Ἐν αὐτῷ ἐκτίθενται, κατ' οὐσίαν, τὰ πορίσματα τῶν ἐν Neuhof πειραματισμῶν του, ἐμφανιζόμενα ὅτι τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν ὑπὸ τοῦ διατελοῦντος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἄρνερ ἀπομάχου ἀνθυπολοχαγοῦ Γκλύφι. Ἀλλὰ καὶ οὗτος παρουσιάζεται ὡς διδαχθεὶς ἀπὸ τὴν Γερτρούδην, συνεργάτιν του ἐν τῇ παιδευτικῇ δράσει του. Εἰς κάθε μάθημα ἀπαιτεῖται **ἐποπτεία**, οὐ μόνον ἐπιδεικνυμένη, ἀλλὰ καὶ βιωμένη. Τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ ἐξ ἀρχῆς τὸ ἰδιάζον γνώρισμα τοῦ ἀξιώματος τῆς ἐποπτείας παρὰ Πεσταλότη.

Τέταρτον μέρος (1787). Εἰς τὰ τρία προηγουμένα μέρη τοῦ ἔργου ἐκτίθεται ἡ ἀναμόρφωσις τῆς κοινότητος Bonnal καὶ ἡ ἵδρυσις τοῦ σχολείου των. **Διὰ τοῦ τετάρτου μέρους ἐπιδιδώκεται ἡ μεταρρυθμίσις τῆς ὅλης κομητείας συμφώνως πρὸς τὰ καθιερωθέντα εἰς τὴν κοινότητα Bonnal, ἡ ὁποία προβάλλεται ὡς πρότυπον τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων.**

Ὁ κόμης δηλ. πληροφορηθεὶς περὶ τῶν θαυμασίων ἀποτελεσμάτων τῆς ἀναισθητικῆς ἐργασίας τοῦ Ἄρνερ καὶ τῶν συνεργατῶν του (Γερτρούδης, Γκλύφι, ἱερέως, Μαργαρίτας), παρὰ πάσας τὰς ἀντιδράσεις, ἐπισκέπτεται τὴν κοινότητα ἐν Bonnal ἐκπαιδευτικῶν καὶ οἰκονομικο-κοινωνικῶν πειραματισμῶν, ἀποφασίζε νὰ θέσῃ τούτους εἰς ἐφαρμογὴν καθ' ἅπασαν τὴν κομητείαν.

λείων, α) Δημοτικών, β) Μέσων Σχολείων και γ) Γυμνασίων και άλλων παραλλήλων σχολείων (Ιερατικών, Εμπορικών, Γεωπονικών κ.λ.π.).

Ειδικότερον δε θεωρούμεν ως επιτακτικήν ἔθνικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάγκην τὴν ἰδρυσιν Μέσων σχολείων, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὸ νὰ καταρτίζονται περισσότερα τέκνα τοῦ λαοῦ δι' ἐπαγγέλματα, ἀπαιτοῦντα μόρφωσιν μικροτέραν τῆς γυμνασιακῆς καὶ ἀνωτέραν τῆς δημοτικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὸ νὰ δημιουργηθῇ ἀνασχητικὸς φραγμὸς κατὰ τοῦ διανοητικοῦ προλεταριάτου τῶν πολυαριθμῶν ἀποφοίτων τοῦ Γυμνασίου.

ε) ὅτι εἶναι ἐπίσης κοινωνικὴ καὶ ἔθνικὴ ἀνάγκη νὰ γενικευθῇ ἐν τῇ χώρᾳ ἡ ἰδρυσιν Νηπιαγωγείων διὰ τὴν ἡλικίαν ἀπὸ 3-6 ἐτῶν μὲ τὸν διττὸν προορισμὸν νὰ χρησιμεύσῃ τοῦτο μὲν ὡς παιδικὸι σταθμοί, τοῦτο δὲ ὡς μορφωτικὰ καὶ ψυχαγωγικὰ φυτώρια, τῆς συντηρήσεως αὐτῶν, ἐν ἀδυναμίᾳ τοῦ Κράτους, ἀναλαμβανομένης ὑπὸ τῶν Δήμων, Κοινοτήτων, Συνεταιρισμῶν κ.λ.π.

στ) ὅτι πρέπει νὰ ληφθῇ κρατικὴ μέριμνα διὰ τὴν ἔθνικὴν καὶ τεχνικὴν ἐπιμόρφωσιν καὶ τὴν ψυχαγωγίαν τῶν εἰς διάφορα ἐπαγγέλματα ἐπιδιδομένων ἐφήβων διὰ τῆς δημιουργίας κατὰ νομοὺς μορφωτικῶν κέντρων, τῶν ὁποίων ἔργον θὰ εἶναι: 1) ἡ ὁργάνωσις κύκλων ἐπιμορφωτικῶν μαθημάτων διὰ τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα νέους ἡλικίας 14-18 ἐτῶν, 2) ἡ ὁργάνωσις κύκλων μαθημάτων γυναικείας μορφώσεως, 3) ἡ μορφωτικὴ καὶ ψυχαγωγικὴ ἀπασχόλησις τῶν ἐργαζομένων νέων κατὰ τὰς ἐλευθέρους ὥρας τῶν, 4) ἡ ἰδρυσιν βιβλιοθηκῶν καὶ ἀναγνωστηρίων, 5) ἡ ὁργάνωσις διαλέξεων, συναυλιῶν, ἐκθέσεων, προβολῶν μορφωτικοῦ κινηματογράφου καὶ φρονηματοιστικῶν παραστάσεων. Τὴν ἰδρυσιν τῶν ἐν λόγῳ μορφωτικῶν κέντρων θεωροῦμεν ὡς ἔθνικὴν ἀνάγκην, διότι οἱ νέοι τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐγκαταλείπονται μετὰ τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν ἄνευ ὑπευθύνου μορφωτικῆς φροντίδος εἰς τὴν κρισιμωτέραν περίοδον τῆς ζωῆς τῶν.

ζ) ὅτι πρέπει νὰ καταβληθῇ ἰδιαίτερα φροντίς πρὸς ἀπόκτησιν καταλλήλων διδακτικῶν βιβλίων, ἀνταποκρινομένων πρὸς τὰς σημερινὰς πολλαπλὰς ἀνάγκας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ δὴ βιβλίων ἀπηλλαγμένων τῶν μεθοδικῶς κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν μετοχγετευομένων εἰς τὰς παιδικὰς ψυχὰς δηλητηρίων τῆς ἀνατρεπτικῆς προπαγάνδας.

η) ὅτι πρέπει νὰ συγχρονισθῇ ἡ γυναικεία μόρφωσις, ἄνευ ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τοῦ πλαισίου τῶν ἔθνικῶν ἡμῶν παραδόσεων.

θ) ὅτι πρέπει νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ ἰδιαίτατα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Νέων Χωρῶν καὶ μάλιστα τῆς Βορείου Ἑλλάδος, διευκολυνομένης παντοιοτρόπως τῆς ἐν αὐταῖς διαβιώσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν.

ι) Δεδομένου ὅτι ὡς Α καὶ Ω ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει πάσης χώρας ἀναγνωρίζεται πρὸ παντὸς ἄλλου ἡ προσωπικότης τοῦ διδασκάλου, ἀνάγκη πρὸ παντὸς νὰ καταβληθῇ σύντονος μέριμνα ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς παμμερῆ ἐξύψωσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κλάδου δι' ἀγρύπνου παρακολούθησεως καὶ καθοδηγήσεως τῶν λειτουργῶν αὐτοῦ καὶ διὰ παροχῆς εἰς αὐτοὺς ὅχι μόνον καταλλήλου μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν ἀμοιβῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς ἐπιμελῆ ἐξυγίανσιν πρὸ παντὸς τοῦ κλάδου τούτου μὲ κατεύθυνσιν ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ αὐστηρότητα αὔξουσιν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω.

ια) ὅτι ἐπίσης ἀνάγκη πρωταρχικὴ εἶναι ὅπως ἐξυγιανθῶσιν αἱ κεντρικαὶ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ἀναδεικνυομένου διὰ καταλλήλου ἐπιλογῆς εἰς ἐπιτελεῖον ἄξιον νὰ διοικῇ καὶ κατευθύνῃ ἐκπαιδευσιν μὲ τὰς ὑποχρεώσεις καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Τέλος ιβ) ὅτι εἶναι ἀνάγκη κατὰ τὴν ἀνασυγκροτικὴν προσπάθειαν τοῦ Κράτους νὰ προτιμηθῶσι τὰ ἐκπαιδευτήρια, ἄνευ τῶν ὁποίων ἐπόμενον εἶναι νὰ χωλαίνῃ καὶ νὰ ἀστοχῇ τῶν σκοπῶν τῆς ἑθνικῆς ἡμῶν ἐκπαίδευσιν.

Ταῦτα ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ θέσωμεν ὑπ' ὄψιν ὑμῶν, κ. Ὑπουργέ, διεργυνεύοντες τὴν γνώμην τοῦ Κύκλου ἡμῶν, ἵνα ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεων ἡμῶν ἐνισχύσωμεν τὰς ὑμετέρας συντονιστικὰς προσπάθειας, βαρύτερας τῶν ὁποίων δὲν ἀνέλαβον ἄλλοι Ἕλληνες Ὑπουργοὶ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ ΕΝ Τῇ Ε' ΤΑΞΕΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν διδάσκονται οἱ κλασματικοὶ ἀριθμοὶ καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν πράξεις. Τὰ κλάσματα εἶναι διὰ τοὺς μαθητὰς ὅλως νέοι ἀριθμοὶ καὶ διὰ τοῦτο ὅλη ἡ προσπάθεια τοῦ διδασκάλου πρέπει νὰ καταβληθῇ κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ νὰ μορφώσῃ οἱ μαθηταὶ σαφεῖς ἐννοίας αὐτῶν, νὰ γνωρίσῃ τὰς μεταξὺ τῶν ποσοτικῶν σχέσεις καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῶν. Ὁ ὑπὸ τῶν μαθητῶν σχηματισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ κλάσματος κατ' ἀρχὰς γίνεται δι' αἰσθητοποιήσεως διαφόρων κλασματικῶν ποσοτήτων, ὅσον τοῦ ἡμίσεος, τοῦ τετάρτου, τοῦ ὀγδόου κ.τ.π., χωρὶς νὰ ἔχουν οὗτοι ἀκόμη γνῶσιν τῆς γραφικῆς παραστάσεως αὐτῶν. Ἡ εἰσαγωγή τῶν μαθητῶν εἰς τὴν γραφὴν τῶν κλασματικῶν ἀριθμῶν πρέπει νὰ γίνεται ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀπόκτησιν τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν διὰ τῆς αἰσθητοποιήσεως, ὅποτε καὶ θὰ δυνηθῶν νὰ ἐννοήσῃ καὶ τοὺς σχετικοὺς μαθηματικοὺς ὅρους, τὴν ἐννοίαν τῆς κλασματικῆς μονάδος, τὴν διάκρισιν τῶν κλασματικῶν ἀπὸ τοὺς ἀκεραίους, τὴν ἐννοίαν τοῦ μικτοῦ καὶ τὰς ιδιότητας τῶν κλασματικῶν ἀριθμῶν.

Μόνον ἀφοῦ ἐμπεδωθῶν πάντα τὰ ἀνωτέρω εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν, θὰ εἶναι εἰς θέσιν οὗτοι νὰ ἐκτελοῦν ἀριθμητικὰς πράξεις μὲ κλασματικούς ἀριθμούς καὶ νὰ λύουν σχετικὰ προβλήματα.

Γενικῶς ἡ ἐργασία αὐτὴ δέον ν' ἀκολουθῇ τὴν ἐξῆς πορείαν:

Α'. Αἰσθητοποιήσις ἐννοιῶν διαφόρων κλασματικῶν ἀριθμῶν

Πρόκειται νὰ εἰσαχθῶν οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ κλάσματος. Πρὸς τοῦτο πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ γίνον ἐἰς αὐτοὺς αἰσθηταὶ αἱ ἐννοιαί μερικῶν κλασματικῶν ἀριθμῶν συνήθους χρήσεως ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ, π. χ. μερῶν τοῦ πήχεως, τοῦ μέτρου κ. ἄ. Εἰς τὴν αἰσθητοποίησιν ταύτην προβαίνομεν ὡς ἐξῆς:

α') **Αἱ ἐννοιαί τοῦ ἡμίσεος καὶ τοῦ τετάρτου.** Διδάσκαλος καὶ μαθηταὶ λαμβάνουν ἀνὰ χεῖρας ἀνὰ μίαν λωρίδα χαρτοῦ μήκους ἐνὸς πήχεως. Διπλώνουν ταύτην εἰς τὸ μέσον καὶ ἐνώνουν τὰ ἄκρα τῆς. Ὁ πῆχυς οὕτω διαιρεῖται εἰς δύο ἴσα μέρη. Ἐρωτώμενοι οἱ μαθηταὶ ἀναγνωρίζουν ὅτι ἕκαστον ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ ἡμῖς τοῦ πήχεως. Διπλώνουν ἔπειτα τὴν λωρίδα καὶ τὴν τσακίζουν οὕτω διπλωμένην εἰς τὸ μέσον, ὅποτε ξεδιπλώνοντες αὐτὴν τὴν βλέπουν διηρημένην εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη, καὶ ἀναγνωρίζουν ἕκαστον ὡς τὸ τέταρτον τοῦ πήχεως.

Ἐξακολουθεῖ κατόπιν λύσις ὑπὸ τῶν μαθητῶν δύο εἰδῶν προβλημάτων. Τὸ πρῶτον συνίσταται εἰς τὸ νὰ δεικνύται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου εἰς αὐτοὺς ποσὸν τι εἰς τέταρτα, π. χ. ἐν, δύο, τρία τέταρτα, καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ τὸ ὀνομάζουν. Τὸ δεύτερον, εἰς τὸ νὰ ὀνομάζῃ ὁ διδάσκαλος ἐν ποσὸν εἰς τέταρτα καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ τὸ δεικνύουν ἐπὶ τῆς λωρίδος. Προβάλλονται κατόπιν προβλήματα συγκρίσεως ποσῶν εἰς τέταρτα τοῦ πήχεως πρὸς τὸ ἡμῖς τοῦ πήχεως ἢ καὶ πρὸς τὸν ὅλον πῆχυν· π.χ. «Πόσα τέταρτα ἔχει ὁ ἡμῖς πήχους; Πόσα ὅλος ὁ πῆχυς; Δείξατέ μου τρία τέταρτα τοῦ πήχεως! Πόσον παραπάνω ἀπὸ τὸ ἡμῖς εἶναι τὰ τρία τέταρτα τοῦ πήχεως; Κατὰ τί διαφέρουν τὰ τρία τέταρτα τοῦ πήχεως ἀπὸ τὸν ὅλον πῆχυν; Πόσα τέταρτα πρέπει νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ ἐν τέταρτον διὰ νὰ ἔχωμεν ἕνα πῆχυν; Δείξατέ μου πέντε τέταρτα τοῦ πήχεως!» Εἰς τὸ τελευταῖον πρόβλημα οἱ μαθηταὶ ἀναγνωρίζουν εὐκόλως ὅτι τὰ πέντε τέταρτα εἶναι κατὰ ἐν τέταρτον ἐπέκτασιν τῆς λωρίδος· οὕτω δὲ εἰσάγονται ἀνεπαισθήτως καὶ εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ μικτοῦ.

β') **Ἡ ἐννοία τοῦ ὀγδόου.** Ὡς μέσον αἰσθητοποιήσεως τοῦ ὀγδόου χρησιμοποιεῖται ἡ αὐτὴ χαρτίνη λωρὶς μήκους ἐνὸς πήχεως διπλωμένην τρεῖς φορές,

ὥστε ν' ἀποκτήσῃ μῆκος ἑνὸς ὀγδόου τοῦ πήχεως. Οὕτω χωρίζεται εἰς ὀκτὼ ἴσα μέρη. Πρὸς σαφὴ διάκρισιν τοῦ ἡμίσεος, τοῦ τετάρτου καὶ τοῦ ὀγδόου χαράσσουσιν οἱ μαθηταὶ διὰ μολυβδίδος πρῶτον μίαν μακρὰν παχέϊαν γραμμὴν εἰς τὸ μέσον, ἔπειτα εἰς τὸ μέσον ἑκατέρου ἡμίσεος ἀνὰ μίαν βραχυτέραν καὶ λεπιοτέραν, καὶ τελευταίαν εἰς τὸ μέσον ἑκάστου τετάρτου ἀνὰ μίαν γραμμὴν βραχυτάτην καὶ λεπιοτάτην. Τότε ἐφωδιασμένοι μὲ τὸ ἀπλούστατον τοῦτο ἐποπτικὸν μέσον οἱ μαθηταὶ προβαίνουν εἰς τὴν λύσιν ὁμοίων πρὸς τὰ ἀνωτέρω δύο εἰδῶν προβλημάτων. 1) Ὁ διδάσκαλος ἢ ἓνας μαθητὴς δεικνύει διάφορα ποσὰ τοῦ πήχεως εἰς ὄγδοα, π. χ. τρία ὄγδοα, πέντε ὄγδοα κτλ. καὶ ἐρωτᾷ πόσα ὄγδοα εἶναι αὐτά, οἱ δὲ μαθηταὶ ἀπαντοῦν. 2) Ὁ διδάσκαλος ἢ ἓνας μαθητὴς λέγει ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἄλλους: Δεῖξατέ μου εἰς τὸν πήχυν σας τρία ὄγδοα, ἔν ὀγδοον, ἕξ ὄγδοα κτλ., καὶ οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουν ἐπὶ τῆς λωρίδος τὰ ὀνομαζόμενα ποσά. Μετὰ ταῦτα γίνονται ἀσκήσεις συγκρίσεως διαφόρων ποσῶν εἰς ὄγδοα πρὸς ἄλλα ἴσα εἰς τέταρτα ἢ πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ πήχεως ἢ πρὸς ὁλόκληρον τὸν πήχυν ἔν συνδυασμῷ μὲ πράξεις προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως. Π. χ. Δεῖξατέ μου ἔν τέταρτον τοῦ πήχεως! Πόσα ὄγδοα ἔχει τὸ ἔν τέταρτον τοῦ πήχεως; Πόσα τὸ ἥμισυ τοῦ πήχεως;—Δεῖξατέ τρία ὄγδοα!—Πόσα παραπάνω ἀπὸ ἔν τέταρτον εἶναι τὰ τρία ὄγδοα;—Τί θὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ τρία ὄγδοα διὰ νὰ ἔχωμεν ἥμισυν πήχυν; ἓνα πήχυν; Δεῖξατέ μου τρία τέταρτα!—Μὲ πόσα ὄγδοα ἰσοδυναμοῦν τὰ τρία τέταρτα;—Ἡμῖς πήχυν καὶ ἔν τέταρτον πόσα τέταρτα εἶναι; πόσα ὄγδοα;—Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὰ τρία τέταρτα ἔν ὄγδοον, πόσα ὄγδοα μένουں κ.ο.κ.

γ') **Ἄλλαι ἐννοιαὶ κλασματικῶν ἀριθμῶν.** Μετὰ τὸ ἥμισυ, τέταρτον καὶ ὄγδοον αἰσθητοποιοῦμεν τὰς ἐννοίας: δέκατον, ἑκατοστὸν καὶ χιλιοστὸν, χρησιμοποιοῦντες ὡς ἐποπτικὸν μέσον χαρτίνην λωρίδα μήκους ἑνὸς μέτρου, ἣν οἱ μαθηταὶ διαιροῦν εἰς δέκατα, ἑκατοστὰ καὶ χιλιοστὰ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα μετροταινίας ἐπιδεικνυομένης εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου.

Μετὰ ταῦτα αἰσθητοποιοῦμεν τὰς ἐννοίας: τρίτον, ἕκτον καὶ δωδέκατον, χρησιμοποιοῦντες ἄλλην χαρτίνην λωρίδα ἴσου πάντοτε μήκους δι' ὅλους τοὺς μαθητάς, ἣν χωρίζουν οὕτοι εἰς τρία ἴσα μέρη (τρίτα), ἑκαστον τρίτον χαράσσουσιν εἰς τὸ μέσον καὶ χωρίζουν οὕτω τὴν λωρίδα εἰς ἕξ ἴσα μέρη (ἕκτα) καὶ τελευταῖον ἑκαστον ἕκτον χαράσσουσιν εἰς τὸ μέσον χωρίζοντες οὕτω τὴν ὅλην λωρίδα εἰς δώδεκα ἴσα μέρη (δωδέκατα), φροντίζοντες νὰ διακρίνουν διὰ τοῦ μήκους καὶ πάχους τὴν χωρίζουσιν γραμμῶν τὰ τρίτα, τὰ ἕκτα καὶ τὰ δωδέκατα, ὡς εἴπομεν καὶ διὰ τὰς ὑποδιαίρεσεις τοῦ πήχεως. Ἐπονται κατόπιν λύσεις προβλημάτων δύο εἰδῶν καὶ συγκρίσεις πρὸς ἀλλήλους τῶν νέων κλασματικῶν ἀριθμῶν καὶ πράξεις προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω καὶ ἐπὶ τοῦ πήχεως.

Β'. ΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΚΛΑΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ

Αἱ ἀνωτέρω ἀσκήσεις αἰσθητοποιήσεως ἀποτελοῦν ἀπλῶς προπαρασκευὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ νὰ σχηματίζουν τὴν ἐννοίαν τοῦ κλάσματος. Ἄλλ' ἢ ὑπ' αὐτῶν ἀπόκτησις καθαρῶν μαθηματικῶν ἐννοιῶν τῶν κλασματικῶν ἀριθμῶν θὰ ἐπιτευχθῇ βραδύτερον διὰ σειρᾶς μεθοδικῶν ἀσκήσεων, δι' ἃς εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀσκήσις αὐτῶν πρῶτον εἰς τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν τοὺς κλασματικοὺς ἀριθμούς. Εἰς τὴν ἀσκήσιν δ' αὐτὴν προβαίνομεν ἀμέσως κατωτέρω.

Οἱ μαθηταὶ ἔχουν ἀνὰ χεῖρας τὴν λωρίδα μήκους ἑνὸς πήχεως διηρημένην εἰς τέταρτα καὶ ὄγδοα. Ἐνας μαθητὴς δεικνύει ἐπ' αὐτῆς διάφορα ποσὰ εἰς ὄγδοα καὶ τέταρτα καὶ οἱ ἄλλοι τὰ ἀναγνωρίζουν ἐπὶ τῆς λωρίδος των καὶ τὰ ἀπαγγέλλουν, ἐνῶ ὁ διδάσκαλος μεθ' ἑκάστην ἀναγνώρισιν καὶ ἀπαγγελίαν ποσοῦ τινος ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀναγράφει ἐπὶ τοῦ πίνακος αὐτὸ διὰ ψηφίων κατὰ τὸν καθιερωμένον τρόπον. Παράδειγμα: Ἐνας μαθητὴς δεικνύει ἐπὶ τῆς λωρίδος του πέντε ὄγδοα τοῦ πήχεως καὶ οἱ ἄλλοι ἀναγνωρίζουν τὸ ποσὸν αὐτὸ ἐπὶ τῆς λωρίδος των καὶ ἀπαγγέλλουν: πέντε ὄγδοα, ὁ δὲ διδάσκαλος ἀναγράφων ἐπὶ τοῦ πίνακος $\frac{5}{8}$ λέγει: «τὰ πέντε ὄγδοα γράφονται ἔτσι».

Μετὰ πολλὰς τοιαύτας ἀσκήσεις ὅχι μόνον ἐπὶ τῆς λωρίδος τοῦ πήχεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐποπτικῶν μέσων, ὡς μιᾶς λωρίδος διηρημένης εἰς τρίτα, ἕκτα καὶ δωδέκατα ἢ τοῦ μέτρου εἰς δέκατα, ἑκατοστὰ καὶ χιλιοστὰ καὶ ἄλλων, παραλείπεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον κάθε ἐποπτικὸν μέσον καὶ οἱ μαθηταὶ ἀσκοῦνται εἰς τὸ νὰ φαντάζονται τὰ ἑκάστοτε ἀπλῶς ἀπαγγελλόμενα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἢ μαθητοῦ τινος ποσὰ καὶ κατόπιν νὰ τὰ γράφουν διὰ ψηφίων εἰς τὰ τετράδιά των. Ἐν τέλει ἐθίζονται οἱ μαθηταὶ διὰ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως τοιούτων ἀσκήσεων νὰ γράφουν ὀρθῶς κάθε ἀπαγγελλόμενον κλάσμα, διότι θὰ ἔχουν σχηματίσει ἀφ' ἑαυτῶν τὸν κανόνα, καθ' ὃν τὸ ἀπόλυτον ἀριθμητικὸν τοῦ ἀπαγγελλομένου κλάσματος ἀναγράφεται πρῶτον καὶ ἀνωθεν τῆς γραμμῆς, τὸ δὲ τακτικὸν κάτωθεν αὐτῆς.

Σημ. α') Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ἀσκήσεις τὸ ἑκάστοτε διδόμενον κλάσμα πρέπει νὰ εἶναι συγκεκριμένον καὶ ἐπομένως ὁρατὸν ἢ φανταστὸν ποσόν. Π. χ. ὅχι ἀπλῶς τρία ὄγδοα, ἀλλὰ τρία ὄγδοα τοῦ πήχεως.

Σημ. β') Εἰς πάσας τὰς ἀσκήσεις αἰσθητοποιήσεως καὶ γραφῆς τῶν κλασμάτων πρέπει ὅχι μόνον ν' ἀντιλαμβάνονται ἢ νὰ φαντάζονται οἱ μαθηταὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἑκάστοτε διδομένου κλάσματος παριστανόμενον ποσόν, ἀλλὰ καὶ νὰ συλλαμβάνουν ἐν νῷ καὶ τὸ ὑπόλοιπον πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ποσοῦ ἢ τοῦ πράγματος, τοῦ ὁποίου τὸ κλάσμα εἶναι μέρος. Οὕτω π. χ. ἀκούοντες ἢ βλέποντες ἀναγεγραμμένον οἱ μαθηταὶ τὸ κλάσμα $\frac{5}{8}$ τοῦ πήχεως δὲν πρέπει νὰ φαντάζονται μόνον τὸ ποσὸν τῶν πέντε ὀγδῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ποσὸν τῶν τριῶν ὀγδῶν ποῦ ἀπαιτεῖται πρὸς συμπλήρωσιν ἑνὸς πήχεως.

Γ'. ΟΙ ΣΧΕΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣ ΤΑ ΚΛΑΣΜΑΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

α') Διὰ συγκρίσεως αἰσθητοποιηθέντων ἤδη κλασματικῶν ποσῶν πρὸς τὴν ἀντίστοιχον ἀκεραίαν μονάδα ἐξηγεῖται ἡ ὀνομασία **κλάσμα** π. χ. διὰ συγκρίσεως τῶν $\frac{3}{8}$ τοῦ πήχεως πρὸς τὰ $\frac{8}{8}$ ἦτοι τὸν 1 πήχυν, ἐξηγεῖται ὅτι τὰ $\frac{3}{8}$ εἶναι κλάσμα, ἦτοι τεμάχιον τοῦ 1 πήχεως.

β') Δι' ἀντιπαράβολῆς τοῦ σχηματισμοῦ παντὸς ἀκεραίου ἀριθμοῦ ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἀκεραίας μονάδος πρὸς τὸν σχηματισμὸν π. χ. τοῦ $\frac{3}{8}$ διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τρις τοῦ $\frac{1}{8}$ κ. ἄ., ἐξάγεται ὅτι τὰ $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{6}$ κ.λ.π. εἶναι διάφοροι κλασματικοὶ μονάδες, ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ὁποίων σχηματίζονται οἱ διάφοροι κλασματικοὶ ἀριθμοί, καὶ ὅτι, ἐνῶ ἡ ἀκεραία μονάς εἶναι μία, αἱ κλασματικαὶ εἶναι ἄπειροι ὅσαι καὶ οἱ ἀριθμοί.

γ') Ἐπιστῶν ὁ διδάσκαλος τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ τί ἐκφράζει τὸ 8 εἰς τὸ $\frac{7}{8}$ καὶ τί τὸ 7 τοὺς κάμνει νὰ ἐννοήσουν διὰ τὸ 8 ὀνομάζεται παρονομαστής καὶ τὸ 7 ἀριθμητής.

δ') Μετὰ τὴν πλήρη ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατανόησιν ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἔπονται ἀσκήσεις ἐμπεδώσεως αὐτῶν εἰς τὴν συνείδησίν των δι' ἐρωτήσεων, οἷαι αἱ: Ἀπὸ ποίαν κλασματικὴν μονάδα γίνονται τὰ $\frac{5}{9}$; Πόσα ἑνὰτα ἔχει ἡ ἀκεραία μονάς; Πῶς λέγεται ὁ κάτω ἀριθμὸς 9 καὶ διὰ τί; Πῶς ὁ ἄνω 5 καὶ διὰ τί; Πῶς καὶ οἱ δύο μαζί; Νὰ εὑρετε ἓν κλάσμα ποῦ νὰ γίνεταί ἀπὸ τὴν κλασματικὴν μονάδα $\frac{1}{7}$ ἐπαναλαμβανομένην 4 φορές. Γράψατε ἓν κλάσμα τοῦ ὁποίου ὁ ἀριθμητὴς εἶναι 7 καὶ ὁ παρονομαστής 15. Γράψατε ἓν κλάσμα ποῦ νὰ εἶναι ἴσον μὲ ἓνα πήχυν. Μὲ τί ἰσοῦται ἓν κλάσμα τοῦ ὁποίου καὶ οἱ δύο ὅροι εἶναι ἴσοι; Πόσα ὄγδοα ἔχει μία ἀκεραία μονάς; Πόσα ἑνὰτα; Πόσα εἰκοστὰ πέμπτα; κ.ο.κ.

Δ'. ΟΜΩΝΥΜΑ ΚΑΙ ΕΤΕΡΩΝΥΜΑ ΚΛΑΣΜΑΤΑ. ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΚΛΑΣΜΑΤΩΝ

α') Ο διδάσκαλος αναγράφει διάφορα κλάσματα έχοντα τὸν αὐτὸν παρονομαστήν, καὶ οἱ μαθηταὶ ἐρωτώμενοι καταλλήλως παρατηροῦν ὅτι εἶναι εὐκόλῳ νὰ διακρίνουν τὰς μεταξὺ τῶν ποσοτικῶς διαφορὰς, ἀπὸ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀριθμητοῦ τῶν, ὅτι ὅλα γίνονται ἀπὸ τὴν αὐτὴν κλασματικὴν μονάδα καὶ ἔχουν ἐπομένως τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν, ὅλα π. χ. εἶναι ἐνδέκατα, καὶ ἐξάγουν ἐκ τούτου διατὶ λέγονται **ὁμώνυμα**.

β') Ἀναγράφει ἔπειτα κλάσματα μὲ διάφορον παρονομαστήν, καὶ οἱ μαθηταὶ ἐρωτώμενοι ἀναγνωρίζουν ὅτι εἶναι δύσκολον, ἂν μὴ ἀδύνατον, νὰ εὗρουν ποῖον ἐξ αὐτῶν εἶναι μεγαλύτερον καὶ ποῖον μικρότερον καὶ κατὰ πόσον, καὶ ὅτι, ἀφοῦ τὸ καθὲν ἔχει διάφορον ὄνομα ἀπὸ τὰ ἄλλα (τὸ ἐν π.χ. εἶναι ἑβδομα, τὸ ἄλλο ἑνὰ κ.ο.κ.) δι' αὐτὸ λέγονται **ἐτερόνυμα**.

γ') Οἱ μαθηταὶ κατὰ πρόσκλησιν τοῦ διδασκάλου συγκρίνουν διαφόρους κλασματικὰς μονάδας ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν καὶ διαπιστώνουν ἐμπράκτως ἐπὶ τοῦ εποπτικοῦ τῶν μέσου ὅτι ὅσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ παρονομαστής τόσον μικρότερα εἶναι ἡ ἀξία τῆς κλασματικῆς μονάδος· π.χ. $\frac{1}{9}$ εἶναι μικρότερον τοῦ $\frac{1}{8}$ κ. λ. π.

δ') Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι παρατηροῦν καὶ διαπιστώνουν ἐπὶ τοῦ εποπτικοῦ τῶν μέσου ὅτι π.χ. τὰ $\frac{3}{8}$ τοῦ πήχεως εἶναι μικρότερα τοῦ 1 πήχεως, τὰ $\frac{8}{8}$ ἴσα καὶ τὰ $\frac{9}{8}$ μεγαλύτερα ἀπὸ τὸν πῆχυν. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦν καὶ ἐπὶ ἐτερόνυμων κλασμάτων, οἷα τὰ $\frac{7}{8}$, $\frac{9}{9}$, $\frac{15}{11}$. Ἐκ τούτων καὶ ἄλλων πολλῶν ἐξάγουν, ὅτι κλάσματα μὲ ἀριθμητὴν μικρότερον τοῦ παρονομαστοῦ εἶναι μικρότερα, κλάσματα μὲ ἴσους τοὺς ὅρους εἶναι ἴσα καὶ κλάσματα μὲ ἀριθμητὴν μεγαλύτερον τοῦ παρονομαστοῦ εἶναι μεγαλύτερα τῆς ἀκεραίας μονάδος. Ἐν τέλει δίδεται εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἡ ὀνομασία **γνήσια** καὶ **καταχρηστικά κλάσματα**.

ε') Ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν ἐπὶ ἑνὸς καταχρηστικοῦ κλάσματος πήχεων, οἷον $\frac{19}{8}$ τοῦ πήχεως. Οἱ μαθηταὶ δι' ἐπὶ τούτῳ ἐρωτήσεων ἐξάγουν ὅτι τὰ $\frac{19}{8}$ περιέχουν $\frac{8}{8} + \frac{8}{8}$, ἥτοι 2 πήχεις, καὶ ἐπὶ πλέον $\frac{3}{8}$ τοῦ πήχεως, ἐν ὧν $2 + \frac{3}{8}$. Τοῦτο καθ' ὑπόδειξιν τοῦ διδασκάλου ἐξάγουν καὶ διαιροῦντες τὸν ἀριθμητὴν 19 διὰ τοῦ παρονομαστοῦ 8. Μετὰ πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα ἐρωτώμενοι καταλλήλως συμπεραίνουν ὅτι, διὰ νὰ ἐξάγωμεν τὰς ἀκεραίας μονάδας τὰς περιεχομένας ἐντὸς καταχρηστικοῦ κλάσματος, διαιροῦμεν τὸν ἀριθμητὴν διὰ τοῦ παρονομαστοῦ, ὅτι ὁ προκύπτων ἐκ τῆς διαιρέσεως αὐτῆς ἀριθμὸς, ὡς ἀποτελούμενος ἐξ ἀκεραίου καὶ κλάσματος (ἀνάμικτος) λέγεται **μικτός**, ὅτι γενικῶς πᾶν κλάσμα εἶναι πηλίκον τῆς διαιρέσεως τοῦ ἀριθμητοῦ τοῦ διὰ τοῦ παρονομαστοῦ, ὅτι πᾶς ἀκέραιος δύναται νὰ τραπῇ εἰς κλάσμα μὲ ὠρισμένον παρονομαστήν, ἂν πολλαπλασιασθῇ ἐπὶ τὸν παρονομαστήν αὐτὸν καὶ ὑπὸ τὸ γινόμενον γραφῇ ὡς παρονομαστής ὁ ἴδιος.

στ') Ὅπως ἐν καταχρηστικὸν κλάσμα τὸ τρέπομεν εἰς μικτόν, οὕτω καὶ ἓνα μικτόν δύναμεθα νὰ τὸν τρέψωμεν εἰς καταχρηστικὸν κλάσμα. Ἐστω τὸ προηγούμενον παράδειγμα τοῦ προκύψαντος ἐκ τοῦ $\frac{19}{8}$ π. μικτοῦ $2\frac{3}{8}$ π. Οἱ 2 πήχεις ὡς κλάσμα τοῦ πήχεως εἶναι $\frac{2 \times 8}{8} = \frac{16}{8}$, εἰς αὐτὸ ἂν προσθέσωμεν καὶ τὰ $\frac{3}{8}$ ἔχομεν $\frac{19}{8}$, ἐξαγόμενον τὸ ὁποῖον εὐρίσκομεν καὶ ἀπλούστερον, ἔαν πολλαπλασιάσωμεν τὸν ἀκέραιον 2 ἐπὶ τὸν παρονομαστήν 8 τοῦ κλάσματος, εἰς τὸ

γινόμενον προσθέσωμεν τὸν ἀριθμητὴν τοῦ κλάσματος καὶ ὑπὸ τὸ οὕτω προκύψαν ἀθροισμα γράψωμεν ὡς παρονομαστήν τὸν παρονομαστήν τοῦ κλάσματος: $2\frac{3}{8} \pi. = \frac{2 \times 8 + 3}{8} = \frac{19}{8} \pi.$ Μετὰ πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα καὶ ἀσκήσεις ἐμπεδοῦν οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν συνείδησίν των τὸν κανόνα.

ζ') Διὰ συγκρίσεως ἐπὶ τοῦ εποπτικοῦ μέσου $\frac{2}{8}$ καὶ $\frac{6}{8}$ τοῦ πήχεως ἐξάγουν οἱ μαθηταὶ ὅτι τὸ $\frac{6}{8}$, τοῦ ὁποῖου ὁ ἀριθμητὴς προκύπτει διὰ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ 2×3 , εἶναι τριπλάσιον τοῦ $\frac{2}{8}$, καὶ ἀντιθέτως ὅτι τὸ $\frac{2}{8}$, τοῦ ὁποῖου ὁ ἀριθμητὴς προκύπτει διὰ διαιρέσεως τοῦ $6 : 2$, εἶναι τὸ τρίτον τοῦ $\frac{6}{8}$. Μετὰ πολλὰς τοιαύτας παρατηρήσεις ἐξάγεται ὁ κανὼν ὅτι πολλαπλασιαζόμενον τοῦ ἀριθμητοῦ ἐπὶ ἓνα ἀριθμὸν πολλαπλασιάζεται καὶ τὸ κλάσμα ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν καὶ διαιρουμένον τοῦ ἀριθμητοῦ διαιρεῖται καὶ τὸ κλάσμα.

Διὰ συγκρίσεως ἐπίσης τῶν $\frac{3}{8}$ καὶ $\frac{3}{4}$ τοῦ πήχεως παρατηροῦν ὅτι τὰ $\frac{3}{4}$, τοῦ ὁποῖου ὁ παρονομαστής προκύπτει διὰ διαιρέσεως τοῦ $8 : 2$, εἶναι διπλάσιον τοῦ $\frac{3}{8}$, καὶ ἀντιθέτως ὅτι τὸ $\frac{3}{8}$, τοῦ ὁποῖου ὁ παρονομαστής προκύπτει διὰ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ 4×2 , εἶναι τὸ ἡμισυ τοῦ $\frac{3}{4}$. Μετὰ πολλὰς τοιαύτας παρατηρήσεις ἐξάγεται ὁ κανὼν ὅτι διαιρουμένον τοῦ παρονομαστοῦ ἑνὸς κλάσματος διὰ τινος ἀριθμοῦ τὸ κλάσμα πολλαπλασιάζεται ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον καὶ πολλαπλασιαζόμενον τοῦ παρονομαστοῦ ἐπὶ ἓνα ἀριθμὸν τὸ κλάσμα διαιρεῖται δι' αὐτοῦ τούτου.

Τέλος οἱ μαθηταὶ παρατηροῦν ὅτι $\frac{1}{2} \pi.$ καὶ $\frac{2}{4} \pi.$ καὶ $\frac{4}{8} \pi.$ παριστοῦν τὸ αὐτὸ ποσόν, ἥτοι ὅτι τὸ $\frac{2}{4}$, τὸ ὁποῖον προέκυψεν ἐκ πολλαπλασιασμοῦ ἀμφοτέρων τῶν ὅρων τοῦ $\frac{1}{2}$ ἐπὶ 2, παριστᾷ τὸ αὐτὸ ποσὸν μὲ τὸ $\frac{1}{2}$, καὶ ὅτι τὸ $\frac{4}{8}$ τὸ ὁποῖον προέκυψεν ἐκ πολλαπλασιασμοῦ ἀμφοτέρων τῶν ὅρων τοῦ $\frac{1}{2}$ ἐπὶ 4, παριστᾷ ἐπίσης τὸ αὐτὸ ποσόν. Ὡσαύτως παρατηροῦν ἀντιθέτως ὅτι τὸ $\frac{1}{2}$, τὸ ὁποῖον προέκυψεν ἐκ διαιρέσεως ἀμφοτέρων τῶν ὅρων τοῦ $\frac{4}{8}$ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 4, παριστᾷ τὸ αὐτὸ ποσὸν μὲ τὸ $\frac{4}{8}$ κ.ο.κ. Μετὰ πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα ἐξάγουν τὸν κανόνα, ὅτι ἡ ἀξία παντὸς κλάσματος δὲν μεταβάλλεται, ἔαν ἀμφοτέρω οἱ ὅροι τοῦ πολλαπλασιασθοῦν ἐπὶ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἢ διαιρεθοῦν δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ.

Σημ. Ἐνταῦθα ἐπίκαιρος εἶναι ἡ παρατήρησις, ὅτι, ἂν ἡμποροῦμεν νὰ πολλαπλασιάσωμεν καὶ τοὺς δύο ὅρους παντὸς κλάσματος ἐπὶ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν χωρὶς νὰ μεταβληθῇ ἡ ἀξία τοῦ κλάσματος, δὲν δύναμεθα πάντοτε καὶ νὰ διαιρέσωμεν τοὺς δύο ὅρους οἰουδήποτε κλάσματος δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ, διότι ὑπάρχουν ἄπειρα κλάσματα, τῶν ὁποίων οἱ δύο ὅροι δὲν ἔχουν κοινόν τινα διαιρέτην, ὡς τὰ $\frac{5}{7}$, $\frac{8}{15}$, $\frac{7}{27}$ κ.λ.π.

η') Ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω διαπιστωθέντος κανόνος, καθ' ὃν διαιρουμένων ἀμφοτέρων τῶν ὅρων κλάσματος διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ ἡ ἀξία τοῦ κλάσματος παραμένει ἡ αὐτή, στηρίζεται ἡ ἀπλοποίησις τῶν κλασμάτων. Ὁ διδάσκαλος ἀναγρά-

φει πρὸς τοῦτο τοιαῦτα κλάσματα, ὡς $\frac{9}{12}$, $\frac{5}{15}$, $\frac{9}{27}$, $\frac{14}{35}$..., καὶ οἱ μαθηταὶ εὐ-
ρίσκουν εὐκόλως ἰσοδύναμα πρὸς αὐτὰ μὲ μικροτέρους ὄρους, διαιροῦντες τοὺς
ὄρους των διὰ τοῦ μεγίστου, εἰ δυνατόν, κοινοῦ διαιρέτου των. «Ἔτσι» προσθέ-
τει ὁ διδάσκαλος, «ἀπλοποιούμεν κλάσματα μὲ μεγάλους ὄρους καὶ εὐκαλονόμεθα
εἰς τὰς ἐπ' αὐτῶν πράξεις». Προτείνουν ἔπειτα καὶ οἱ μαθηταὶ καὶ ἀπλοποιῶν
τοιαῦτα κλάσματα, ἐὰν δὲ δὲν συμπέσῃ νὰ προτείνουν καὶ μὴ ἀπλοποιήσιμα, προ-
τείνει τοιαῦτα ὁ διδάσκαλος καὶ ἐπιλαμβάνεται τῆς εὐκαιρίας νὰ τοὺς διαφωτίσῃ
ἐπὶ τῆς ἐννοίας «ἀνάγωγα κλάσματα», μὴ ἀναγόμενα δηλ. εἰς ἀπλουστέραν μορφήν.

Ε'. ΠΡΟΣΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΑΦΑΙΡΕΣΙΣ ΚΛΑΣΜΑΤΩΝ. ΤΡΟΠΗ ΕΤΕΡΩΝΥΜΩΝ ΕΙΣ ΟΜΩΝΥΜΑ

α') **Πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις ὁμώνυμων.** Μετὰ τὰς ἀνωτέρω ἀσκήσεις
ἀντιλαμβάνεται τις εὐκόλως ὅτι οἱ μαθηταὶ θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτελέσουν
πράξεις προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως κλασμάτων ὁμώνυμων, ὅταν τοῖς δοθοῦν
σχετικὰ προβλήματα πρὸς λύσιν. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ τοῖς προβάλῃ πρὸς λύσιν
ὁ διδάσκαλος προβλήματα, οἷα τά: «Μία κόρη ἔπλεξε $\frac{2}{8}$ π. δαντέλλα, μία ἄλλη
 $\frac{3}{8}$ π., μία ἄλλη $\frac{4}{8}$ π. καὶ μία ἄλλη $\frac{5}{8}$ π. Πόσῃν δαντέλλαν ἔπλεξαν ὅλαι μαζί;»
ἢ «Μία κόρη εἶχε $\frac{7}{8}$ τοῦ πήχεως κορδέλλα καὶ ἔκοψε ἀπ' αὐτὴν $\frac{3}{8}$ π.. Πόσα
ὄγδοα τῆς ἔμειναν;».

β') **Πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις ἑτερώνυμων.** Προβάλλει κατ' ἀρχὰς ὁ δι-
δάσκαλος ἓν πρόβλημα προσθέσεως, ἐν ᾧ τὰ κλάσματα εἶναι ἑτερώνυμα, ἀλλὰ
τοιαῦτα ὥστε νὰ δύνανται ἀφ' ἐαυτῶν οἱ μαθηταὶ νὰ τὰ τρέψουν ἀμέσως εἰς ἰσο-
δύναμα ὁμώνυμα, διὰ νὰ κάμουν τὴν πρόσθεσιν. Τοιοῦτον εἶναι ἐπὶ παραδείγματι
τό: «ἔχομεν διάφορα τεμάχια κορδέλλας, $\frac{1}{2}$ πῆχυν, $\frac{3}{4}$ π. καὶ $\frac{5}{8}$ π., καὶ θέ-
λομεν νὰ τὰ ἐνώσωμεν. Πόση θὰ εἶναι ἡ κορδέλλα αὐτὴ ποὺ θὰ προκύψῃ ἀπὸ
τὴν ἔνωσιν;». Οἱ μαθηταὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον ἕκαστον τούτων
ἀντιπροσωπεύει, καὶ σκεπτόμενοι ὅτι πρέπει νὰ τὰ μετατρέψουν ὅλα εἰς ὄγδοα
διὰ νὰ τὰ προσθέσουν, θὰ σκεφθοῦν ὅτι ὁ $\frac{1}{2}$ πῆχυς εἶναι $\frac{4}{8}$ καὶ τὰ $\frac{3}{4}$ εἶναι
 $\frac{6}{8}$. Ἔτσι θὰ ἔχουν νὰ προσθέσουν ἀντὶ τῶν δοθέντων ἑτερώνυμων τὰ ὁμώνυμα
 $\frac{4}{8} + \frac{6}{8} + \frac{5}{8}$.

Πρόβλημα ἀφαιρέσεως. «Τί μένει ἀπὸ $\frac{1}{2}$ ὁκᾶν βουτύρου, ἂν ἐξοδεύσωμεν
ἀπὸ αὐτὸ $\frac{3}{8}$ τῆς ὁκᾶς;». Ἔχουν ν' ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὴν $\frac{1}{2}$ ὁκ. τὰ $\frac{3}{8}$ ὁκ.
Γνωρίζουν ἢ εὐρίσκουν ὅτι $\frac{1}{2}$ τῆς ὁκᾶς ἰσοδυναμεῖ μὲ $\frac{4}{8}$, ὁπότε ἔχουν ν' ἀ-
φαιρέσουν ἀπὸ $\frac{4}{8}$ τὰ $\frac{3}{8}$.

Τοιαῦτα προβλήματα πρέπει νὰ λυθοῦν πολλὰ ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ δὲν
πρέπει νὰ ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε. Ἡ ἐπιτυχία εἰς τὴν
δύσκολον αὐτὴν διὰ τοὺς μαθητὰς ἐργασίαν, τὴν μετατροπὴν τῶν ἑτερώνυμων
εἰς ὁμώνυμα, ἐξαορτᾶται ἀπὸ τὸν ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου καθορισμὸν τῆς σει-
ρᾶς τῶν πρὸς λύσιν προβαλλομένων προβλημάτων ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν δυσκολιῶν
ἃς παρέχουν τὰ ἐν αὐτοῖς χρησιμοποιούμενα κλάσματα εἰς τὴν ὑπὸ τῶν μαθη-
τῶν εὐκόλον εὐρεσιν τοῦ κοινοῦ παρονομαστοῦ, εἰς ὃν δέον ταῦτα νὰ μετατραποῦν.

Εἰδικὴ ἀσκήσις εἰς τὸ τρέπειν ἑτερώνυμα εἰς ὁμώνυμα. Μία τοιαύτη
σειρὰ ὁλοὲν αὐξουσῶν δυσκολιῶν εἶναι ἡ ἑξῆς:

1) $\frac{2}{3} + \frac{5}{6} + \frac{1}{12}$, ἔνθα κοινὸς παρονομαστὴς πρέπει νὰ εἶναι εἰς ἑξ αὐτῶν
ὁ 12. Πῶς θὰ γίνουν τὰ $\frac{2}{3}$ καὶ τὰ $\frac{5}{6}$ δωδέκατα;

2) $\frac{2}{3} + \frac{3}{5} + \frac{7}{15}$, ἔνθα πάλιν κοινὸς παρονομαστὴς εἶναι εἰς ἑξ αὐτῶν,
ὁ 15. Πῶς θὰ γίνουν τὰ $\frac{2}{3}$ καὶ τὰ $\frac{3}{5}$ δέκατα πέμπτα κ.ο.κ.

3) $\frac{4}{5} + \frac{3}{4} + \frac{7}{10}$, ἔνθα κοινὸς παρονομαστὴς εἶναι ἐκτὸς αὐτῶν, ὁ 20.

4) $\frac{2}{3} + \frac{1}{2} + \frac{3}{4} + \frac{7}{8}$, ἔνθα κοινὸς παρονομαστὴς εἶναι ἐκτὸς αὐτῶν,
ὁ 24.

5) $\frac{1}{5} + \frac{2}{3} + \frac{8}{9} + \frac{4}{15}$, ἔνθα κοινὸς παρονομαστὴς εἶναι ἐκτὸς αὐτῶν,
ὁ 45.

6) $\frac{1}{4} + \frac{7}{30} + \frac{9}{10}$, ἔνθα κοινὸς παρονομαστὴς εἶναι ἐκτὸς αὐτῶν, ὁ 60.

7) $\frac{2}{3} + \frac{4}{5}$, ἔνθα κοινὸς παρονομαστὴς εἶναι τὸ γινόμενον τῶν παρονο-
μαστῶν, ὁ 15.

8) $\frac{1}{2} + \frac{2}{3} + \frac{4}{5}$, ἔνθα κοινὸς παρονομαστὴς εἶναι τὸ γινόμενον τῶν πα-
ρονομαστῶν, 30.

9) Πρόσθεσε ἀφοῦ πρῶτα κάμῃς ὁμώνυμα τὰ ἑξῆς κλάσματα ἀνὰ δύο:
 $\frac{3}{5} + \frac{5}{6}$, $\frac{7}{8} + \frac{3}{5}$, $\frac{2}{5} + \frac{4}{9}$, $\frac{5}{7} + \frac{8}{9}$, $\frac{5}{8} + \frac{5}{6}$, $\frac{2}{3} + \frac{5}{11}$, $\frac{3}{7} + \frac{4}{15}$,
 $\frac{4}{5} + \frac{7}{12}$.

10) Πρόσθεσε ἀφοῦ πρῶτα κάμῃς ὁμώνυμα τὰ ἑξῆς κλάσματα ἀνὰ τρία:

$$\frac{5}{6} + \frac{4}{5} + \frac{1}{3}, \frac{2}{5} + \frac{5}{8} + \frac{3}{20}, \frac{2}{4} + \frac{2}{7} + \frac{1}{3}.$$

11) Πρόσθεσε ἀφοῦ πρῶτα κάμῃς ὁμώνυμα τὰ ἑξῆς κλάσματα ἀνὰ τέσσαρα:

$$\frac{7}{8} + \frac{3}{4} + \frac{1}{2} + \frac{5}{6}, \frac{1}{2} + \frac{2}{3} + \frac{5}{9} + \frac{1}{4}, \frac{3}{4} + \frac{1}{2} + \frac{4}{5} + \frac{3}{10}.$$

12) Προβλήματα ἀφαιρέσεως. «Ποῖον ἀπὸ τὰ κλάσματα $\frac{3}{5}$ καὶ $\frac{1}{4}$ εἶναι
μεγαλύτερον καὶ πόσον μεγαλύτερον;». Διὰ νὰ τὸ λύσωμεν πρέπει νὰ τὰ τρέψω-
μεν εἰς ὁμώνυμα, εἰς εἰκοστά.

Νὰ ἐκτελεσθοῦν αἱ κάτωθι ἀφαιρέσεις:

$$\frac{3}{4} - \frac{1}{2}, \frac{4}{5} - \frac{3}{4}, \frac{5}{6} - \frac{4}{5}, \frac{1}{2} - \frac{4}{9}, \frac{8}{9} - \frac{3}{7}, \frac{5}{7} - \frac{8}{35}, \frac{7}{8} - \frac{9}{32}.$$

Σημ. Ἀνακεφαλαιοῦντες ὅ,τι ἐπραξάν διὰ νὰ λύσουν τὰ ἀνωτέρω προβλή-
ματα οἱ μαθηταὶ, παρατηροῦν ὅτι, ἀφοῦ εὗρισκαν τὸν κοινὸν παρονομαστήν,
ἐπολλαπλασίαζαν τοὺς δύο ὄρους ἑκάστου κλάσματος ἐπὶ τὸ πηλίκον τῆς διαιρέ-
σεως τοῦ κοινοῦ παρονομαστοῦ διὰ τοῦ παρονομαστοῦ του, καὶ διατυπώνουν οὕτω
τὸν κανόνα.

ΣΤ'. Αἱ ἄλλαι πράξεις

Αἱ ἄλλαι πράξεις, ἡ πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις μικτῶν ἢ μικτῶν καὶ κλασμά-
των ἢ ἀκεραίων καὶ μικτῶν, πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει σχετικῶν προβλημάτων, ἐκτε-
λοῦνται εὐκόλως ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἐὰν ἔχουν ἐπαρκῶς ἀσκηθῇ κατὰ τὰ ἐν τοῖς
ἄνω εἰρημένα.

Ὡσαύτως ἐκ τῶν γνωστῶν ἤδη ἰδιοτήτων τῶν κλασμάτων προκύπτει ἀφ'

ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ ΠΡΟΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Ἐάν θέλῃς νὰ μὴ γίνῃ νευρασθενικὸν τὸ παιδί σου,

Ἐάν θέλῃς νὰ γίνῃ εὐάγων τὸ παιδί σου,

Ἐάν θέλῃς νὰ διατηρήσῃς καὶ τὴν ἰδικήν σου ὑγίαν, σωματικὴν καὶ ψυχικὴν, ὀφείλεις νὰ τηρῇς τὰς ἐπομένους δύο ἀρχάς :

1. Νὰ συνηθίσῃς νὰ ἀντιτάττῃς ἄρνησιν εἰς πᾶσαν παράλογον ἀπαίτησιν τοῦ παιδιοῦ σου καὶ νὰ μὴ ὑποχωρῇς ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει. Ἡ ἄρνησις νὰ γίνεταί μετ' ὀλίγον γλυκύν, ἀλλὰ καὶ τόνον σταθερόν. Ὅσῳ δὲ παραλογωτέρα εἶναι ἡ ἀπαίτησις, τόσῳ ἐπιμονωτέρα πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ ἄρνησις. Εἰς περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ παιδί σου ἀρχίζει νὰ ἐννοῇ, δύνασαι νὰ τοῦ ἐξηγῇς μὲ σοβαρότητα, διατὶ ἀρνεῖσαι.

2. Νὰ μὴ καθιστᾷς φανερόν εἰς τὸ παιδί σου ὑπερβολικὸν ἐνδιαφέρον δι' αὐτό, ἰδίως δὲ νὰ ἀποφεύγῃς ἐνώπιόν του νὰ λαμβάνῃς ὕψος ἔμφορον, μήπως ἐπὶ ὅντιν, κ.ο.κ. διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ κάμνεις νὰ πονέσῃ πραγματικῶς, καὶ ἂν ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν εἶχεν αἰσθανθῇ ἐνόχλησιν. Ἐκτὸς δὲ τούτου τὸ παιδί ἐκμεταλλεύεται σατανικῶς αὐτὸ τὸ ἔμφορον ὕψος τῆς μητρὸς καὶ τὴν καταταυραννεῖ.

Ἐάν δὲν τηρῇς αὐτὰς τὰς δύο ἀρχάς, τὸ μὲν παιδί σου θὰ καταστῇ νευροπαθὲς, ἀνάγων, ἐγωϊστικὸν καὶ τυραννικόν, σὺ δὲ θὰ καταστρέψῃς τὴν ὑγίαν σου καὶ τὴν ἡσυχίαν σου.

Ἐάν τοῦ ὁ τρόπος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ κλάσματος ἐπὶ ἀκέραιον καὶ διαιρέσεως κλάσματος δι' ἀκέραιον, ὥς καὶ ὁ τρόπος πολλαπλασιασμοῦ κλάσματος ἐπὶ κλάσμα.

Ἰδιαιτέρας ἐξετάσεως χρῆζει ἡ διαιρέσις διὰ κλασματικοῦ διαιρέτου εἴτε εἶναι ἀκέραιος εἴτε κλάσμα ὁ διαιρέτης. Πρὸς τοῦτο προβάλλει κατ' ἀρχὰς ὁ διδάσκαλος τὸ ἐξῆς πρόβλημα: Διὰ $\frac{3}{4}$ τῆς ὁκτὸς καφὲ ἐπλήρωσα 72 δραχμάς. Πόσον μοῦ στοιχίζει ἡ ὁκτὸς;

Ἐχομεν νὰ διαιρέσωμεν τὴν τιμὴν τῶν $\frac{3}{4}$ τῆς ὁκτὸς πού εἶναι 72 δρ. διὰ τοῦ $\frac{3}{4}$. Ἄν εἶχαμεν νὰ διαιρέσωμεν τὸ 72 διὰ τοῦ $\frac{1}{4}$, θὰ εἰσχωροῦσε τὸ $\frac{1}{4}$ εἰς τὸ 72... 72×4 φορές. Ἀφοῦ δὲ τὸ $\frac{1}{4}$ εἰσχωρεῖ 72×4 , φορές, τὰ $\frac{3}{4}$ θὰ εἰσχωροῦν 3 φορές ὀλιγώτερον ἀπὸ 72×4 , δηλαδὴ $\frac{72 \times 4}{3}$, ὥστε $72 : \frac{3}{4} = \frac{72 \times 4}{3}$ ἢ $72 \times \frac{4}{3}$. Διὰ νὰ εὕρωμεν λοιπὸν τὸ πηλίκον τοῦ $72 : \frac{3}{4}$, πολλαπλασιάζομεν ἐπὶ τὸ κλάσμα $\frac{4}{3}$ ἀντεστραμμένον, ἥτοι ἐπὶ $\frac{4}{3}$. Μετὰ πολλὰ τοιαῦτα προβλήματα, ἡ ὁρθότης τῆς λύσεως τῶν ὁποίων πιστοποιεῖται καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων, ἐξάγεται ὁ σχετικὸς κανὼν.

Πολλὰ τοιαῦτα προβλήματα ὅλων τῶν ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ἐξεταζομένων πράξεων, ἐξηγούμενα λεπτομερέστερον καὶ ἀναλυτικώτερον, περιλαμβάνονται εἰς σχετικὴν μελέτην μου ἐν τῇ «Υλῇ καὶ Διδακτικῇ τῶν μαθημάτων τοῦ δημ. σχολείου» (τόμος Α', τάξις Ε' ἀπὸ σελίδος 3595—3672. Ἔκδοσις Π. Δημητράκου) καὶ εἰς σχετικὸν ἔργον μου προωρισμένον διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Ε' τάξεως, ὅπερ θέλει ἴσως ἐκδοθῇ προσεχῶς.

ΓΡΗΓ. ΚΑΡΥΔΗ
Διευθυντοῦ Μαθηματικῶν Παιδ. Ἀκαδημίας

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ

Πολὺ συχνὰ τόσον εἰς τὸν γραπτὸν ὅσον καὶ τὸν προφορικὸν λόγον χρησιμοποιοῦμεν τὸν ὅρον προσωπικότης. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐννοια τοῦ ὅρου αὐτοῦ εἶναι γενική, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ τοῦ ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον ἐκφαίνεται ἁρμονικῶς εἰς τὸ συναίσθημα, τὴν βούλησιν, τὴν γνῶσιν καὶ τὴν σωματικὴν ἐμφάνισιν, ἀποτελεῖ δηλ. τὴν συνισταμένην ὅλων τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, διότι αὕτη εἶναι ἡ συνείδησις τῆς ὑπάρξεώς μας ἐν ὁρισμένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ, τῶν τάσεών μας καὶ τῶν σχέσεών μας μὲ τὸ περιβάλλον, διὰ τοῦτο ἐκάστοτε προστίθεται καὶ μία εἰδοποιὸς διαφορὰ: ἱστορικὴ, οἰκονομικὴ, ἐπιστημονικὴ, πολιτικὴ, θρησκευτικὴ, καλλιτεχνικὴ, διδακτικὴ, παιδαγωγικὴ, διδασκαλικὴ κλπ. προσωπικότης. Οὕτω τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅρου καταντᾷ πολὺσημον. Ἡμεῖς θὰ πραγματευθῶμεν τὸ πρόβλημα τῆς διδασκαλικῆς προσωπικότητος, δηλ. τοῦ διδασκάλου γενικῶς ὅπως τὸν ἀντιλαμβάνεται τὸ σημερινὸν σχολεῖον καὶ τὸν ὀνειρεύεται ἡ κοινωρία.

Ἱστορικῶς ἐπισκοποῦντες τὸ ζήτημα τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου, βλέπομεν, ὅτι τοῦτο μόνις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνός μας ἔτυχεν ἰδιαζούσης σημασίας, χάρις εἰς τὴν παιδαγωγικὴν τῆς προσωπικότητος, ἥτις συνελήφθη μὲν ὑπὸ τῶν Budde καὶ Kesseler, ἐκαλλιεργήθη δὲ τὰ μέγιστα ὑπὸ τοῦ H. Gaudig.

Οὐδ' ἦτο δυνατόν ἄλλως νὰ συμβῇ σήμερον, καθ' ὅσον θέτοντες ὡς σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς ὑψιστον τὴν μόρφωσιν τῆς προσωπικότητος, κατ' ἀνάγκην θέτομεν ὡς πρωταρχικὴν προϋπόθεσιν τὴν εἰς ὅσον ἐνεστὶν ἀνώτερον βαθμὸν μόρφωσιν εἰς προσωπικότητα τοῦ διδασκάλου, ἐφ' ὅσον γνωστὸν τυγχάνει τὸ τοῦ Γκαίτε, ὅτι «ὅ,τι ὁ ἀνθρώπος ἐπιτυγχάνει, τὸ ἐπιτυγχάνει κυρίως διὰ τῆς προσωπικότητός του».

Τὸ πρᾶγμα οὐδόλως εἶναι περίεργον, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ κατωτέρα κυρίως ἀγωγή περιορίζετο εἰς ὑπόδειξιν, μίμησιν, ἀκρόασιν, ἐντολὴν καὶ ἐκτέλεσιν, ἡσκεῖτο δὲ ὑπὸ τῶν δούλων. Δύο δηλ. κακὰ ἐγένοντο: οὔτε διδακτικὴ μέθοδος ἀπαιτοῦσα ἱκανὸν διδάσκαλον οὔτε καὶ διδάσκαλος τυγχάνων τῆς ἐκτιμήσεως τῶν μαθητῶν του καὶ τῆς κοινωρίας. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν ὁ μικρὸς νὰ σέβεται τὸν συνοδὸν παιδαγωγόν του ἢ τὸν γραμματιστὴν του, οἵτινες ἦσαν δούλοι, καὶ τὴν μὲν μίαν ἡμέραν τοὺς ἐβλεπον δερομένους ἢ στιγματιζομένους, τὴν δὲ ἑτέραν ἀσκοῦντας παιδονομίαν ἢ διδάσκοντας ἀνάγνωσιν, γραφήν, ἀριθμητικὴν, γεωμετρίαν, παραμύθια, μύθους, ἄσματα μὲ φρονηματιστικὸν περιεχόμενον κ.λ.π.; Καὶ κατὰ τὸν μεσαῖωνα συνέβαινε κατὰ τὸ παρεμφερές. Οἱ ἱερεῖς ἀνελάμβανον καὶ τὴν μόρφωσιν τῆς νεότητος καὶ διὰ τοῦτο ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ καταστήσουν τοὺς μαθητὰς τῶν πιστῶν ὑπηκόους μιᾶς ἐκκλησίας, μὲ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὴν δηλ. ἀπόκλινσιν καὶ ἀξίους πολίτας διὰ τὴν πέραν τοῦ τάφου μελλοντικὴν πολιτείαν. Αὐτὸ κυρίως ἐπεδιώκετο μὲ τὰ κατηχητικά καὶ ἐνοριακά σχολεῖα τῆς Δύσεως. Τιμητικὴν ἐξαιρέσιν ἀπετέλει τὸ Βυζάντιον, ὅπου ὑπῆρχον καὶ πλεῖστα ἰδιωτικά σχολεῖα μὲ λαϊκοὺς διδασκάλους διὰ τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν, οἱ δὲ διδάσκαλοι ἢ ἐπιστάται, γραμματισταὶ καὶ γραμματικοὶ καὶ μαγίστροι, καὶ νοτάριοι ἄλλως λεγόμενοι, ἐδίδασκον γράμματα «τὰ κοινὰ», «τὰ τῆς παιδείας γράμματα» ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἔλειπον καὶ τὰ τεχνικὰ μαθήματα. Οὗτοι εἶχον ὡς πρότυπα εἰς τὸ ἔργον τῶν τοὺς ἐκκλησιαστικὸς πατέρας καὶ τοὺς σοφοὺς τῆς τότε ἐποχῆς Εὐστάθιον, Φώτιον, Διβάνιον, Ψελλὸν κλπ., δι' ὃ καὶ ἐτύγχανον μεγίστης τιμῆς ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς κοινωρίας διὰ τε τὸ ἥθος τῶν, τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἡλικίαν τῶν. Διότι οἱ τότε διδάσκαλοι ὥφειλον νὰ εἶναι οὐ μόνον πεπαιδευμένοι, ἀλλὰ καὶ καθεστηκυίας ἡλικίας, ἵνα καὶ πείραν μεγάλην ἔχωσι καὶ εὐστάθειαν ἡθῶν καὶ αἰδέσιμοι, ἐὰν δὲ ὑπῆρχον καὶ νεώτεροι, τότε ἔπρεπε νὰ ἔχωσι τὸ πρεσβυτικὸν εἰς τὴν φρόνησιν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν λευκότητα τῶν τριχῶν.

Εἰς τὴν Δύσιν ὑπὸ τῶν παιδαγωγῶν τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος ὑπερετονίσθη ἡ διδακτικὴ μέθοδος. Ὁ Ratichius πρῶτος εἰσήγαγε τὴν ἔννοιαν τῆς διδακτικῆς ὡς ἰδιαιτέρας τέχνης τοῦ διδάσκειν καὶ ἀνελάμβανε νὰ μορφώσῃ εἰς δραστήριον καὶ ἱκανὸν διδάσκαλον κάθε ἓνα τὸν ὁποῖον τοῦ ἐνεπιστεύετο ὁ πρίγκιψ Λουδοβίκος von Anhalt-Köthen. Ὁ ὑπερτονισμὸς ὁμῶς τῆς μεθόδου καὶ ἡ παραμέλησις τοῦ ἐτέρου παραγόντος τοῦ διδακτικοῦ ἔργου, δηλ. τοῦ διδασκάλου, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀποτυχίαν τοῦ συστήματος. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγιστος τῶν παιδαγωγῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἴσως δὲ καὶ μέγιστος σήμερον ἀκόμη, ὁ Ἰωάννης Ἀμ. Κομένιος, ὅλον τὸ βάρος τὸ ἔρριπεν εἰς τὴν μέθοδον, ὅπως σαφέστατα τοῦτο καταφαίνεται ἀπὸ τὰ ἐξῆς τὰ ὁποῖα προτάσσει εἰς τὸ θεωρητικὸν παιδαγωγικὸν του βιβλίον «Μεγάλη Διδακτική. Ἀναπτύσσουσα τὴν καθολικὴν τέχνην τοῦ πάντα πάντας διδάσκειν, ἥτοι βέβαιος καὶ ἐξαίρετος τρόπος τοῦ ἰδρύειν ἐν πάσαις ταῖς κοινότησι, πόλεσι καὶ χωρίοις Χριστιανικῶν Κρατῶν τοιαῦτα σχολεῖα, ἐν οἷς ἅπαντα ἡ νεότης ἀμφοτέρων τῶν φύλων, οὐδενὸς οὐδαμοῦ ἀμελουμένου...». Οὕτω ἡ προσωπικότης τοῦ διδασκάλου καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Κομένιον ἐτέθη εἰς δευτέραν μοῖραν. Ἐκεῖνος ὅστις ἔδωκεν ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ διδασκάλου εἶναι ὁ Ἰωάννης Basedow (1723—1790). Ἐδέησε νὰ παρέλθῃ ὁλόκληρος αἰὼν, μέχρις ὅτου ἐμφανισθῇ ὁ Ern. Linde διὰ τοῦ ἔργου του «Persönlichkeits Pädagogik» (1896), ἵνα πολεμήσῃ τὴν κυριαρχίαν τῶν μεθοδικῶν μορφῶν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ διακηρύξῃ, ὅτι οὐχὶ ἡ μέθοδος, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον τοῦ διδασκάλου εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει πραγματικὴν μορφωτικὴν δύναμιν.

Πολλῶ μᾶλλον ἐξῆρε τὴν σημασίαν τῆς προσωπικότητος ὁ Gerh. Budde καθηγητῆς τῶν παιδαγωγικῶν εἰς τὸ πολυτεχνεῖον τοῦ Ἀννοβέρου, ὅστις εἰς τὸ ἔργον του «Νοολογικὴ Παιδαγωγικὴ» μᾶς δίδει τὴν εἰκόνα μιᾶς παιδαγωγικῆς προσωπικότητος, ἐδραζόμενος ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Rud. Eucken. Ὁ Budde, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἀρχῶν τοῦ Eucken, ἀποδέχεται, ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ, τῆς ὁποίας τὴν ἐκφράσιν καὶ ἐπιδράσιν εὐρίσκομεν εἰς τὴν θρησκευτικὴν καὶ τὴν ἠθικότητα, τὴν ἐπιστήμην καὶ τέχνην, δηλ. τὰ ἀνώτερα τοῦ πολιτισμοῦ δημιουργήματα, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς προῖον τοῦ ἐπὶ μέρους ἀτόμου, ἀλλ' ὡς μία αὐτοτελής, ὑπεράνθρωπος καὶ σχεδὸν θεία πραγματικότητα, καθῆκον δὲ τοῦ ἐπὶ μέρους ἀτόμου εἶναι νὰ ἀνυψωθῇ ἀπὸ τὴν φυσικὴν του ὑπόστασιν πρὸς αὐτὴν τὴν πραγματικὴν πνευματικὴν ζωὴν, τὸ αἰώνιον, τὸ θεῖον καὶ οὕτω τὴν φυσικὴν του ἀτομικότητα νὰ μεταβάλλῃ εἰς πράγματι ἀξιόλογον προσωπικότητα, τὸ τοιοῦτον δὲ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀγωγῆς. Τὸ ἄτομον, ἐφ' ὅσον ἀγωνιζόμενον κατακτᾷ ἑδαφὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀγωγῆς. Τὸ ἄτομον, ἐφ' ὅσον ἀγωνιζόμενον κατακτᾷ ἑδαφὸς εἰς τὸ πεδίου τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν, κερδίζει εἰς μεγάλον βαθμὸν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν αὐτοτελείαν του ἐναντὶ τῆς κοινωνίας. Οὐδεὶς ὁμῶς φόβος ὑπάρχει ὅπως τὸ τοιοῦτον ἄτομον μεταπέσῃ εἰς τὸν ἐγωϊσμόν, ὅστις, ὡς εἶναι εὐνόητον, εἶναι ἐχθρὸς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, διότι τὰ περιεχόμενα τῆς πνευματικῆς ζωῆς φέρουσι χαρακτῆρα ὑπερεγωϊστικὸν καὶ ὑπερατομικόν. Κατὰ τὸν Budde καὶ τῆς ζωῆς φέρουσι χαρακτῆρα ὑπερεγωϊστικὸν καὶ ὑπερατομικόν. Κατὰ τὸν Budde καὶ τῆς ζωῆς φέρουσι χαρακτῆρα ὑπερεγωϊστικὸν καὶ ὑπερατομικόν. Κατὰ τὸν Budde καὶ τῆς ζωῆς φέρουσι χαρακτῆρα ὑπερεγωϊστικὸν καὶ ὑπερατομικόν. Κατὰ τὸν Budde καὶ τῆς ζωῆς φέρουσι χαρακτῆρα ὑπερεγωϊστικὸν καὶ ὑπερατομικόν.

Πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Eucken συντάσσεται καὶ ὁ Kurt Kessler εἰς τὸ ἔργον του «Παιδαγωγικὴ ἐπὶ φιλοσοφικῆς βάσεως» (1921) καὶ θέτει τὸ πρόβλημα τῆς ἀξίας, ἥτις ἔχει αἰώνιον κύρος. Κατ' αὐτὸν σκοπὸς τῆς μορφώσεως εἶναι ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἀνθρώπου ὑπεράνω τῆς ἀπλῆς αὐτοῦ φυσικῆς καταστάσεως πρὸς τὸν πνευματικὸν πολιτισμόν, πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ διὰ τὸ ἐπὶ μέρους ἄτομον, ἡ δὲ ὁδός, ἥτις ἄγει πρὸς τοῦτο, εἶναι ἡ διὰ τοῦ Ἑθνικοῦ πολιτισμοῦ. Οὕτω βλέπομεν τὴν τεραστίαν ἀξίαν τὴν ὁποίαν κέκτηνται διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ ἀτόμου ἐξύψωσιν αἱ Ἑθνικαὶ παραδόσεις, ἡ Ἑθνικὴ ἱστορία, οἱ μῦθοι, θρύλοι, ἡθῆ, ἔθιμα κλπ., ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἑθνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὅτι ὅσον ὁ ἑθνικὸς πολιτισμὸς εἶναι ὑψηλότερος, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἡ ἐξύψωσις

τοῦ ἀτόμου εἰς τὰς πνευματικὰς σφαῖρας εἶναι εὐκολωτέρα καὶ σταθερωτέρα.

Ἐνῶ ὁμῶς οἱ Budde καὶ Kessler ἀναπτύσσουν τὰς περὶ τὴν ιδέαν τῆς προσωπικότητος ἀπόψεις των ἀπὸ πλευρᾶς μᾶλλον ἀφηρημένης διὰ τὴν ἀγωγήν, ὁ H. Gaudig ἀντιπροσωπεύει τὰς ἰδίας βασικὰς σκέψεις, ἀλλὰ κατὰ τρόπον πλέον ἐποπτικὸν καὶ πλέον ἐναργῆ, κυρίως δὲ ὄχι ἀπλῶς θεωρητικῶς ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς, εἰς τὴν σχολικὴν ζωὴν. Τὸ βασικὸν αὐτοῦ ἔργον «Τὸ σχολεῖον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς γιγνομένης προσωπικότητος» (1917) δὲν ἀποτελεῖ σύστημα αὐστηρῶς θεωρητικόν, ἀλλὰ μίαν πρακτικὴν παιδαγωγικὴν. Ἐπὶ πλέον ὁ Gaudig δὲν προσβλέπει εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Μέσης παιδείας, ἀλλὰ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἔχει ὡς κέντρον τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν του ὁργάνωσιν, ἐφ' ὅσον ἄλλως τε οὗτος τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον ἐν τῷ πνεύματι τῆς ιδέας τοῦ ἐνιαίου σχολείου τὸ βλέπει ὡς γενικὴν βάσιν δι' ὅλα τὰ ἄλλα εἶδη τῶν σχολείων. ⁽¹⁾

Διὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου προσωπικότης ὁ Gaudig, συμφωνῶν κατὰ τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα πρὸς τὸν Eucken, μᾶς δίδει τὸν ἐξῆς ὁρισμόν: «Προσωπικότης σημαίνει ιδεώδη μορφήν τῆς ζωῆς, ἓνα ἀγῶνα διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ὑψίστης ἀξίας, ταυτοχρόνως ὁμῶς καὶ τὸν πρὸς ἐπιτυχίαν ταύτης ἐσωτερικὸν μόχθον καὶ τὴν διαρκῆ ἐσωτερικὴν ἐντασιν, ἥτις εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν προσπάθειαν πρὸς ιδεώδη μορφήν τῆς ζωῆς. Προσωπικότης εἶναι ἓνα ἀξίωμα ὑψίστης ἐνεργείας». Ὁ G. εἰς τὴν παιδαγωγικὴν τῆς προσωπικότητος ἐπιδίδωκει μίαν εὐρυτέραν ἐνότητα ἀτομιστικῆς καὶ κοινωνιστικῆς ἀγωγῆς. Ἡ παιδαγ. τῆς προσωπικότητος ἀντιλαμβάνεται τὸ ἄτομον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ σχέσει του πρὸς τοὺς κοινωνικοὺς δεσμούς, πρὸς τὰς συναρτήσεις τῆς ζωῆς, καὶ διαβλέπει εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ζωὴν ἐντὸς τῶν κοινωνικῶν μορφῶν ἓνα ἀπαραίτητον τμήμα τῆς ἀτομιστικῆς γενικῆς ζωῆς. Οὕτω ἡ παιδαγωγικὴ αὕτη ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπομακρύνει τὸν κίνδυνον τῆς καταπτώσεως εἰς τὸν ἐγωϊσμόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν κίνδυνον τοῦ σκέπτεσθαι, συναισθάνεσθαι καὶ βούλεσθαι ὁμαδικά. Ἐπὶ τούτοις ὁ G. ζητεῖ ὅπως συλλάβῃ καὶ διαμορφώσῃ παιδαγωγικῶς ὅλας τὰς σχέσεις εἰς τὰς ὁποίας μετατοπίζει τὸν μαθητὴν ἡ σχολικὴ ζωὴ. Ἰδιαιτέρως ὀφείλει νὰ καθορισθῇ σαφῶς ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀγωγῆς τῆς προσωπικότητος ἡ σχέσις μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ ἐν τῇ ἐσωτάτῃ αὐτῶν φύσει. Δι' αὐτὸ εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη ὅπως αὐτὸς οὗτος ὁ διδάσκαλος μορφωθῇ εἰς προσωπικότητα καὶ μεταμορφωθῇ ἡ σχέσις πρὸς τὸν μαθητὴν ἀπὸ μίαν ἐξωτερικὴν καὶ ἀναγκαστικὴν εἰς μίαν ζωντανὴν καὶ πράγματι μορφωτικὴν ἐσωτερικότητα.

Ὁ Ern. Linde, εἰς ἐκ τῶν πρωτοπόρων τῆς παιδαγωγικῆς τῆς προσωπικότητος καὶ κατὰ συνέπειαν τῶν πολεμίων τῶν τυποποιημένων σταδίων τῆς Ἑρβατιανῆς μεθοδικῆς (Ziller, Rein κλπ.), διότι αὕτη ἐλαχίστην πρωτοβουλίαν ἄφηνεν εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ διδασκάλου, δίδων τὸν ὁρισμόν τῆς μορφώσεως, ὅτι αὕτη εἶναι ἐξέλιξις τῆς προσωπικότητος πρὸς τὰ πολιτιστικὰ ἀγαθὰ τοῦ λαοῦ, τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν νὰ ζωντανεύομεν καὶ διατηροῦμεν ὡς τοιαῦτα καὶ συναισθηματικῶς, πιστεύει καὶ ἀποδέχεται ὡς πηγὴν δυνάμεως τὴν ἐσωτερικὴν δημιουργικότητα, ἡ ὁποία ἐνυπάρχει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διότι μόνον ἡ ἀτομικὴ ζωὴ ἀποτελεῖ τὸ μέσον πρὸς κατάπνιν τοῦ ὕλισμοῦ καὶ διασκέδασιν τῆς ξηρότητος τῆς δημοσίας ζωῆς. Συμπληρῶν ὁ Linde τὰς σκέψεις του μᾶς λέγει, ὅτι καὶ ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ εἶναι προσωπικότης, διότι μόνον τοιοῦτος ὢν θὰ ἀφυπνίσῃ εἰς τοὺς ἄλλους προσωπικὴν ζωὴν. Δι' αὐτὸ οὐδόλως ἄπορον, ἐὰν ὁ Linde ἀπατεῖ,

(1) Τὸ ἐνιαῖον σχολεῖον οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἐνότης εἰς τὴν σχολικὴν διάρθρωσιν, εἶχε δὲ δημιουργηθῇ ὑπὸ τοῦ Κομενίου μὲ τὸ σχολικόν του σύστημα, τὸ ὁποῖον συνεκροτεῖτο ἐκ 4 βαθμίδων καὶ ὤφειλε «πάντα πάντας διδάσκειν». Οἱ ὁπαδοὶ τῆς ιδέας τοῦ ἐν. σχολείου ἀξιοῦσι α') Ἐν ὁργανικῶς διηρθρωμένον Ἑθνικὸν ἐν. σχολ. μὲ ἐνιαῖον διδακτικὸν προσωπικόν. β') Σχολεῖον ἀνευ κοινωνικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἀντιθέσεων. γ') Μίαν γενικὴν βάσιν δι' ὅλα τὰ ἀνώτερα εἶδη σχολείων καὶ δ') Μίαν ἐντελῶς ὁμοιόμορφον παιδείαν δι' ὅλα τὰ παιδιά.

ὅπως ὅλα τὰ μορφωτικὰ ἀγαθὰ καὶ ὅλαι αἱ θεωρίαι καταστῶσι βίωμα εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ δι' αὐτοῦ κατόπιν, διὰ μιᾶς πλουσίας καὶ τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του φερούσης διδασκαλίας, παροχευευνθῶσιν εἰς τοὺς μαθητάς. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ εἶναι καθ' ὅλα ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἀνέλαβε νὰ καταστήσῃ τοὺς τροφίμους τοῦ ἀνθρώπου, μὲ ἀκτινοβολοῦσαν ζωὴν, κίνησιν καὶ δράσιν, ἀνθρώπους μὲ παμμερῆ μόρφωσιν καὶ μὲ πλούσιον συναισθηματικὸν κόσμον.

Εἰς τὸ νέον σχολεῖον, παρὰ τὰ περὶ τοῦ ἀντιθέτου λεγόμενα, ὅλον τὸ βάρος ἐξακολουθεῖ νὰ πίπτῃ εἰς τὸν διδάσκαλον. Πλὴν ὅμως τοῦτο, λόγῳ τῆς ὅλης του ὑφῆς, χρειάζεται διδάσκαλον νέον, διδάσκαλον ὅστις νὰ εἶναι δύναμις ζωῆς, ἱκανὴ νὰ παράγῃ εἰς τοὺς μαθητάς του ζωῆς δυνάμεις. Δι' αὐτὸ οὐδόλως εἶναι περιττόν, ὅπως ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀναφέρωμεν τοὺς λόγους τοῦ παιδαγωγοῦ Alfred Lichtwark τῷ 1901 εἰς τὸ συνέδριον τῆς καλαισθητικῆς ἀγωγῆς: «Εἰς κάθε σχολικὴν μεταρρυθμίσειν ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν διδάσκαλον. Καὶ τὰ ἄριστα τῶν διδακτικῶν προγραμμάτων δὲν δύνανται νὰ δώσουν πτερά, ἀλλὰ καὶ τὰ χεῖριστα δὲν δύνανται νὰ τὸν ἐμποδίσουν. Ὁ πυρὴν τῆς δραστηριότητός του ἔχει εἰς τὴν ζωαντὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν οὗτος ἀναπτύσσει καὶ εἰς τὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν κατορθώνει νὰ ἐξελίξῃ εἰς τοὺς μαθητάς του (1).

Τινὲς διὰ νὰ μᾶς δώσουν τὸν τέλειον τύπον τῆς προσωπικότητος τοῦ διδάσκαλου προσφεύγουν εἰς τοὺς μεγάλους παιδαγωγούς: Basedow, Rousseau, Pestalozzi, πλὴν ὅμως ἡ ἐκ τούτων συντιθεμένη εἰκὼν οὔτε καθαρὰ καὶ σαφὴς οὔτε καὶ ἄνευ σκιερῶν σημείων παρουσιάζεται. Ἄλλοι θεωροῦσι τὸν διδάσκαλον ἡγέτην, ἡγέτην τῆς τάξεώς του, τοῦ σχολείου του, τῆς μικρᾶς ἢ τῆς μεγάλης κοινωνίας ἐντὸς τῆς ὁποίας δοῖ. Τὸ τοιοῦτον παρὰ τὰς ἀντιρροήσεις τοῦ Litt, ὅστις τὴν ἀπαίτησιν ταύτην τὴν χαρακτηρίζει ὡς ὑπερβολικὴν καὶ τεραστίαν, διότι εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως ἡγέτης δίδει εὐρύτερον περιεχόμενον, δὲν μᾶς εὐρίσκει διαφωνούντας, δεδομένου, ὅτι μὲ τοὺς αὐτοὺς μαθητάς ὁ μὲν ἡγέτης διδάσκαλος ἐπιτελεῖ θαύματα, ὁ δὲ στερούμενος τῆς ἡγετικῆς ἱκανότητος ρίπτει τοὺς ἰδίους μαθητάς εἰς τὴν νόρκην καὶ τὸν μαρασμόν. Δέον ἐπίσης νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ εὐρίσκουν μόνοι τὸν δρόμον των εἶναι εὐγνώμονες, ὅταν εὕρουν ἕνα ὅστις νὰ τοὺς ὀδηγῇ καὶ κατευθύνῃ. Τὰ παιδιὰ συνεπῶς κατὰ μείζονα λόγον, χρειάζονται καὶ θέλουν ἕνα τέτοιον ὀδηγόν, ὅχι ἀπλῶς διὰ νὰ τοὺς δείξῃ ἕνα δρόμον, ἀλλὰ τὸν δρόμον, τὸν πραγματικὸν δρόμον. Μήπως διὰ νὰ τοὺς δείξῃ ἕνα δρόμον, ἀλλὰ τὸν δρόμον, τὸν πραγματικὸν δρόμον. Μήπως διὰ νὰ τοὺς δείξῃ ἕνα δρόμον, ἀλλὰ τὸν δρόμον, τὸν πραγματικὸν δρόμον. Μήπως διὰ νὰ τοὺς δείξῃ ἕνα δρόμον, ἀλλὰ τὸν δρόμον, τὸν πραγματικὸν δρόμον. Κατὰ εἰς τὰ παιγνίδια των, τῶν ὁποίων πολλὰ δὲν παίζονται χωρὶς τὸν ἀρχηγόν; Κατὰ συνέπειαν δὲν εἶναι ὑπερβολή, ὅταν λέγωμεν, ὅτι ὡς σοβαρὸν προσδόν τοῦ διδάσκαλου πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἡγετικὴ ἱκανότης.

Ἐκεῖνος ὅμως ὅστις πλησιάζει πολὺ περισσότερον ὅλων τῶν ἄλλων εἰς τὸ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν εἰκόνα τῆς διδασκαλικῆς προσωπικότητος εἶναι ὁ Kerschensteiner εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ ψυχὴ τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς μορφώσεως τοῦ διδάσκαλου». Οὗτος στηρίζόμενος εἰς τὰς μορφὰς τῆς ζωῆς τοῦ Spranger καταλέγει τὸν διδάσκαλον εἰς τὸν κοινωνικὸν τύπον. Καὶ εἶναι μὲν γνωστόν, ὅτι οἱ ἑξ κύριοι τύποι τῆς ἀτομικότητος, ἐν οἷς καὶ ὁ κοινωνικός, μόνον δι' ἀφαιρέσεως δύνανται νὰ ἀπομονωθῶσιν, διότι τὸ ἄτομον, ὡς αὐθύπαρκτος ψυχοφυσικὴ μονὰς εἶναι πλάσμα τῆς ἡμετέρας νοήσεως καὶ φαντασίας (2), οὐχ ἦντον ὅμως τὸν οὕτω σχηματιζόμενον ἰδανικὸν τύπον τῆς ἀτομικότητος τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Spranger ἀποδίδει αἰώνιον κύρος καὶ συνάφειαν πρὸς ἀξίας ὑπερατομικὰς καὶ δὲν εἶναι ἀπλῆ συνάρτησις αἰσθημάτων, παραστάσεων, ἐπιθυμιῶν κλπ., ἀλλὰ μία πλήρης νοήματος διηρθρωμένη ἐνότης, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν πομπὸν καὶ δέκτην, τὴν συνισταμένην τῶν ἐπὶ τὸ ἄτομον ἐπιδράσεων τοῦ περιβάλλοντος καὶ τὴν τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἄλλων, οἷος εἶναι ἀκριβῶς ὁ ρόλος καὶ ἡ ἐν τῇ κοι-

νωνία θέσις τοῦ διδάσκαλου, αὐτὸν ἐπαναλαμβάνομεν τὸν ἰδανικὸν τύπον τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου νομίζομεν ὅτι δυνάμεθα νὰ τὸν εὕρωμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον ἀποκαλοῦμεν προσωπικότητα διδασκαλικήν.

Πρὸς αἰτιολογίαν τῶν ἀπόψεών μας παραθέτομεν τὰ οὐσιώδη καὶ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ πληρώσουν τὸ πλάτος τῆς ἐννοίας «διδασκαλικὴ προσωπικότης». Ταῦτα κατὰ Γ. Παλαιολόγον ἔ. ἄ. σ. 72 κ. ἑ. εἶναι:

1) Ὅτι «ἡ κυρία πνευματικὴ καὶ ἀξιολογικὴ ὁρπὴ τοῦ κοινωνικοῦ τύπου ἐν τῇ ὑψίστῃ ἐκδηλώσει τῆς εἶναι ἡ ἀγάπη». Διὰ τοῦτο οὐδόλως εἶναι περιέργον, ὅτι ἐκεῖνος ὅστις πράγματι ἀγαπᾷ δὲν ζῇ ἰδίαν ζωὴν ἀνεξάρτητον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ζῇ μέσῳ τῶν ἄλλων, δηλ. ἐκεῖνων τοὺς ὁποίους ἀγαπᾷ. «Ἐν τῇ τελείᾳ ἀγάπῃ καταπίπτουν οἱ φραγμοὶ τῆς ἀτομικότητος. Συναισθημα τοῦ ἐγὼ καὶ συναισθημα τοῦ Σὺ, ἐγωῖσμός καὶ αὐτοθυσία, ἐλευθερία καὶ δέσμευσις, συμπίπτουν πλήρως ἐν αὐτῇ. Τὸ ἐγὼ τὸ ὁποῖον ἀγαπᾷ δὲν ἔχει ἐπιθυμίας καὶ ἐγωῖσμόν. Εἶναι ἐν ὑπερεγῶ, ὅπερ ἐπανευρίσκει ἐαυτὸ πλουτισμένον ἐν τῷ Σὺ». Δηλαδή ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν Χριστιανικὴν ἀγάπην, ὡς αὕτη ἐκτίθεται ὑπὸ τοῦ Παύλου εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Α' ἐπιστολὴν του κεφ. ΙΓ'.

2) Ὅτι ἡ ἀγάπη ζητεῖ ταπεινώσιν, ἐνῶ ἡ γνῶσις καθιστᾷ τὸν ἔχοντα αὐτὴν ὑπερήφανον, ὁ δὲ ἀληθὴς κοινωνικὸς ἀνθρώπος ἀφιερῶσι τὴν ζωὴν του ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ἀφοσιῶται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἄλλου, τὸ δὲ σπουδαιότερον διὰ τὸν διδάσκαλον, ὅτι «στρέφεται καὶ πρὸς τὴν ὅλως ἀσχημάτιστον ψυχὴν, ἀπλῶς καὶ μόνον χάριν τῶν ἐν αὐτῇ ἀξιολογικῶν δυνατοτήτων. Ἀντικείμενον τῆς στοργῆς τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ πλησίον ὡς μέλους τῆς ζωῆς, ὡς σπινθῆρος τοῦ μεγάλου μυστηρίου τῆς ἀνθρωπότητος... Διὰ τὸν κοινωνικὸν ἄνθρωπον ἡ ζωὴ εἶναι ἱερά, ἡ δὲ ἀγάπη του ἀπευθύνεται ἄνευ ὑπολογισμοῦ τινος πρὸς τὸν πλησίον, ἀποκλειομένης ἀπὸ ταύτης τοῦ σωματικοῦ πόθου ἢ αἰσθηματικῶν στοιχείων». Πόσῃν ἀλήθειαν ἔχουσιν αἱ φράσεις αὗται ὑπὲρ πάντα ἄλλον γνωρίζομεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, διότι ἀφ' ἧς στιγμῆς ἔπαυσε νὰ θεωρῆται ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἱερά, νὰ τυγχάνῃ ὁ ἀνθρώπος σεβασμοῦ ὡς φορεὺς καὶ δημιουργὸς τῶν ἀξιών τῆς ζωῆς, ἡ κοινωνία μετεβλήθη εἰς ἀγέλην ἀλληλοσπαρασσόμενων θηρίων καὶ ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἄνευ σκοποῦ, περιεχομένου καὶ ἀνωτέρας πνευματικῆς ἐπιδιώξεως. Διὰ τοῦτο δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς λόγους τοῦ Ἀγγλου Θωμᾶ Carlyle εἰς τὸ ἔργον του «Οἱ ἥρωες ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ τῇ ἱστορίᾳ», σ. 16 τῆς Ἑλληνικῆς μεταφράσεως: «Ἐάν λοιπὸν πάντα τ' ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα παρατηροῦμεν εἶναι δι' ἡμᾶς σύμβολα τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ, ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι ὑπὲρ πάν ἄλλο τοιοῦτο σύμβολον... Ἡ πραγματικὴ ὑπόστασις, τὸ ἐν ἡμῖν ὑφιστάμενον μυστήριον, τὸ καλούμενον «Ἐγὼ» εἶναι πνοὴ τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ Θεότης ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀποκαλύπτεται. «Εἰς τὸ σύμπαν», λέγει ὁ εὐσεβὴς Novalis, «ὑπάρχει εἰς καὶ μόνος ναὸς καὶ ὁ ναὸς οὗτος εἶναι τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. Οὐδὲν ἀγιώτερον τῆς ὑπερόχου ταύτης μορφῆς. Τὸ νὰ κάμῃ τις τὸ γόνυ πρὸ τῶν ἀνθρώπων, εἶναι σεβασμός, ἀποδιδόμενος εἰς τὴν ἐνσαρκωμένην ταύτην ἀποκάλυψιν. Ὅσας θέτομεν τὴν χεῖρα ἡμῶν ἐπὶ ἀνθρώπινον σῶματος ψαύομεν τὸν Οὐρανόν. Ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα τὸ θαῦμα τῶν θαυμάτων, τὸ μέγα ἀνεξιχνίαστον τοῦ Θεοῦ μυστήριον». Δι' αὐτὸ ὁ ἀληθὴς παιδαγωγός, ἐκεῖνος ὅστις ἔθεσε τὸν ἑαυτὸν του ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ἀγάπης, δὲν ἐπιθυμεῖ τίποτε δι' ἑαυτὸν πρὶν νὰ βοηθῇ καὶ ἀνυψώῃ τὰς δυστυχεῖς υπάρξεις, ὑποφέρων καὶ πάσχων. Ἡ ξένῃ ψυχῇ καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς εἶναι δι' αὐτὸν τὸ ὑψίστον ἀγαθόν. Τοιοῦτος τύπος ὑπῆρξεν ὁ Πεσταλότσι, ὁ ὁποῖος ἐστράφη καὶ πρὸς τὰ ἀνεξέλικτα παιδιὰ καὶ τὸν ἀπόκληρον τῆς ζωῆς, ὑποφέρων καὶ πάσχων συνεχῶς ἐκ μόνου τοῦ πόθου νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνύψωσιν τῶν ἀτυχῶν καὶ τὴν ἀνακούφισιν τῶν ἀποκλήρων.

3) Ὅτι δι' αὐτὸ «ἡ κοινωνικὴ μορφή τῆς ζωῆς εὐρεται ἐγγύτερον πάσης ἄλλης τῇ Θρησκευτικῇ». Ἡ ζωὴ εἶναι τι τὸ ἱερὸν καὶ ἀνάλογος ἡ ἐναντι αὐτῆς

(1) Ad. Rude, Die neue Schule I σ. 93.

(2) Γ. Παλαιολόγου, οἱ ἑξ κύριοι τύποι τῆς ἀτομικότητος, σ. 9.

λαμβανομένη στάσις. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ διάφοροι βαθμίδες τὰς ὁποίας διέρχεται ἡ θρησκευτικότης: 1) Σεβασμὸς παντὸς ζῶντος ὄντος, 2) Σύλληψις τοῦ νοήματος τοῦ κόσμου ὡς ὑψίστης τινὸς δυνάμεως τῆς ἀγάπης, 3) Ἀγάπη τῆς ζωῆς ὡς ὅλου μὲ τὴν ἔντασιν μετὰ τῆς ὁποίας θὰ ἡδύνατο νὰ ἀγαπήσῃ τὴν ὑψίστην ἀξίαν.

4) Ὅτι ὅταν τὸ κοινωνικὸν στοιχεῖον ἀποβῇ μόνιμος ιδιότης τῆς ψυχικῆς ιδιοσυστάσις τοῦ ἀνθρώπου, ἐνταῦθα τοῦ διδασκάλου, τότε ὁμιλοῦμεν περὶ κοινωνικοῦ ἥθους. «Τὸ κοινωνικὸν ἥθος χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀφοσίωσιν, ἣτις ἐκπορεύεται ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν δρᾶσιν καὶ ἔχει ἰσχὺν ἰδιοτύπου νόμου».

Ἐκ τῶν ἄνω συνάγεται ὅτι, ἐφ' ὅσον τὸν διδάσκαλον τὸν κατατάσσομεν εἰς τὸν κοινωνικὸν τύπον, ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὰς ἐξῆς ἀρετάς: 1) Παιδαγωγικὴν ἀγάπην πρὸς τὸν νεαρὸν ἄνθρωπον, 2) Τὴν πηγαίαν ὁρμὴν, διάθεσιν καὶ κλίσιν ὅπως ἐπηρεάσῃ καὶ βοηθήσῃ τὸν ὑπὸ ἐξέλιξιν ἄνθρωπον. Ταῦτα ἐν συνόψει ἀποτελοῦν τὴν ἔννοιαν τῆς ὁργανικῶς διηρθρωμένης ὁλότητος τοῦ ψυχικοῦ βίου τῆς διδασκαλικῆς προσωπικότητος, πρέπει δὲ νὰ συσχετίζωνται ὅχι ἀπλῶς πρὸς τὸν ἐπὶ μέρους μαθητήν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν κοινότητα τῆς ἐμπεισιτευμένης εἰς αὐτὸν τάξεως. Μόνον ὁ διὰ τοιούτων προσόντων ἐφωδιασμένος διδάσκαλος καθίσταται ἐν τῇ ἐνασχέσει τοῦ ἔργου τοῦ ἐσωτερικῶς πλουσιώτερος καὶ εὐτυχέστερος. Οὗτος δαπανᾷ ἀφειδῶς, διότι πράγματι δαπανᾷ ἐξ ἀνεξαντλήτων κεφαλαίων τοῦ ψυχικοῦ τοῦ κόσμου.

Ὁ κοινωνικὸς ὅμως τύπος, ὅστις διακρίνεται κυρίως ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ διὰ τῆς ἀγάπης, μὲ κοινωνικὸν ἥθος καὶ θρησκευτικότητα, ἔχει καὶ τὴν ἀσθενή του πλευράν, ἐφ' ὅσον δὲ πρόκειται διὰ διδασκαλικὴν προσωπικότητα, οὐσιώδη καὶ ἐν πολλοῖς καλυπτικὴν εἰς τὸ ὅλον ἔργον τοῦ, ὥστε δικαίως νὰ δικαιολογῆται ἡ γνώμη τινῶν, ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ διδασκάλου πλείστα ἀπαιτήσεις συγκροτοῦνται. Καὶ ἐξηγούμεθα: 1) «Ὁ ἀγαπῶν πολὺ δυσκόλως δύναται νὰ εἶναι δίκαιος. Διότι ἡ δικαιοσύνη ἀπαιτεῖ γνῶσιν ἀντικειμενικὴν καὶ συμμόρφωσιν πρὸς γενικοὺς κανόνας, τοῦθ' ὅπερ ὅμως ἀδυνατεῖ ὁ μονομερῶς ἀγαπῶν»⁽¹⁾. 2) «Ἡ ἀγάπη δύναται νὰ ὀνομασθῇ τυφλή, διότι παρὰ τῷ ἀγαπῶμένῳ ὑπερτονίζει τὰ τυχόν προτερήματα, παραβλέπουσα τὰ μειονεκτήματα. Ὡς συνέπεια τούτων προκύπτει 3) ὅτι ὁ ἀγαπῶν ἡμπορεῖ καὶ νὰ παρασιωπήσῃ ἀλήθειάν τινα, τὴν ὁποίαν γνωρίζει, ὅτι δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ ὑποφέρει ὁ ἀγαπώμενος. Τούτου ἕνεκα καὶ ἡ τραγικὴ ἀντίθεσις μεταξὺ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀγάπης ἀφ' ἑτέρου»⁽²⁾.

Διὰ τοῦτο συμπληροῦντες τὴν εἰκόνα τῆς διδασκαλικῆς προσωπικότητος προσθέτομεν ὅτι πρέπει νὰ τὴν διακρίνῃ καὶ αὐτοκυριαρχία καὶ δικαιοσύνη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

Νομίζομεν ὅτι ἐθεμελιώσαμεν ἀρκετὰ σταθερῶς ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως τὴν διδασκαλικὴν προσωπικότητα. Κατετάξαμεν ταύτην εἰς τὸν κοινωνικὸν τύπον, τοῦ ὁποίου θεμελιῶδες γνώρισμα εἶναι ἡ ἀγάπη, ὁ ἕρως ὁ παιδαγωγικὸς τοῦ Pestalozzi, ὁ ἄγνος, ὁ εἰς ἔρευναν καὶ σοφίαν ἄγων τοῦ Πλάτωνος.

Ἰνα μὴ ὅμως παρεξηγηθῶμεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν μεθοδικῶν, ὀφείλομεν νὰ εἰπωμεν, ὅτι αἱ ἐξωτερικαὶ μορφαί, αἱ διατάξεις, τὰ προγράμματα καὶ αἱ μέθοδοι, καὶ γενικῶς πᾶν ὅ,τι ἔχει σχέσιν μὲ τὴν πειθαρχίαν, τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν διδασκαλίαν διατηροῦσι τὴν ἀξίαν των, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν οὔτε νὰ ὑπερτιμῶμεν οὔτε καὶ νὰ ὑποτιμῶμεν. Ἀπὸ τὴν ὁρθὴν μέθοδον ἐξαρθῶνται πλείστα ὅσα, ἀρκεῖ ὁ διδάσκαλος νὰ μὴ καταστῇ δοῦλος ταύτης ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ πνεύματος τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς προσωπικότητός του. Ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἡ προσωπικότης τότε μόνον δύναται νὰ κερδίῃ καὶ νὰ κατακτᾷ, ὅταν πειθαρχῇ καὶ εἰς τὴν τεχνικὴν καὶ μεθοδικὴν τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἀλλ' αὗται δὲν

(1) Γ. Παλαιολόγου, ἔ. ἄ. σ. 74.

(2) Γ. Παλαιολόγου, ἔ. ἄ. σ. 75.

πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τὸ ἐξωτερικόν, τὸ μηχανικόν, κατὰ τὸ τυραννικόν, ἀλλὰ νὰ καταστῶσι δευτέρα φύσις ἀπὸ ἀπόψεως τέχνης, κανόνων καὶ ἀξιωματῶν, τὰ ὁποῖα προσφέρει μία αὐθεντικὴ καὶ ἀπηκριβωμένη ἀποψις. Ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὅμως πηγαίαν ἐκείνην τὴν συναρπαστικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία δύναται τὰ πάντα νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν τῶν μαθητῶν ἀνάπτυξιν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς διδασκαλίας, τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτῆς ἥθος, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠλεκτρίζει, καὶ τοῦ ὁποίου πολὺ συχνὰ δὲν γνωρίζομεν τὴν πηγὴν του.

Ἐπίσης ἀναμφισβήτητον τυγχάνει, ὅτι ὁ ἐπιστημονικὸς καταρτισμὸς τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι ἀπαραίτητος, ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ μεταδώσωμεν γνώσεις εἰς τοὺς παῖδας εἰλημμένας ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος, ὅστις διαρρηθῆναι εἰς ἐπιστημονικοὺς κλάδους καὶ μαθήματα. Πλὴν ὅμως τῆς ἐπιστημονικῆς ὀφείλει νὰ ἔχῃ καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ τοιαύτην μάλιστα, ὥστε ἡ ἠθικὴ νὰ ἐνοικῇ ἐν αὐτῷ.

Ἐὰν δι' οἷον δῆποτε ἠθικῶς μορφωμένον ἡ ἠθικὴ εἶναι κατὰ τὸ ἀπαραίτητον, διὰ τὸν διδάσκαλον εἶναι αὐτονόητον, διότι διὰ τῶν ὑπεισερχομένων κακιῶν ἡ ἔλλειψις τῆς καθίσταται λίαν αἰσθητή. Πάντα ταῦτα ὅμως εἰς οὐδὲν ὠφελοῦσιν ὅταν ὁ διδάσκαλος στερῇται τῆς ἀγάπης, τῆς εὐνοίας, τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν νεότητα, τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς κατανόησός. Ὅποιος δὲν συγκλονίζεται ἀπὸ τὰ αἰσθήματα αὐτά, εἶναι δὲ μόνον ἱκανὸς διὰ τὴν ἀπὸ καθέδρας διδασκαλίαν, καὶ ἂν ἀκόμη θὰ ἦτο τόσον ἰσχυρὸς, ὥστε καὶ ὅρη νὰ μετακινῇ, προτιμότερον θὰ ἦτο ἐὰν εἶχε μείνει μακρὰν τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει ὁρθὴ ἐμπιστοσύνη καὶ ἀγάπη, ἐκεῖ ἐμφιλοχῶρεῖ τρομερὰ παρεξήγησις καὶ ἡ σκοτεινότερα περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀντίληψις, παρεξήγησις δὲ καὶ δυσπιστία εἶναι τὰ χεῖριστα τοῦ διδασκάλου ἐλαττώματα. Ὀφείλει ὁ παιδαγωγὸς νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς μαθητὰς τοῦ ὡς χρηστοὺς καὶ καλοὺς μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, οὐδέποτε ὅμως προκαταβολικῶς νὰ θεωρῇ τούτους ὡς παντάπασι καλοὺς ἢ μοχθηροὺς, διότι θὰ δημιουργήσῃ παρעνθὺς κακίας, φαυλότητας καὶ παρεξηγήσεις. Ἡ δηρικὴ εἰρωνεία, ἡ περιφρόνησις, ὁ ἐμπαιγμὸς καὶ ἡ χλεύη ἀπεργάζονται τὴν σιωπηρὰν ἢ φανεράν ἀντίδρασιν καὶ τὸ πείσμα τῶν μαθητῶν. Οὐδέποτε ἐπιτρέπεται εἰς μίαν διδασκαλικὴν προσωπικότητα νὰ ὑπομνησκῇ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ τὴν ἀγάπην τῆς, διότι εἶναι ὡς ἐὰν ἐξελιπάσῃ τὴν ἰδικήν των, ὅποτε πίπτει εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν. Τὰ ἔργα ὀφείλουν νὰ ἐπιδράσιν εἰς τὸν κύκλον τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης καὶ οὐχὶ οἱ συναισθηματικοὶ λόγοι. Ἐνας ἐπιτυχὴς λόγος πλήρης στοργῆς καὶ συμπαθείας εἰλικρινοῦς ἀρμόζει πολὺ περισσότερον ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ κερδίσωμεν τὴν ἐμπιστοσύνην ἀπὸ μίαν σκληρὰν μεταχείρισιν, ἡ ὁποία ἀναποφεύκτως παρεξηγεῖ καὶ στενοχωρεῖ τοὺς μαθητὰς.

Πόσον ὅμως ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μορφωτικοῦ ἔργου εἶναι ἡ ὑπομονὴ τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ καὶ πόσον σπανία εἶναι! Ἄς μὴ βιάζωμεθα νὰ δρεψώμεν τοὺς καρποὺς τῶν προσπαθειῶν μας, διότι οὗτοι ὠριμάζουν πολὺ βραδέως, ὅστις δὲ βιάζεται πολὺ εὐκόλως ἀπελπίζεται, γίνεται κακὸς ἐκεῖ ὅπου δὲν ἀρμόζει καὶ χάνει τὴν σύνεσίν του, ἐκεῖ ὅπου αὐτὴ θὰ ἦτο πολὺ ἀναγκαῖα. Ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν χαρακτήρων τῆς τάξεως ἐνδείκνυται ποικιλία καὶ τρόπων μεταχειρίσεως, διότι πιθανὸν ὅ,τι ὠφελεῖ τὸν ἕνα νὰ βλάβῃ τὸν ἄλλον καὶ ἀντιστρόφως, ἡ δὲ μέθοδος προδιαγράφει τὴν ὁδὸν ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν, τὴν μεγάλην λεωφόρον, τὰς γενικότητας, ὅχι ὅμως τὰς λεπτομερείας. Ἡ ὑπομονὴ εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία εὕρισκε τὸ ἰδιαίτερον νῆμα καὶ αὐτὸ ἀσφαλῶς εἶναι ἡ μέθοδος τῆς ἀναμονῆς, τῆς καταλήψεως τοῦ φρουρίου διὰ μεγάλων κινήσεων ἐλιγμοῦ, προκειμένου μάλιστα περὶ ἀδυνάτων φύσεων, τὰς ὁποίας συντρίβει ἡ κατὰ μέτωπον ἐπίθεσις. Ὅ,τι μᾶς ἀρνεῖται τὸ παρόν, μᾶς τὸ προσφέρει, καὶ ἴσως δαψιλῶς, τὸ μέλλον, διότι ἔρχεται ὁ παντοδύναμος χρόνος, ἡ συμβολὴ καὶ ἡ κατατανόησις. Εἰς μίαν

Κ. ΜΑΝΤΑ

Μετεκπαιδευομένου Δημ|λου

Η ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΘΟΔΟΝ DECROLY ΕΙΣ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΜΑΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ 6ου τεύχους καὶ τέλος)

Β'. Γραφή: Εἰς τὴν προσπάθειάν μας αὐτὴν δὲν ἀφιερῶσαμεν ἰδιαιτέρας ὥρας, διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς γραφῆς μετὰ τὰ γνωστὰ «κουλουράκια καὶ γιώτας» οὔτε εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν συστατικῶν ἐξ ὧν ἀποτελεῖται κάθε γράμμα. Εἰς τὴν γραφὴν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, ἐλάβομεν ὡς βάσιν τὴν συνολικὴν λειτουργίαν τοῦ παιδός. Διὰ τὸ παιδί ἀπλοῦν εἶναι τὸ ὁλόκληρον. Πάντοτε ζωγραφίζει ἀληθινούς, ὁλοκλήρους ἀνθρωπάκους, ἔστω καὶ μετὰ δύο γραμμάς. Τὰς πρώτας ἡμέρας, μετὰ τὴν πρώτην μας γνωριμίαν μετὰ τοὺς μαθητάς, μετὰ τὰς αὐθορμήτους διηγήσεις, τὰς μικρὰς ἐκδρομὰς κ. ἄ. ἐφροντίζομεν νὰ συστηματοποιήσωμεν τὴν σχολικὴν ζωὴν, ὥστε ν' ἀποκτήσουν ἐλαφρὸ καὶ εὐκίνητο χέρι. Ἐκοπτον χαρτιά, ἰχνογραφοῦσαν, καὶ ὅποιο εἶχε κερὶ ἔφτιαχνε κάτι. Γενικῶς ἐφροντίζομεν μετὰ κάθε τρόπον διὰ τὴν μυϊκὴν ἀσκήσιν. Ὅταν ἐδώσαμεν τὴν φράσιν εἰς τοὺς μαθητάς καὶ τὴν ἀνέγνωσαν, εἵπομεν κατόπιν νὰ τὴν ἀντιγράψουν — σχεδιάσουν εἰς τὴν ἰχνογραφίαν των. Βεβαίως αὐτό, ποὺ ἔγραψαν, ἦτο ἐν ἀληθείᾳ ὁρνηθόσκαλισμα — μουντζουρογράφημα — ποὺ δὲν ἔβγαζε τίς τίποτε.

Ἐρωτήσαμεν τοὺς μαθητάς τί λέγει αὐτὸ ποὺ ἔγραψαν καὶ ἀδιστάκτως μᾶς εἶπον: «Σήμερα πῆγαμε στὸ καμίνι». Διὰ τοὺς μαθητάς τὸ ἄτακτον καὶ ἀκαλαίσθητον ἐκεῖνο «μουντζουρογράφημα» εἶχε νόημα καὶ σημασίαν καὶ τὸ ἐκαμάρωναν ὡς νὰ ἦτο τῆς γραφομηχανῆς.

Καθημερινῶς ἐγένετο αὐτό, καὶ σιγὰ - σιγὰ ἤρχιζον νὰ διακρίνουν τὰ γράμματα καὶ τέλος ἔγραφον καθαρὰ καὶ εὐανάγνωστα.

Δὲν ἔχομεν εἰμὴ νὰ συγκρίνωμεν ὅλας τὰς γραφὰς ἐκάστου μαθητοῦ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν καὶ θὰ ἴδωμεν πόσον σιγὰ, ἀλλὰ προοδευτικὰ καὶ σταθερά, ἐπροχώρει τὸ μάθημα τῆς γραφῆς. Εἰς ὅλην τὴν προσπάθειάν των εὐρισκόμεθα καὶ ἡμεῖς παραστάται καὶ ὁδηγοί, ὅχι μετὰ τὴν δαμόκλειον σπάθην, τὴν βέργαν, ἀλλὰ τὴν νουθεσίαν.

Ἀπὸ τῆς ἐνάρεξως δὲν ἐχρησιμοποίησαμεν τετράδια χαρακωμένα. Ἐστηρίχθημεν εἰς τὸ ὅτι αἱ γραμμαὶ δύνανται ν' ἀποβλέπουν, νὰ γράφῃ τὸ παιδί ὀριζοντίως, δὲν τὸ βοηθοῦν ὅμως. Ἀντιθέτως τοῦ προσθέτον δυσκολίας, διότι προσπαθεῖ τὰ γράμματα νὰ διέρχωνται τὰ καθωρισμένα ὅρια τῆς γραμμῆς, μετὰ ἀποτέλεσμα τὴν κόπωσιν τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς προσοχῆς. Ἐνεκεν τούτου ἐδώσαμεν μονοχάρακα τετράδια, ὅταν ἐδώσαμεν καὶ τὰ βιβλία. Ἡ πεῖρα, ἀπὸ τὴν δοκιμὴν αὐτὴν, μᾶς ἔδειξεν ὅτι εἰς τὴν γραφὴν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἰχνογραφίαν, ἡ ἀνάγκη ν' ἀποκτηθῇ ἡ ἀληθὴς τεχνικὴ εἶναι ἀτομικὴ ὑπόθεσις καὶ οὐχὶ γενικὴ.

Μερικοὶ μαθηταὶ δύνανται νὰ μάθουν ἄνευ ἀσκήσεων, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητοι δι' ἄλλους καθυστερημένους. Ὅταν ἀφήνωμεν τὸν μαθητὴν ἐλεύθερον εἰς τὰς πρώτας δοκιμὰς του, δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀνάγκην τῶν νόμων τῆς γραφῆς. Ἐὰν δὲν τοὺς εὕρῃ μόνος του, θὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην νὰ μᾶς τοὺς ζητήσῃ.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Πρὸς καλυτέραν παρακολούθησιν τῆς καθ' ἡμέραν ἐργασίας μας παραθέτομεν ἀποσπάσματα τοῦ ἡμερολογίου μας.

31 Ἰανουαρίου: Σήμερον παραπλεύρως τοῦ προαυλίου τοῦ Σχολείου μας γίνεται μεγάλη κίνησις. Κατόπιν μακρᾶς διακοπῆς ἀρχίζει τὴν λειτουργίαν τῆς

ἡ γειτονικὴ ἀσβεστοκάμινος. Μαθηταί, κόσμος περίεργος, εἶναι συγκεντρωμένοι ἐκεῖ. Ἀληθῶς εἶναι κάτι ἰδιαιτέρον αὐτὸ διὰ τὴν πόλιν μας. Λειτουργεῖ μετὰ πυρῆνας. Οἱ μαθηταὶ τὸ πρῶτον τὸ ἔβλεπον. Ἐκεῖ εἶναι συγκεντρωμένοι καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ καθυστερημένου τμήματος τῆς Ἀγ. Παρατηροῦν μετὰ χαρὰν τὰς μεγάλας φλόγας τῆς φωτιᾶς, τὸν καπνόν, ποὺ εἰς πυκνὰ σύννεφα ἀναβαίνει, τοὺς ἐργάτας ποὺ ρίπτουν πυρῆνα καὶ ὅλην τὴν κίνησιν. Δὲν ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα ἐντολὴ πρὸς παρατήρησιν. Οἱ μαθηταὶ εἶναι ἀφωσιωμένοι μόνοι των. Κτυπᾷ τὸ κουδούνι εἴσοδον. Οἱ ὀφθαλμοὶ ὅλων εἶναι συγκεντρωμένοι ἐκεῖ. Τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς τάξεως παραμένει μετὰ ἡμᾶς εἰς τὸ προαύλιον καὶ πλησιάζει πάλιν εἰς τὴν ἀσβεστοκάμινον. Ἐκεῖ γίνεται ἡσυχωτέρα, καλυτέρα, προσεκτικωτέρα παρατήρησις καὶ συζητήσεις μετὰ τοὺς ἐργάτας καὶ ἡμᾶς. Οὕτω διέρχεται ἡ πρώτη ὥρα εἰς τὴν ἀσβεστοκάμινον. Τὴν δευτέραν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν τάξιν καὶ κατόπιν συζητήσεως ἐξάγομεν τὴν φράσιν: «Σήμερα πῆγαμε στὸ καμίνι». Ζωγραφίζει εἰς τὸν πίνακα ἡ διδασκάλισσά των προχείρως τὴν ἀσβεστοκάμινον καὶ γράφει παραπλεύρως τὴν φράσιν «Σήμερα....» Καλοῦμεν τοὺς μαθητάς νὰ τὴν παρατηρήσουν 30', περιῖπου. Τὴν ἀναγιγνώσκουμεν βραδέως καὶ εὐκρινῶς καὶ οἱ μαθηταὶ παρατηροῦν μόνον. Κατόπιν τὴν ἐπαναλαμβάνουν ὅλοι ὁμοῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ κεχωρισμένως ἀρχετοί. Παρήλθε καὶ ἡ ὥρα αὕτη ἄνευ ἄλλης ἐνεργείας. Δὲν σπεύδομεν. Εἰς τὸ διάλειμμα ἠτοίμασαμεν τὴν μεγάλην ταινίαν τοῦ τοῖχου καὶ τὰς ἀτομικὰς μικρὰς, μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν συναδέλφων. Εὐρισκόμεθα εἰς τὴν τρίτην διδακτικὴν ὥραν. Ἐπικολλῶμεν εἰς τὸν τοῖχον τὴν ταινίαν: «Σήμερα πῆγαμε στὸ καμίνι». Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν μαθητῶν τὴν ἀναγιγνώσκουν κατὰ συμπερασμόν. Παρατηροῦν ἐκείνην, ποὺ εἶναι γεγραμμένη εἰς τὸν πίνακα, παρατηροῦν καὶ αὐτὴν, τὴν συγκρίνουν καὶ τὴν ἀναγιγνώσκουν. Διανέμομεν τὰς ἀτομικὰς ταινίας ἐν εἵδει παιγνίου. «Ἐ! παιδιά, κάτι σὰς ἔφερα σήμερα». Δημιουργεῖται ἀγωνία. Καὶ ἰδοὺ! προβάλλουν μικρὲς λουριδίτσες. Κάθε παιδί ζητεῖ τὴν ἰδικήν του. Διανέμονται. Παρατηροῦν εἰς τὸν τοῖχον, παρατηροῦν καὶ τὴν ταινίαν των. Καὶ μερικά πλέον ἐξυπνα φωνάζουν: Ἐξέρω τί γράφει! «Σήμερα πῆγαμε στὸ καμίνι». Γίνεται προσεκτικωτέρα παρατήρησις καὶ σύγκρισις. Παρατηρεῖται ὀλίγη ἀταξία. Ἄλλων πίπτουν αἱ ταινίαι, ἄλλοι τὰς τοποθετοῦν ἀνεστραμμένας. Ἄν πρὸς στιγμὴν ἀπελπισθῇς, νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ τίποτε. Ὑπομονὴ ὅμως ἀπαιτεῖται καὶ πίστις. Τὴν ἄλλην ὥραν ἀντιγράφουν—ζωγραφίζουν εἰς τὰς ἰχνογραφίας των. Μετὰ τὴν ἐνότητα αὐτὴν συνεχίζεται ἡ συζήτησις ἕως τὴν 8ην Φεβρουαρίου καὶ ἐξάγομεν τὰς ἐξῆς φράσεις:

«1) Σήμερα πῆγαμε στὸ καμίνι 2) Τὸ καμίνι βγάζει καπνὸ 3) Μέσα ἔχει φωτιά 4) Τὸ καμίνι ἔχει μέσα πέτρες 5) Σήμερα βγάζουν ἀσβέστι 6) Τὸ κάρο φορτῶναι ἀσβέστι». Ἐν τῷ μεταξύ παίζομεν ἀναγνωστικὰ παιγνίδια, ἀνακατεύομεν τὰς ταινίας ποὺ ἔχουν εἰς τὰ κουτιά των καὶ καλοῦμεν νὰ τὰς ἀναγνώσουν. Γράφομεν οἱανδήποτε ἀπὸ τὰς φράσεις εἰς τὸν πίνακα καὶ καλοῦμεν ἐπίσης νὰ τὰς ἀναγνώσουν.

8 Φεβρουαρίου: Προπαρασκευαί τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπος. Ἡ ἐορτὴ τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπος εἶναι σημαντικὸν γεγονός διὰ τὴν πόλιν τῶν Φιλιατρῶν. Εἶναι ἐορτὴ μετὰ παντοφυλιακὸν χαρακτήρα. Ἡ πόλις καὶ ἰδιαιτέρως ὁ γειτονικὸς ναός, ὅπου ἡ εἰκὼν τοῦ πολιούχου, ἐτοιμάζονται. Μετὰ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν ἀσχολούμεθα ὡς τὴν 18ην Φεβρουαρίου καὶ ἐξάγομεν τὰς ἐξῆς φράσεις: 1) Σήμερα καθαρίζουν τὴν ἐκκλησίαν 2) Ἡ ἐκκλησία στολίσθηκε. 3) Χθὲς εἴχαμε μεγάλη γιορτὴ. 4) Στὴ γιορτὴ ἦταν μουσικὴ. 5) Μαζὶ ἦταν πρόσκοποι. 6) Ἦταν καὶ ὁ Δεσπότης. 7) Ἦρθαν πολλοὶ ξένοι». Παραπλεύρως εἰς ἐκάστην ταινίαν, μετὰ τὴν βοήθειαν ἐνὸς μεγαλυτέρου μαθητοῦ, ποὺ εἶχε ἐξαιρετικὸν ταλέντον εἰς τὴν ἰχνογραφίαν, ἐτοποθετοῦμεν καὶ εἰκόνας σχετικὰς.

18 Φεβρουαρίου: Ἐχομεν δυνατόν ψυχός. Ὁ βορρᾶς φυσᾷ δυνατὰ καὶ ἀπαλὰ - ἀπαλὰ ἔξω πίπτουν νιφάδες χιόνος. Ἄνθρωποι ποὺ καὶ ποὺ βαδίζουν διπλωμένοι εἰς τὰ ἐπανωφόρια των. Ἡ χιὼν ἔχει στολίσει τὰ βουνὰ μας. Εὐκαιρία

πρὸς ἐκμετάλλευσιν. Ἀσχολούμεθα μὲ τὴν ἐνότητα αὐτὴν ὥς τὴν 25 Φεβρουαρίου καὶ ἐξάγομεν τὰς ἐξῆς φράσεις: 1) Ἐξω πέφτει χιόνι. 2) Τὰ βουνὰ εἶναι ἄσπρα ἀπὸ χιόνι. 3) Τὸ χιόνι ἔφερε κρύο. 4) Τὸ χειμῶνα φοροῦμε μάλλινα ροῦχα. 5) Ἡ μητέρα πλέκει μάλλινα φορέματα. 6) Ἡ γιαγιά πλέκει κάλτσες. 7) Ἡ γιαγιά γνέθει μαλλιά.

25 Φεβρουαρίου: Ἀπόκρεω. Ὁ καιρὸς ἦτο θαυμάσιος. Ὁ κόσμος ἠθέλησεν ὀλίγον νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ ἔθιμά του, πού ἦ κατοχὴ, μὲ τὰς σκληρὰς ἐκδηλώσεις της, εἶχε καλύψει. Εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ τὰς ὁδοὺς ἐπρόβαλαν καρναβάλια. Ἀρκετοὶ μαθηταὶ ντύθηκαν καὶ οἱ ἴδιοι. Ἡ προσοχὴ μας λοιπὸν στὴν εὐκαιρία αὐτή. Συζητοῦμεν καὶ ἀσχολούμεθα μὲ τὴν ἐνότητα αὐτὴν ὥς τὴν 7ην Μαρτίου καὶ ἐξάγομεν τὰς ἐξῆς φράσεις: 1) Χθὲς εἶχαμε ἀποκριές. 2) Ἦταν ντυμένοι μασκαράδες. 3) Φοροῦσαν μάσκες. 4) Εἶχαν ψηλὰ καπέλλα. 5) Στὰ κούλουμα δὲν πήγαμε.

7 Μαρτίου: Ὁ σχολικὸς μας κήπος λαμβάνει ζώην. Ἀπὸ αὐθόρμητον ἀφορμὴν ἀσχολούμεθα μὲ αὐτὸν καὶ ἐξάγομεν τὰς ἐξῆς φράσεις: 1) Σήμερα πήγαμε στὸν κήπο. 2) Εἶδαμε ὦραϊα λουλούδια. 3) Τριανταφυλλίες, βιολέττες, γαρυφαλλίες. 4) Μαργαρίτες, σκυλάκια, μανούσια. 5) Φυτέψαμε διάφορα λαχανικά. 6) Ραδίκια, σέσκουλα, μαρούλια. 7) Κρεμμύδια, σπανάκια, πατάτες. 8) Ἐχουμε σπείρει καὶ σιτάρι. 9) Δέντρα ἔχει λεμονιές, μεσκουλιές. 10) Γιὰ φράχτη ἔχει μάνδρα καὶ κάγκελα.

22 Μαρτίου: Προπαρασκευὴ Εὐαγγελισμοῦ. Μὲ τὴν ἐνότητα αὐτὴν ἐξάγομεν τὰς ἐξῆς φράσεις: 1) Ἐτοιμαζόμαστε γιὰ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. 2) Τὰ παιδιά λένε ποιήματα. 3) Τραγουδοῦν καὶ χοροῦν.

29 Μαρτίου: Τοποθετοῦμεν πινακίδας εἰς ἕκαστον ἐπιπλὸν καὶ ἀντικείμενον τῆς τάξεως π.χ. καρέκλα, τραπέζι κ.λ.π. Γράφομεν τὰ ὀνοματεπώνυμά των. Τὴν πρωτὴν τῆς 2ας Ἀπριλίου κάθε μαθητῆς εὔρει τὸ ὀνοματεπώνυμόν του εἰς τὴν θέσιν του. Ἡ χαρὰ των ἦτο ἀφάνταστος. Βραδύτερον τὰ ἐπεκολλήσαμεν εἰς τὰ κυτία των. Κάθε πρωτὴν ἀλλάξαμε τὰ κυτία οὐχὶ εἰς μακρινὰς θέσεις καὶ ἕκαστος μαθητῆς ἔπρεπε νὰ εὔρει τὸ ἰδικόν του. Ἐδημιουργεῖτο ὀλίγη ἀνησυχία, ἀλλὰ φαντάζεσθαι μὲ πόσῃ ἀγωνίαν ἀνεγίνωσκον τὰ ὀνοματεπώνυμα νὰ εὔρουν τὸ ἰδικόν των. Μετ' ὀλίγον κάθε παιδί ἐγνώριζε νὰ τὸ ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ τὸ γράφῃ.

6 Ἀπριλίου — 16: Ἀνάλυσις φράσεων εἰς λέξεις καὶ σύνθεσις.

16—28 Ἀπριλίου: Διακοπαὶ Πάσχα.

29 Ἀπριλίου: Ἐπαναλήψεις, συζητήσεις μὲ θέμα τὰς διακοπὰς, ἀσκήσεις.

30 Ἀπριλίου — 8 Μαΐου: Ἀνάλυσις τῶν λέξεων εἰς συλλαβὰς.

8—24 Μαΐου: Ἀνάλυσις εἰς γράμματα. Συγκριτικοὶ πίνακες.

25 Μαΐου: Βιβλία.

27 Μαΐου: Τετράδια μονογράφα.

Παρατηρήσεις μας: Ὅτι ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν εἶναι ἡ καθαρὰ καὶ γυμνὴ ἀλήθεια. Δὲν μᾶς ἐμποδίζει τίποτε νὰ εἰπώμεν τὴν γνώμην μας, ἂν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὰ ἰδικὰ μας σχολεῖα. Ὅπως συμβαίνει σήμερον, εἰς πλεῖστα τῶν μονοταξίων μας ἀντιστοιχοῦν 80 καὶ 100 μαθηταί, ἵνα μὴ εἰπώμεν περισσότεροι, εἰς ἓνα διδάσκαλον. Ἐπίσης τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς πολλὰ πολυτάξια. Εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ μὲ τὰς πληθωρικὰς τάξεις, κρίνομεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ μέθοδος μὲ ἐπιτυχή ἀποτελέσματα. Διότι τί πρῶτον θὰ ἐτοιμάσῃ ὁ ἀτυχὴς διδάσκαλος, ταινίας διὰ τοὺς 100 μαθητὰς ἢ τοὺς ἄλλους θὰ προσέχῃ; Τὴν δυσκολίαν ὅμως δὲν τὴν εὐρίσκομεν μόνον διὰ τὴν μέθοδον Decroly. Τὴν εὐρίσκομεν διὰ κάθε μέθοδον καὶ εἶναι γνωστὰ τ' ἀποτελέσματα τῶν πληθωρικῶν

τάξεων. Μανθάνουν ὅσα μανθάνουν, οὐχὶ ἀπὸ τὴν μέθοδόν μας, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ἀλλ' ἀπὸ μίαν συνήθειαν καὶ ἐν «τράβηγμα» πλησίον εἰς ὀλίγους προωδευμένους μαθητὰς. Οὕτω ἄνευ σκοπῶν, δυνάμεθα νὰ λέγωμεν, ὅτι ἐφαρμόζομεν μέθοδον Decroly καὶ ὅ,τι φαντασθῶμεν.

Εἰς μονοτάξια καὶ πολυτάξια μὲ ὀλίγους μαθητὰς ἡ μέθοδος Decroly εἶναι ἰδεώδης.

Ὅσον διὰ τὰ μέσα, ψαλιδάκια κλπ. δὲν τὰ εὔρομεν ἀνυπερβλήτα ἐμπόδια. Δύναται τις νὰ τὰ ὑπερπηδήσῃ προβάλλων ὀλιγωτέρας ἀπαιτήσεις. Καὶ εἰς ἡμᾶς ἔλειψαν πολλά. Ἐν τούτοις περιορίσαμεν τὰς ἀπαιτήσεις μας καὶ μ' ἐπιμονὴν καὶ θάρρος ἐπροχωρήσαμεν εἰς τὴν ἐργασίαν μας.

Τὸ τυπογραφεῖον εἰς τὸ σχολεῖον λύει ριζικῶς τὸ πρόβλημα. Ἀτυχῶς ὑπὸ συνθήκας ὡς αἱ σημεριναὶ δὲν ἠδυνάμεθα νὰ προβάλωμεν τοιαύτας ἀπαιτήσεις, ἀφοῦ καὶ εἰς τὴν καλὴν ἐποχὴν ἡ Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις ἦτο πανταχόθεν παρημελημένη.

Ἀποτελέσματα: Ἀπὸ τοὺς 46 σχεδὸν φοιτήσαντας μαθητὰς μας προήχθησαν 40. Καὶ αὐτοί, λόγῳ ἀσθενείας, δὲν ἐφοίτησαν κανονικῶς. Καὶ τὰ σχολεῖα ἐλειτούργησαν ἑλλιπῶς, τὸ ἥμισυ τοῦ Σχολ. ἔτους (ἀπὸ 8 Ἰανουαρίου). Οἱ 30 ἀπὸ τοὺς προαχθέντας ἀναγινώσκουν καὶ γράφουν πολὺ καλά. Οἱ ἄλλοι ἐπίσης προχωροῦν καὶ μᾶς δίδουν τὴν αἰσιοδοξίαν, ὅτι εἰς τὴν Βαν τάξιν, ὅπου ὁ κύκλος τῆς ἐργασίας καὶ ὁ χρόνος θὰ εἶναι μεγαλύτερος, θ' ἀποδώσουν περισσότερον.

Πιθανὸν νὰ μὴ ἐπετύχομεν ὅσον ἄλλοι. Πιθανὸν πολλάκις νὰ ἐσφάλλομεν εἰς πολλὰ σημεῖα. Ἦτο τὸ πρῶτον βῆμα μας, πού μᾶς ἔδωσε τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐλπίδα νὰ προχωρήσωμεν ἐπὶ τὸ ἀληθές.

Θέλετε νὰ κρίνετε τὴν δοκιμὴν μας; Τὸ δεχόμεθα μὲ εὐχαρίστησιν. Κάθε καλόπιστος κριτικὴ καὶ ὑπόδειξις εἶναι εὐπρόσδεκτος ἀπὸ ἐκείνους πού ἀναζητοῦν τὴν ἀλήθειαν. Ἀρκεῖ νὰ μὴν πηγάζῃ μόνον ἀπὸ τὴν γνώμην, ὅτι «τὰ παιδιά τὸν παλιὸ καλὸ καιρὸ μόνον μάθαιναν γράμματα».

Πρὶν ὅμως κλείσω τὸ θέμα μου, θεωρῶ ἐπιβεβλημένην ὑποχρέωσιν νὰ σημειώσω καὶ ἐδῶ ἐπισημῶς τὴν μεγάλην συμβολὴν τῆς δ)σης Κας Σταματελοπούλου —Καλαμαρά, διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν. Εἶναι ἐν ἔργον καθαρῶς ἰδικόν της, εἰς τὸ ὅποιον ἐγώ, Διευθυντῆς τότε τοῦ Σχολείου, ἀπλῶς παρευρέθην παραστάτης καὶ βοηθός. Καὶ νὰ σκεφθῇ τις, ὅτι ἡ Κα Σταματελοπούλου δὲν διέθετε ἀπὸ πρὶν θεωρητικὸν κατατοπισμόν, ὅτι εἶχε τόσας οἰκογενειακὰς φροντίδας, ὅτι εἶναι μία διδ)σσα μὲ 25ετῇ ὑπηρεσίαν, πού ἄφησε εἰς αὐτὴν ὠρισμένους διδακτικούς δρόμους καὶ συστήματα, πρέπει νὰ σταθῇ μὲ θαυμασμόν ἐμπρὸς της. Εἰς τὸ διάστημα αὐτό, πού συνεργάτης καὶ ἐγὼ τὴν παρηκολούθησα εἰς αὐτὴν τὴν καθημερινὴν τῆς ἐργασίας, οὔτε μίαν φορὰν δὲν ἦτο πού νὰ δείξῃ ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ κόπωσιν, οὐχὶ ἀπὸ τὴν στενὴν καὶ σχολαστικὴν ἀντίληψιν μὲ τὴν ὁποίαν σφραγίζει καὶ μηχανοποιεῖ τοὺς περισσοτέρους μας τὸ καθήκον, ἀλλὰ ἀπὸ μίαν πλουσίαν σύνδεσίν της μὲ τὸν ρυθμὸν καὶ νόμον τῆς βαθυτέρας ἀποστολῆς της. Διὰ τοῦτο εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τῆς ἐκφράσω τὰ συγχαρητήριά μου.

ἄλλη. Μοιάζει τὸ σχολεῖο αὐτὸ μὲ πολεμιστὴ πὺν μπαίνει στὴ μάχη δίχως ὅπλα. Ἡ μὲ ὅπλα, χωρὶς φυσίγγια. Κανένα βοηθὸ καὶ συμπαραστάτη ἄλλο ἀπὸ τὸ βιβλίον—καμμιὰ φορὰ οὔτε βιβλίον—καὶ τὸ δάσκαλο. Δὲν ὑπάρχουν τὰ διδασκόμενα ἀντικείμενα νὰ τὰ δῇ τὸ παιδί. Γίνεται ἐργασία λογοκοπικὴ. Λόγια, λόγια. Ὁ δάσκαλος τὸ βράδυ πὺν σχολάζει δὲν ἔχει σάλιο στὸ στόμα καὶ τὸ στήθος του, ὁ δὲ λάρυγγας ἔχει στεγνώσει καὶ ἀποκάμει ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη λογοκοπία. Στὸ ἀναγνωστικὸ διδάσκει ὅτι κάποιο καράβι κινδύνει νὰ καταποντισθῇ στὸν ὠκεανὸ ἀπὸ ἄγρια, δαιμονισμένη φουρτούνα. Τὸ κύματα θεόρατα σκαρφάλωναν ὡς τὸ κατάστρωμα. Τὸ καράβι σὰν καρυδόφλουδα φερόταν ἀπ' τὴ μανία τῶν κυμάτων. Τρομερὸς ὁ κίνδυνος. Τὸ παιδί ὅμως τοῦ χωριοῦ, πὺν δὲν εἶδε θάλασσα, οὔτε καράβι, δὲν γνωρίζει, βέβαια, οὔτε τὸ κύμα, οὔτε τὴν τρικυμία, οὔτε τὴ μανία τῆς θάλασσας καὶ οὔτε μπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν ἔννοια τοῦ τρομεροῦ κινδύνου. Ὁ δάσκαλος προσπαθεῖ βέβαια νὰ παραστήσῃ μὲ λόγια ἢ μὲ σχήματα ἢ μὲ ἐπίδειξι κάποιας εἰκόνας ἀν βρῇ σὲ βιβλίον ὅλα αὐτὰ τὰ ἀσύλληπτα καὶ ἀκατάληπτα. Οἱ μαθηταὶ ταραπνυχῶνται μὲ τὸν δάσκαλό των. Χασμῶνται ἢ ἀν εἶναι καλοκαίρι κοιμῶνται, γιατί ἡ κόπωση τοῦ μυαλοῦ στὴν ὁποία ἄφευκτα τὰ ὀδηγεῖ ἡ ἀκαταλήψια τοῦ διδασκόμενου ἀντικειμένου φέρει εἰς αὐτοὺς ὕπνο. Ὁ δάσκαλος κοπιᾷ ἀδίκως. Χάνει τὴν ὥρα του. Ματαιοπονεῖ. Ξελαρυγγίζεται. Πιάνεται ἡ φωνή του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ μαθηταὶ καταποντοῦνται σωματικὰ καὶ πνευματικὰ. Ἀποτέλεσμα μηδέν. Οἰκτρὰ ἀποτυχία. Νεκρὸ γράμμα ἡ διδασκαλία. Θεωροῦ ἄνευ πράξεως, ἴσον πρᾶγμα κενόν. Διδασκαλία ἀντικειμένου, ἐν ἀπουσία τοῦ ἴδιου τοῦ ἀντικειμένου, ἴσον πρᾶγμα τυφλόν.

Ἐλα τώρα, πτωχὲ δάσκαλε, νὰ ἀποδώσῃς. Διδάσκεις, χωρὶς τὴ χαρὰ τῆς ἐπιτυχίας. Χωρὶς τὴν ἱκανοποίησι τῆς ἀνταποδόσεως. Καὶ πάντοτε ἢ σχεδὸν πάντοτε οὔτε ἀπὸ τοὺς προϋσταμένους σου, οὔτε ἀπὸ τὴν Πολιτεία οὔτε ἀπὸ τὴν Κοινωνία νὰ βροῖσῃς κατανόησι καὶ ἀναγνώρισι. Γιατί, ὅ,τι συμβαίνει μὲ τὴ θάλασσα, συμβαίνει μὲ χιλιάδες πρᾶγμάτων καὶ ἀντικειμένων, πὺν καλεῖται ὁ δάσκαλος νὰ διδάξῃ χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ τὰ βρῇ. Ὅλη ἡ ὕλη τοῦ Δημοτικοῦ, ὅλες οἱ παρεχόμενες γνώσεις, ἀν ἐξαιρέσωμε τίς ἱστορικὰς καὶ θρησκευτικὰς, βασίζονται πᾶνω σὲ πρᾶγματα. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ πρᾶγματα ὑποχρεοῦνται νὰ τὰ διδάξῃ ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ χωρὶς νὰ τὰ ἔχῃ. Ἐν ἀπουσία των. Ἐξαιρέσιν ἀποτελοῦν τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ τοῦ χωριοῦ καὶ μερικὰ ἀρχέγονα γεωργικὰ ἐργαλεῖα πὺν ὑπάρχουν. Κολοβή, ἡμιτελής καὶ κούφια εἶναι ἡ διδασκαλία γιὰ θέματα πὺν κυρίως ἀνάγονται σὲ σύγχρονα μέσα τοῦ Μηχανικοῦ Πολιτισμοῦ, τὰ προϊόντα τοῦ ὁποίου, ἐνῶ ἀποτελοῦν πρᾶγματα κοινότητα γιὰ τοὺς μικροὺς κατοίκους τῶν Πόλεων, πὺν τὰ βλέπουν καὶ τὰ ζοῦν συχνά, καθημερινά, γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ, ἀποτελοῦν καρπούς, πὺν δὲν μποροῦν νὰ γευθοῦν, ἔννοιες πὺν δὲν μποροῦν νὰ νοιώσουν, αἰνίγματα πὺν δὲν μποροῦν νὰ λύσουν, φαντάσματα πὺν πολὺ λίγο μποροῦν νὰ φαντασθοῦν καὶ ὄνειρα, πὺν ποιὸς ξαίρει, πόσα χρόνια θὰ παρέλθουν γιὰ νὰ γίνουν πραγματικότητες.

Ἀξέσπαστο λοιπόν, δειλό, χωρὶς θάρρος, μὲ ἀσαφεῖς παραστάσεις, μὲ ἡμιτελεῖς γνώσεις, μὲ θαμβὲς ἰδέες, μὲ πνευματικὰς λειτουργίαις λιγώτερο προηγμένες, διστακτικὸ, ντροπαλό, ἄπειρο, χωρὶς πολλὴ ζωτικότητα, περιδεὲς καὶ ἄτολμο, παρουσιάζεται τὸ παιδί τοῦ σχολείου τῆς υπαίθρου, μπροστὰ στὸν ὁμήλικά του, στὸ συμμαθητὴ τὸν, τοῦ σχολείου τῆς πόλεως. Τοὺς λόγους ἐξεθέσαμε μὲ ὅση μπορούσαμε συντομία. Ἐπιείκεια λοιπόν. Συγκατάβασις. Κατανόησις. Δικαιότερη καὶ λογικώτερη σύγκρισις. Λιγότερες ἀπαιτήσεις. Μειωμένες ἀξιώσεις. Κρίσεις πὺν νὰ βασίζονται στὰ πρᾶγματα καὶ στὴν ἀλήθεια. Νά, μὲ ποιὸς ὄρους καὶ προϋποθέσεις μπορούμε νὰ κρίνωμε τὸ ἔργο τοῦ σχολείου τοῦ χωριοῦ. Νὰ θανατώσωμε τὴν ἀπόδοσι, ὅση ἀπόδοσι ἐπιτυγχάνει. Νὰ τὴν ἐπαινοῦμε. Νὰ τὴν γεραίρωμε. Νὰ μὴ τὴν ἐπικρίνωμε. Οἱ ἐπικρίσεις μόνο ἄδικες, ἄτοπες, ἀταίριαστες

θὰ εἶναι γιὰ κάθε σχολεῖο, πὺν ὁ δάσκαλός του ἐργάζεται φιλότιμα, ἔστω μὲ μέτρια ἀπόδοσι. Γιὰ τὸ ὅ,τι δὲν ἐπετεύχθη, δὲν πταίει ὁ δάσκαλος. Οὔτε τὸ παιδί. Οὔτε τὸ σχολεῖο. Φταίουν οἱ συνθηκὲς λειτουργίας του. Ἡ ἔλλειψις μέσων. Ἡ πτωχεία τοῦ σχολείου. Ἡ γυμνότης τοῦ περιβάλλοντος ἀπὸ τὰ πρὸς διδασκαλίαν ἀντικείμενα. Πταίει γιατί τὸ παιδί τρέφεται μὲ λόγια καὶ δὲν βλέπει πρᾶγματα. Τίποτε ἄλλο. Κανένας ἄλλος. Ἡ φύσις τοῦ σχολείου. Ἡ μοῖρα του. Καὶ μόνο αὐτή!!

Ἡτο ἀναγκαία ἡ παρένθεσις αὐτὴ γιὰ νὰ φανῇ, ἀκόμη περισσότερο, ἡ σπουδαιότης τῶν Σχολικῶν Ἐκδρομῶν τῶν Σχολείων τῆς Ὑπαίθρου πρὸς τίς πόλεις καὶ τὰ βιομηχανικὰ κέντρα. Οἱ Σχολικὲς ἐκδρομὲς τὸ ὀλιγώτερον ἐρχονται σὰν ἐφαρμογὴ τῶν δεδιδαγμένων. Σὰν ἐπιστέγασμα.

Βασίζόμενοι οἱ διδάσκαλοι τοῦ Τμήματός μας στὴ βασικὴ αὐτὴ Ἀρχὴ ὀργανώσαμε καὶ ἐπραγματοποιήσαμε μιὰ ἡμερήσια μέχρι τῆς πόλεως Ρέθυμνον ἐκδρομὴν τὴν 15 π. Μαΐου. Ἐλαβον μέρος ὀγδοήκοντα παιδιὰ τῶν σχολείων Νεὺς Ἀγίου Βασιλείου, Ἀγκουσελιανῶν καὶ Ἀγίου Ἰωάννου, δι' αὐτοκινήτου. Δὲν θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν περιγραφὴ τῆς ἐκδρομῆς κατὰ τὴν διαδρομὴ διὰ μέσου ἄγρων σκεπασμένων μὲ τὸ πράσινο χνοῦδι τῆς χλόης, γεμάτων ἀνοιξιὰτικες ὁμορφίαις καὶ ἀμυλλωμένων σὲ μῦρα καὶ ὀργαστικὴ βλάστησι, σὲ λουλούδια καὶ σὲ γλυκύμολτα κελαδήματα τῶν ζευγαρωμένων πουλιῶν. Τὸ κρίνομε ρομαντικὴ φιλολογία. Θὰ παραθέσωμε μόνο πόσα καὶ ποῖα πρᾶγματα καὶ μέρη ἐπεσκέφθησαν καὶ εἶδαν γιὰ πρώτη φορὰ τὰ παιδιὰ τῶν χωρίων αὐτῶν, τὰ παιδιὰ τοῦ πτωχοῦ σὲ μηχανικὰ μέσα καὶ ἔργα πολιτισμοῦ Ἀγροτικοῦ Περιβάλλοντος, ἐγνώρισαν καὶ ἔζησαν, ὅταν ξαφνικὰ βρέθηκαν στὸ νέο, στὸ ἄγνωστο, στὸ πλούσιο, τὸ θεαματικὸ περιβάλλον τῆς πόλεως. Πρᾶγματα πὺν ἴσως ὀνειρεύθησαν, ἀλλὰ δὲν μποροῦσαν νὰ συλλάβουν στὴν πραγματικότητα.

Ἐπεσκέφθησαν καὶ εἶδαν: 1) Τὰ δύο γυμνάσια Ἀρρέων καὶ Θηλέων. 2) Τὴν δεξαμενὴν—Ὑδραγωγεῖον. 3) Τὰ Τούρκικα Τζαμιά—Τεμένη—μὲ τοὺς μιναρέδες. 4) Τὸ Κωδωνοστάσιον—Ὁρολόγιον—Ἀλεξικέραυνον. 5) Τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Εἰσοδίων—γυναικωνίτην, ἄμβωνα, Ἐξαπτέρυγα, Λάβαρα, Ἐπισκοπικὸ Θρόνον, Τροῦλλον, Ρυθμὸ ναοῦ, Πολυελαίους, Πολυκάνδηλα, τὰ κρανία τῶν 4 μαρτύρων κ.λ.π. 6) Τὴν Ἐκθεσὶ ἔργων Γλυπτικῆς Κανακάκη. 7) Τὸ Βιβλιοπωλεῖον Ἀρ. Χατζιδάκη. 8) Τὴν ἀγορὰ πρὸς Ἀγνωστον Στρατιώτην. Παρατήρησις Καταστημάτων: Ὑφασματοπωλεῖον, Ζαχαροπλαστεῖον, Ὑαλοπωλεῖον, Παντοπωλεῖον κ.λ.π. 9) Ἀγαλμα Ἀγνώστου Στρατιώτου. Κατάθεσις στεφάνου ὑπὸ μαθητοῦ Στ' τάξεως καὶ προσφώνησις ὑπὸ τοῦ ἴδιου. 10) Νοσοκομεῖον—Θάλαμοι—Χειρουργεῖον, ἄσθενεῖς, νοσοκόμοι, Ἱατροί, Μαιευτήριον. 11) Ὁρφανοτροφεῖον. 12) Παραλία—δαντελωτὴ ἀμμουδιά, μπάνιο, γλᾶροι, ὀρίζοντας. 13) Προκυμαία—θάλασσα, κύμα, ψάρια, γαλήνη, φουρτούνα. 14) Λιμάνι—ἀποβάθρα, βάρκες κουπιὰ, ἄγκυρες, καράβια, γεωργοί, τροχαλίες, δίχτυα, φορτώσεις ξυλανθοράκων, ἐκφορτώσεις σίτου, ἐπιβίσεις ὄλων τῶν μαθητῶν σὲ καράβι, μοῦτσος, ναυτὴς, καπετάνιος, ναυτία, ἰστία, ἀπόπλους. 15) Τελωνεῖον—ἀποθήκες, φόροι, δασμοί, φάρος. 16) Σύντοκία Κιουλούμπαση—ὀδοί, ὀνομασία ὀδῶν, ἀριθμοὶ οἰκιῶν, 17) Ἡλεκτρικὸν ἐργοστάσιον—λειτουργία, μηχανοστάσιον, ἡλεκτρικὸ φῶς, κατασκευὴ πάγον, ψυγεῖον. 18) Φρούριον Φορτέζας—Πολεμιστὲς, Ἐνετοί. 19) Φυλακές, κατάδικοι, σκοποί, σκοπιές, σειρήνα. 20) Κήπος ἰδιωτικὸς μὲ μπανάνες. 21) Ἀστυνομικὸν Τμήμα—Χωροφύλακες, ἀρροαὶ τῆς Τάξεως. 22) Δικαστικὸν Μέγαρον—Δικασταί. 23) Νομαρχία, Νομάρχης, Ταμεῖον, ὑπάλληλοι, Γραφεῖον Ἐπιθεωρητοῦ. 24) Γήπεδον ποδοσφαίρου. 25) Πλατεία Ἀβέρωφ—Πεῖρα. 26) Ἀκτὴ—βραχώδης παραλία. 27) Γ' Δημοτ. Σχολεῖον. 28) Γεῦμα εἰς πρώην Ὀθωμανικὰ Σχολεῖα. 29) Κινηματογράφος «Ὀλύμπια»—Παρακολούθησις παραστάσεως μορφωτικῆς παιδικῆς περιεχομένου ἐπὶ τούτῳ προβληθείσης. 30) Δημο-

τικός Κήπος—Μετάβασις διὰ «Μακρὸν Στενοῦ» —Καλλωπιστικά δένδρα. 31) Φωτογράφησις κατὰ σχολεῖα. 32) Τυπογραφεῖον. 33) Μουσεῖον. 34) Διάκρισις Καταστημάτων: Ξενοδοχείου ὕπνου, ἐστιατορίου, κρεοπωλείου, ἰχθυοπωλείου, καφενεῖου. 35) Παρακολούθησις Ραδιοφ. ἐκπομπῆς. 36) Ἐφημεριδοπώλης—ἀγορὰ ἔφημερίδων κ.λ.π.

Ἐπιστροφή. Τὴν ὥρα, πού ὁ ἥλιος ἔγερνε πρὸς τὴ δύσι, χουσώνοντας κατὰ τρόπο θεσπέσιον καὶ μαγευτικὸν τὶς υπερήφανες κορυφαὶ τῶν Λευκῶν Ὁρέων χαϊδεύοντάς τε μετὰ τὸ ἀπαλὸ χάδι τῆς τρυφερώτερης ἀγάπης, οἱ μικροὶ ἐκδρομεῖς ἀναχωροῦσαν ἀπὸ τὴν πόλιν, ἐπιστρέφοντας στὰ χωριά των. Γεμάτοι χαρὰ, γοητεία καὶ ἱκανοποίησι ψυχικῇ καὶ διανοητικῇ, ἐπανήλθαν στίς ἐστίες των πρὶν ἀκόμη σουρουπώσῃ, πρὶν οἱ μάνες των ἀνάψουν τὰ λυχνάρια, μετὰ πλημμυρισμέναις τὶς τρυφερὰς καρδιὰς των ἀπὸ θάλασσα συγκινήσεων, ἀπὸ πλημμύρα εὐαρέστων συναισθημάτων, ἀπὸ δρομάδων ἀναριθμητῶν ἐντυπώσεων, πού δὲν θὰ σβύσουν ποτέ, γιατί χαράχτηκαν βαθειὰ στὰ ἐσώτερα τῆς ψυχῆς των, ἀπὸ τὸ πιὸ ἀνεξίτηλο μελάνι τῆς χρόνιας περιέργειας καὶ τῆς μεγάλης δίψας των πρὸς γνῶσι καὶ μάθησι. Συγκίνησις, γοητεία, εὐχαρίστησις, χαρὰ καὶ γνῶσις. Ἴδου οἱ εὐχυμοὶ καὶ γλυκεῖς καρποὶ πού ἔδρεψαν οἱ μαθηταὶ ἀπὸ τὴν ἐκδρομὴ αὐτή.

Κάναμε τὴ σύστασι καὶ ἐκφράζομε τὴν εὐχή, ὅπως ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Ὑπαίθρου πραγματοποιοῦν μιὰ τουλάχιστο ἐκδρομὴν τὸ χρόνο, σὰν ἀναγκαῖο συμπλήρωμα τῆς μορφώσεως τῶν τροφίμων των. Γιὰ τὰ πτωχὰ παιδιὰ πού οἱ γονεῖς των δὲν ἔχουν νὰ διαθέσουν τὴ μικρὴ δαπάνη, πού ἀπαιτεῖται γιὰ τὸ εἰσιτήριο τοῦ αὐτοκινήτου καὶ τοῦ κινηματογράφου καὶ ἀκόμη γιὰ ἓνα γλύκισμα ἢ κουλούρι, καραμέλλες ἢ λουκούμι, γιὰ τὰ ὁποῖα τόση εἶναι ἡ παιδικὴ ἀδυναμία, πρέπει νὰ ἔρχεται ἀρωγὸς τὸ Σχολικὸ Ταμεῖο ὅταν μπορῇ. ἢ ἡ Κοινότης ἢ καὶ οἱ δύο αὐτοὶ Ὁργανισμοί. Κάθε δικό μας παιδί χρειάσθηκε 5000 γιὰ τὸ αὐτοκίνητο, 1000 γιὰ τὸν κινηματογράφον καὶ 2000 γιὰ καραμέλλες. Τὸ ὅλον 8000 Δρ. Ποσὸν βέβαιον ἀνάξιον λόγου γιὰ μιὰ διαδρομὴν 60 χλμ. (Μετάβασις ἐπιστροφῇ). Ἡ ἰδεωδέστερη λύσις εἶναι ἄλλη. Νὰ θεσμοθετήσῃ τὸ Κράτος ὡς ὑποχρεωτικῇ, μιὰ ἐκδρομὴ σχολικὴ στὸ τέλος κάθε σχολικοῦ ἔτους, νὰ τὴν συμπεριλάβῃ ὡς μάθημα πλεῖα στὸ πρόγραμμα τῶν σχολείων, ἀφοῦ εἶναι τὸ μορφωτικώτερον, τὸ διδακτικώτερον, μᾶλλον ἢ κορωνίδα καὶ τὸ ἐπιστέγασμα τῶν ἄλλων μαθημάτων καὶ ἀκόμη νὰ ἔρχεται συνεπικουρὸς καὶ ἀρωγὸς μετὰ ἀνάλογο πίστωση γιὰ τὴν ἐκτέλεσίν της. Ἀλλ' αὐτὴ τὴ λύσις δὲν θὰ τὴν δοῦμε σὲ χρόνον σύντομον στὴν Ἑλλάδα. Θὰ περάσουν χρόνια πολλὰ κ' ἴσως ἑμεῖς θὰ ἀνήκωμε στὸ περιθώριον ἢ στὸν ἄλλο κόσμον, γιὰ νὰ εὐρεθῇ ἡ δύστυχη αὐτὴ Χώρα σὲ κατάστασι οἰκονομικῇ τέτοια, ὥστε νὰ μπορῇ νὰ θεσπίσῃ μέτρα προοδευτικὰ μὲν, ἀποτελοῦντα πράγματα κοινὰ γιὰ τίς χώρας τῆς Ἀμερικῆς καὶ τίς ἄλλας προηγμένες τῆς Εὐρώπης, ἀπαιτοῦντα ὅμως δαπάναις, πού ἡ χατερειπωμένη Πατρίδα μας θὰ βραδύνῃ πολὺ γιὰ νὰ μπορῇ νὰ διαθέτῃ. Ὡς τόσο ἑμεῖς, μετὰ δικὰς μας φροντίδας καὶ μέσα πρέπει νὰ κατορθώνωμε τὴν πραγματοποίησίν της, βέβαιοι ὄντες, ὅτι ὅριστο ἔργο ἐπιτελοῦμε καὶ ἀμέριστη ἔχομε μαζί μας τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς Κοινωνίας καὶ τῆς Πολιτείας. Πρόκειται περὶ τῆς λαμπρότερης, εὐγενέστερης καὶ μορφωτικώτερης Σχολικῆς προσπαθείας.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ—ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ—ΗΘΙΚΗ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΜΩΡΑΪΤΟΥ

ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ἔχομεν παρατηρήσει γεγονὸς, πού ἔχει σοβαρὰς συνεπείας διὰ τὰ ἄτομα καὶ τὴν κοινωνίαν. Πολλοὶ ἄνθρωποι, ἅμα ὡς παρουσιάζεται εἰς αὐτοὺς ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκτελέσουν καθήκοντα τῆς ζωῆς ἔξω ἀπὸ τὰ συνηθισμένα των, νὰ λάβουν ἀποφάσεις, ὑπευθύνως, καθήκοντα, πού τοὺς φαίνονται ἄγνωστα καὶ νέα, αἰσθάνονται τὸν ἑαυτὸν τοὺς ἀνήξερον, χωρὶς ὑποστήριξιν, ἐν ἀμηχανίᾳ, μὴ γνωρίζοντα τί νὰ κάμῃ. Ἀπ' αὐτοὺς λείπει ἡ ἀνεξαρτησία, ἡ αὐτονομία. Οὗτοι δὲν ἔμαθον νὰ εἶναι ἀνεξάρτητοι, θαρραλέοι καὶ νὰ τολμοῦν νὰ κάνουν τὸ δικό των ὡς αὐτονόητον, νὰ θέτουν εἰς κίνησιν ἐλευθέρως τὰς ἱκανότητας καὶ τὰς δυνατότητας των. Εἶναι ἐξηρημαμένοι ἀπὸ ἄλλους, ἄλλοι πρέπει νὰ βλέπουν γι' αὐτοὺς, νὰ ἐξετάζουν, νὰ ὁμιλοῦν, νὰ ἀποφασίζουν καὶ νὰ συμπράττουν μ' αὐτοὺς. Ὡς ἂν νὰ ἦσαν φωνογράφοι, ἐπαναλαμβάνουν σχολαστικῶς καὶ μηχανικῶς, ἀντιγράφουν τοὺς ἄλλους, προσφέρουν δὲ μόνον ὅ,τι ἐνετυπώθη μέσα των. Αὐτοὶ πάντοτε ἐπικαλοῦνται ἐναγωνίως βοήθειαν ἀπὸ τὸν *ισχυρὸν ἄνθρωπον*.

Νεαρὰ γυναῖκα ἐξίτηται ἀπὸ ἐμὲ συμβουλὴν διὰ τὸ ἐξῆς ἀτομικὸν της πρόβλημα: Πρὸ ἔτους περίπου διεξέυχθη τὸν σύζυγόν της, τώρα ἡσθάνετο ἔρωτα σφοδρὸν πρὸς ἄλλον ἄνδρα, τοῦ ὁποίου ἔγινεν ἔρωμένη. Τὸ πρόβλημά της ἦτο ἂν πρέπει νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου ἢ νὰ μείνῃ ἔρωμένη τοῦ νέου ἀνδρός. Δὲν ἤθελε οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο. Οἱ συγγενεῖς της οὐδέποτε θὰ ἠνείχοντο τοιαύτην σχέσιν, γάμον δὲ αὐτὴ πάλιν δὲν ἤθελε νὰ συνάψῃ. Κατελήφθη ὑπὸ μεγάλης ταραχῆς καὶ ἀπελπισίας, τί νὰ κάμῃ. Δὲν εἶχε μάθει νὰ λαμβάνῃ ἀποφάσεις καὶ νὰ φέρῃ τὴν εὐθύνην αὐτῶν. Ἡμεῖς δὲν ἐδώσαμεν καμμίαν συμβουλὴν παρὰ μόνον ἐξηγήσαμεν εἰς αὐτὴν διατί ἐκ χαρακτῆρος δὲν ἐλάμβανεν ἀπόφασιν. «Διὰ τόσον σοβαρὰ πράγματα, Κυρία μου, κάθε ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀποφασίσῃ μόνος του θὰ σᾶς ἐξηγήσω μόνον διατί δὲν μπορεῖτε νὰ λάβετε ἀπόφασιν», εἶπον.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ αἰσθάνονται μεγάλον φόβον πρὸ τῆς ἐλευθερίας, ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτοευθύνης. Συγχρόνως ὅμως ἔχουν τὴν τάσιν νὰ κυριαρχήσουν ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος, ἐκβιάζοντες αὐτὸ νὰ τοὺς βοηθήσῃ καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην διὰ τὰς ἀποφάσεις των. Ὡς μέσον πρὸς τοῦτο μεταχειρίζονται ἰσχυρὰν ἐξάρτησιν ἢ προσήλωσιν εἰς τινα πρόσωπα τοῦ περιβάλλοντος καὶ παιδικὴν ἀμηχανίαν. Μολονότι ὅμως φοβοῦνται τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν, ἐπιδιώκουν αὐτὴν μετὰ ἐσφαλμένα μέσα. Τοιαῦτα εἶναι τὸ πείσμα πού δεικνύουν ἐνίοτε εἰς πᾶσαν λογικὴν σύστασιν καὶ ἡ παθητικὴ ἀντίστασις. Ἐτσι παραμένουν ἀδρανεῖς, ἐξαναγκάζοντες τὸ περιβάλλον των νὰ γίνῃ δοῦλον καὶ ἐξηρημαμένον ἀπὸ αὐτοὺς.

Ἐξάρτησις καὶ ἀνάγκη βοηθείας παρουσιάζεται εἰς τὴν ζωὴν κάθε ἀνθρώπου κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ εἶναι φαινόμενον ὁμαλόν. Συμβαίνει τότε ἡ μητέρα νὰ μὴ ἔχῃ ἀπὸ τὸ παιδί καμμίαν ἀπαίτησιν, ἀλλὰ μόνον ὑποχρεώσεις πρὸς αὐτό, τὸ δὲ παιδί καμμίαν ὑποχρεώσιν ἀπέναντι τῆς μητέρας καὶ μόνον δικαίωμα ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν τῆς διατηρήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ζωῆς του.

Ἡ ὁρθὴ ὅμως ἀγωγή πρέπει βαθμιαίως νὰ καταρρίψῃ τὸν παιδικὸν αὐτὸν παράδεισον τῆς ἐξαρτήσεως καὶ ἀνευθυνότητος. Στὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς ἡ σχέσις αὐτὴ μεταξὺ παιδιοῦ καὶ μητέρας συντελεῖ εἰς τὸ νὰ συνδέσῃ ψυχικῶς τὸ παιδί μετὰ τὴν οἰκογένειαν, ἀργότερα μετὰ τὸ σχολεῖον καὶ τὴν κοινωνίαν. Ἀπὸ τὴν ἀγάπην

πρὸς τὴν μητέρα θὰ μεταβιβασθῇ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ παιδιοῦ πρὸς ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ πρὸς κάθε ἄνθρωπον! Ὁ δεσμός αὐτὸς πρὸς τὴν μητέρα πρέπει βαθμιαίως, ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, νὰ λάβῃ ἄλλην μορφήν. Ἐν ἀρχῇ ἔχει μορφήν παρασιτισμοῦ, ποὺ εἶναι συνέχεια τῆς ἐμβρυϊκῆς ζωῆς, ὅπου τὸ παιδί ἔζη εἰς βάρος τῆς μητέρας καὶ ἦτο γιὰ τὸ παιδί μονόπλευρος, ἐλάμβανε μόνον χωρὶς νὰ δίδῃ τίποτε. Ἐὰν συνεχισθῇ μετὰ τὴν γέννησιν ἐπὶ ἄρκετον χρόνον, τὸ παιδί θὰ γίνῃ ψυχικὸν παράσιτον, δὲν θὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν, ποὺ χρειάζεται διὰ νὰ ζήσῃ εἰς τὸ νέον του περιβάλλον, θὰ ἀποκτήσῃ τὰς ιδιότητες τὰς ὁποίας προηγουμένως ἀνεφέραμεν. Δι' αὐτὰ τὰ παιδιὰ ὁ ὁμφάλιος λώρος δὲν ἐκόπη, εἶναι ἀκόμη ἐξηρημένα ἀπὸ τὴν μητέρα. Ἡ ἀποκοπὴ τοῦ ὁμφαλίου λώρου συμβολίζει τὸ καθῆκον τῆς μητέρας. Τὸ παιδί ἔπαυσε πλέον νὰ ἀνήκῃ εἰς αὐτήν, ἐγένεν ὁργανισμὸς ἀνεξάρτητος. Πολλοὶ μητέρες λησμονοῦν τελείως τὴν ὑπόδειξιν ταύτην τῆς φύσεως καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀγαποῦν τὰ παιδιὰ σὰν κτήματα δικὰ τῶν. Ὁμιλοῦν γιὰ τὸ παιδί τῶν, ὅπως ὁμιλοῦν γιὰ τὸ καπέλο τῶν, τὸ παιδί μου, τὸ παιδί μου. Ἡ ἀγάπη αὕτη εἶναι *κτητική*, δεσμεύει τὸ παιδί, ἐνῶ πρέπει νὰ τὸ ἀπολυτρώσῃ ἀπὸ τὸν τοιοῦτον σύνδεσμον. Μιλήστε μὲ οἰανδήποτε μητέρα καὶ θὰ ἐννοήσετε τὴν κτητικὴν αὐτὴν ἀγάπην τῆς. Ἐχει πολλὰς μορφὰς ἐκδηλώσεως, ἐνίοτε ἐκδηλοῦται ὡς φόβος καὶ ἀγωνία μήπως τὸ παιδί τῶν πάθῃ τίποτε ἅμα ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ κοντὰ τῶν. Ἄλλοτε ὡς ἀδιάκοπος σειρὰ συμβουλῶν καὶ ὁδηγῶν πρὸς τὸ παιδί, ἄλλοτε ὡς παροχὴ βοήθειας ὑπερβολικῆς π. χ. τὸ βοηθοῦν συνεχῶς νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὸ κρεβάτι, νὰ ντυθῇ, νὰ πλυθῇ, νὰ φάγῃ, προλαμβάνουν κάθε ἐπιθυμίαν τοῦ κλπ. Μία μητέρα μοῦ ἔλεγε γιὰ τὸ δεκαετὲς ἀγόρι τῆς! «Ἐὰν δὲν τὸν σηκώσω ἀπὸ τὸ κρεβάτι θὰ κοιμᾶται ὡς τὸ μεσημέρι, ἂν δὲν τὸν ντύσω, τὸν πλύνω, κάθεται καὶ περιμένει. Εἰς τὸ φαγητὸ δὲ δοκιμάζω τὴν μεγαλυτέραν τυραννίαν». Ἐνας πατέρας μορφωμένος μοῦ ἔλεγε διὰ τὸ 14ετὲς ἀγόρι τοῦ. «Περίεργη συνήθεια ἔχει τὸ παιδί μου, ἂν δὲν καθίσω κοντά τοῦ νὰ τὸν βοηθήσω νὰ διαβάσῃ, πηγαίνει στὸ σχολεῖο ἀμελέτητο». Τέλειος ψυχικὸς παρασιτισμὸς καὶ εἰς τὰ δύο αὐτὰ παιδιὰ. Πῶς θὰ δυνηθῶν τὰ παιδιὰ αὐτὰ νὰ λύσουν αὐτενεργῶς τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς τῶν;

Ὑπάρχει μὴ ἐποχὴ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος καταβάλλει τὰς μεγαλυτέρας προσπάθειας διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἀνεξαρτησίαν, ἰδιαιτέραν προσωπικότητα: εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἐφηβείας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν γονεῖς καὶ τέκνα δοκιμάζουν μίαν κρίσιν. Ἡ κρίσις αὕτη εἶναι τοσοῦτον ὀξεῖα καὶ ἐνίοτε τραγικὴ ὅσον ἐντατικῶς ἐκαλλιέργησαν οἱ γονεῖς τὴν κτητικὴν ἀγάπην πρὸς τὸ παιδί. Παρηκολούθησα πολλάκις τὴν ἐξέλιξιν τῆς κρίσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία εἶναι δυνατόν νὰ ἀπολήξῃ εἰς ψυχικὴν συνήθως ἀσθένειαν τοῦ παιδιοῦ, τὴν ἡβηφρένειαν τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ γονέως. Ἐνα παιδί ἐνεκα σοβαρᾶς σωματικῆς ἀναπηρίας παρέμεινεν εἰς τὸ σπῖτι μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 16 ἐτῶν ὑπὸ τὰς συνεχεῖς περιποιήσεις τῆς ἀγωνιώσης μητέρας διὰ τὸ μόνον τέκνον τῆς. Διὰ διδασκαλίας κατ' οἶκον κατωρθώθη τὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν προτελευταίαν τάξιν τοῦ γυμνασίου. Τέλος ἡ υγεία τοῦ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ φοιτήσῃ καὶ εἰς τὴν τελευταίαν τάξιν τοῦ γυμνασίου. Ἐκτοτε, ἔπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια, ὁ νέος ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὸ σπῖτι καὶ ὡς ἐφηβος ἡσθάνθη τὴν τάξιν τῆς ἀποσχίσεως, τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τὰ ὑπερβολικὰ δεσμά τῆς οἰκογενείας τοῦ. Συνηντᾶτο μὲ φίλους, ἐδοκίμασε νὰ συνάψῃ ἐρωτικὰς σχέσεις, δὲν ἤρχετο τὴν ὠρισμένην ὥραν στὸ σπῖτι,

δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν τὰς πράγματι ἀτελειώτους συμβουλὰς τῆς μητέρας τοῦ διὰ τὴν υγείαν τοῦ κλπ. Πρώτη ἡ μητέρα ποὺ ἀγαποῦσε τὸ παιδί τῆς μὲ κτητικὴν ἀγάπην ἔπαθεν ἀληθινὴν ψυχικὴν κρίσιν. Ἐνόμισεν ὅτι τὸ παιδί τῆς ἔπαυσε νὰ τὴν ἀγαπᾷ, ὅτι κινδυνεύει νὰ χαθῇ κλπ. Τὸ ὠδήγησεν εἰς ἐμὲ διὰ νὰ τὸ συμβουλευσω μὲ τὸν μύχιον σκοπὸν νὰ τὸ ἐπαναφέρω ἢ μᾶλλον νὰ ἐμποδίσω τὴν προσπάθειαν αὐτὴν τοῦ νέου νὰ διακόψῃ τὸν παρασιτισμὸν. Συνεβούλευσα μητέρα καὶ παιδί καὶ ἐξέθηκα μὲ παραστατικότητα τὴν κρίσιν ποὺ διέρχονται ἀμφότεροι. Τὸ παιδί μὲ ἠννόησε τελείως, ἡ μητέρα δὲν ἠθέλε νὰ πεισθῇ καὶ ἤρχισε νὰ μεταχειρίζεται νευρικὰ μέσα ἐπιβολῆς στὸ παιδί. Σύγκρουσις ἐπῆλθε, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεπειράθη καὶ νὰ κτυπήσῃ τὴν μητέρα. Ἀλλεπάλληλοι κρίσεις καὶ τῶν δύο συνέβησαν, διὰ τὰς ὁποίας ἐθεωρήθη ὑπαίτιος καὶ ὁ σύμβουλος. Τέλος μετὰ πάροδον ἄρκετοῦ χρόνου ἐπῆλθεν ἡρεμία. Ὁ νέος κατέκτησε βαθμιαίως κάποιαν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν καὶ ἡ μητέρα ἤρχισε νὰ παραιτῆται ἀπὸ τὴν κτητικὴν ἀγάπην τῆς.

«Ἡ μονακριβὴ κόρη μου (ἡλικίας 18 ἐτῶν) ἐπανεστάτησε, μοῦ ἔλεγε μὴ μητέρα δὲν μ' ἀκούει πλέον, καὶ τὸ χειρότερον ἔφυγε ἀπὸ τὸ σπῖτι μᾶς καὶ κατοικεῖ σὲ μία γνωστὴ μᾶς οἰκογένεια. Δὲν θέλει νὰ γυρίσῃ στὸ σπῖτι».

Τὸ ἴδιο φαινόμενον παρουσιάζετο καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτὴν. Τὸ μέχρι τῆς στιγμῆς παράσιτον ἐπανεστάτησε, ἠθέλησε νὰ γίνῃ ξεχωριστὴ προσωπικότης. Οἱ γονεῖς ὅμως, ποὺ τὸ ἀγαποῦσαν μὲ κτητικὴν ἀγάπην, δὲν τὸ ἐννοοῦσαν. Αἱ συμβουλαι πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τὸ παιδί ἐπέφεραν τὴν κατανόησιν τῆς καταστάσεώς τῶν καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ πατρικὸ σπῖτι.

«Τὸ παιδί μου (ἡλικίας 15 ἐτῶν), μοῦ ἔλεγε ἕνας πατέρας στρατιωτικὸς, ἐχάλασε τὸν χαρακτήρα τοῦ. Ἀκοῦς ἐκεῖ, νὰ τολμᾷ νὰ ἔχῃ ἀντιθέτους γνώμας εἰς διάφορα ζητήματα, νὰ μὴ σέβεται τὸν πατέρα τοῦ;». Τὸ παιδί, μαθητὴς τοῦ Βαρβακείου, ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀρίστους καὶ εὐτάκτους μαθητάς. Ἐκοπίασα πολὺ γιὰ νὰ πείσω τὸν ἐξηρεθισμένον γονέα ὅτι τὸ σπῖτι τοῦ δὲν εἶναι στρατώνας, καὶ ὅτι πρέπει νὰ χαίρεται, διότι τὸ παιδί τοῦ ἀναπτύσσει ἰδικὰς τοῦ ἀπόψεις.

Κρίνω περιττὸν νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλα παραδείγματα τῆς προσωπικῆς μου πείρας διὰ νὰ ἀποδείξω τὴν σοβαρότητα τῆς ἐφηβικῆς κρίσεως.

Τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς κτητικῆς οἰκογενειακῆς ἀγάπης πρέπει νὰ πραγματοποιήσῃ κάθε ἄνθρωπος ποὺ θέλει νὰ τελειοποιηθῇ, νὰ ἀναλάβῃ ἔργον γενικῆς κοινωνικῆς ὠφελείας. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς τὸ διεκήρυξε πολλάκις: «ὁ ἀγαπῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἅγιος».

Τὸ ὅστροκον τὸ οἰκογενειακὸν τοῦ παρασιτισμοῦ πρέπει νὰ συντριβῇ διὰ νὰ δυνηθῇ ὁ ἀναπτυσσόμενος ἄνθρωπος νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς ἔργα κοινωνικά, νὰ καταστή ὠφέλιμος εἰς τὸ σύνολον. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ παύσῃ νὰ ἀγαπᾷ τὴν οἰκογένειαν τῶν γονέων, ἀλλὰ νὰ ἀναλάβῃ καὶ αὐτὸς νέα ἔργα, νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἐπιστήμην, τὴν τέχνην καὶ νὰ ἰδρύσῃ καὶ αὐτὸς νέαν οἰκογένειαν.

Διὰ νὰ ἀποφύγουν οἱ γονεῖς τὰ τραγικὰ πολλάκις ἐπακόλουθα τῆς ἐφηβικῆς κρίσεως, πρέπει νὰ προετοιμασθοῦν καὶ νὰ προετοιμάσουν τὸ παιδί τῶν διὰ τὴν ἀπόσχισιν αὐτὴν. Τὰ παιδιὰ δὲν ἀνήκουν εἰς τοὺς γονεῖς, ἀλλ' εἰς τὴν ζωὴν. Οἱ γονεῖς κατὰ τὴν ἀνατροφὴν πρέπει νὰ προσπαθοῦν νὰ καταστοῦν περιττοὶ εἰς τὸ παιδί.

ΓΡΗΓΟΡ. ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ
Καθηγητοῦ Γυμνασίου Νικαίας

ΑΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ

[Τὰς τέσσαρας ἐπὶ μέρους θεμελιώδεις ἀρετάς, σοφίαν, ἀνδρείαν, σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην, πρῶτος ἀνέπτυξε λεπτομερῶς καὶ ἡμπέδωσε φιλοσοφικῶς ὁ μέγας μαθητὴς τοῦ Σωκράτους. Ὁ Πλάτων, κατὰ τὸν νοησιαρχικὸν χαρακτῆρα τῆς φιλοσοφίας του, ἀνάγει μὲν, ὡς καὶ ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, πᾶσαν ἐπὶ μέρους ἀρετὴν εἰς τὴν γνῶσιν· π.χ. τὴν ἀνδρείαν θεωρεῖ ὡς ἐπιστήμην τῶν δεινῶν τε καὶ μὴ δεινῶν· οὕτω δὲ παραδέχεται τὸ ἐνιαῖον τῆς ἀρετῆς· ἀποδεχόμενος ὅμως τὸ τριμερὲς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἥτοι τὴν διαίρεσιν αὐτῆς, ὡς καὶ σήμερον γίνεται γενικῶς παραδεκτόν, εἰς τὰς τρεῖς ἐπὶ μέρους ψυχικὰς λειτουργίας τῶν δυνάμεως, τὸ λογιστικόν (ἥτοι τὴν διανόησιν), τὸ θυμοειδές (ἥτοι τὸ συναίσθημα) καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν (ἥτοι τὴν βούλησιν) θεωρεῖ ὡς πρὸς μὲν τὸ ἄτομον ἐκ τῶν τεσσάρων τοῦτων ἀρετῶν τὴν μὲν σοφίαν ἢ φρόνησιν ὡς ἀναγομένην εἰς τὸ λογιστικόν, τὴν ἀνδρείαν ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὸ θυμοειδές, τὴν σωφροσύνην ὡς ἀρετὴν ἰδίαν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, τὴν δὲ δικαιοσύνην τέλος ἀναφέρει εἰς τὸ σύνολον τῆς ψυχῆς, τὴν ἐναρμόνιον συνεργασίαν τῶν μορίων αὐτῆς καὶ τὴν ἐπιτέλεσιν ὑφ' ἐκάστου τοῦ προσήκοντος εἰς αὐτὸ ἔργου. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ὁμιλοῦν τὴν ἰδεώδη αὐτοῦ πολιτείαν κατὰ τὸ πρότυπον τῆς τελείας ἀνθρωπίνης ψυχῆς, θεωρεῖ ὡσαύτως τὴν μὲν σοφίαν ἢ φρόνησιν ὡς ἰδιάζουσαν εἰς τὴν ἀνωτάτην καὶ διοικουσαν τάξιν τῶν πολιτῶν, ἥτοι τὴν τάξιν τῶν ἀρχόντων ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸ λογιστικόν· τὴν ἀνδρείαν ἀποδίδει εἰς τὴν πρὸς τὸ θυμοειδές ἀντιστοιχοῦσαν μέσην τάξιν τῶν φυλάκων, ἥτοι τῶν στρατιωτῶν· τὴν σωφροσύνην διήκουσαν καὶ δι' ὅλης τῆς πολιτείας ὑπολαμβάνει ὡς ἀρετὴν ἰδίαν τῆς πρὸς τὸ ἐπιθυμητικὸν ἀντιστοιχοῦσης τρίτης καὶ κατωτάτης τάξεως τῶν πολιτῶν, ἥτοι τῶν βιομηχάνων, γεωργῶν καὶ ἄλλων δημιουργῶν· τὴν δὲ δικαιοσύνην τέλος ἀναφέρει εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν ὑφ' ἐκάστης τάξεως τοῦ προσήκοντος εἰς αὐτὴν ἔργου, τὴν ἐναρμόνιον συνεργασίαν τῶν καὶ ἐπομένων εἰς τὸ σύνολον τῆς πολιτείας. (Βλέπε Κ. Ἰ. Λογοθέτου, Ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος, ἐν Ἀθήναις, 1918, ἰδίως ἐν σελ. 82—109)].

Α'. Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Πρώτη καὶ ἐπὶ κεφαλῇ πασῶν τῶν ἄλλων ἀρετῶν συνήθως τίθεται ἡ δικαιοσύνη. Αὕτη ἀρχαιοτέρα καὶ βαθύτερα καὶ σπουδαιοτέρα καὶ τιμιώτερα καὶ ὀΐζα πασῶν τῶν λοιπῶν διακρίνει κατ' ἐξοχὴν τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὄντως ἄνθρωπον, καὶ τὸν θεὸν ἀπὸ τοῦ κτήνους. Αὕτη συγκρατεῖ τὰς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων καὶ συντηρεῖ τὰς πόλεις αὐτῶν. Ἄνευ δὲ δίκης καὶ νόμου αἱ πολιτεῖαι καταπίπτουν, τὰ ἔθνη διαλύονται καὶ αἱ κοινωνίαι περιπίπτουν εἰς ἀναρχίαν καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ὁ νόμος καὶ ἡ δίκη ἐκλείψωσιν, ὡς θηρία ἄγρια πρὸς θηρία διάκεινται πρὸς ἀλλήλους. Ὅπως δὲ ἡ δικαιοσύνη εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν, καὶ τῶν κακῶν ἀντιθέτως μέγιστον εἶναι ἡ ἀδικία. Εἶναι δὲ τόσον μέγα κακὸν δι' αὐτὸν τὸν ἀδικοῦντα πρὸ παντὸς ἢ ἀδικίας, ὥστε εἶναι ἀσυγκρίτως προτιμότερον νὰ ἀδικῇται τις παρὰ νὰ ἀδικῇ· «εὐλαβητέον ἐστὶν τὸ ἀδικεῖν μᾶλλον ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι» (Πλάτωνος, Γοργ. 527b)· «καὶ αἰετὸν τὸν ἀδικοῦντα τοῦ ἀδικουμένου ἀθλιώτερον εἶναι» (αὐτ. 479c). Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἀξιομακάριστοι εἶναι ὅσοι ἐβλάβησαν, ἐδιώχθησαν καὶ ἐν γένει ἔπαθον καὶ ἠδικήθησαν χάριν τοῦ δικαίου· «μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Ματθαίου, ε' 10)· «καὶ ἕσόν τινά σου κατηγορεῖσαι ὡς ἀνόητον καὶ προπηλακίσαι καὶ ναι μὰ Δία πατάξαι τὴν ἄτιμον ταύτην πληγὴν· οὐδὲν γὰρ δεινὸν πείσῃ, ἐὰν τῷ ὄντι ἦς καλὸς καὶ ἀγαθός, ἀσκῶν ἀρετὴν» (Πλάτ., Γοργ. 527c).

Β'. Η ΑΝΔΡΕΙΑ

Οὕτω διὰ νὰ εἶναι καὶ νὰ παραμένῃ ὁ ἄνθρωπος δίκαιος, ἐπιβάλλεται ἐκάστοτε ἐν πάσῃ περιπτώσει, καὶ κατὰ τὰς εὐμενεῖς καὶ κατὰ τὰς δυσμενεῖς περιστάσεις, καὶ κατὰ τὰς εὐτυχίας τοῦ βίου καὶ κατὰ τὰς δυστυχίας αὐτοῦ, καὶ ὅταν πρόκειται νὰ συναντήσῃ τὴν εὐφροσύνην ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ τὴν χαρὰν, καὶ ὅταν πρόκειται νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀντιθέτως τὴν ὀδύνην τὴν ψυχικὴν καὶ τὸ σωματικὸν ἔλγος τὸ ἀφόρητον ἢ τὸ μαρτύριον, πάντοτε πρὸς πάντα καὶ πρὸς πάντα νὰ τηρῇ τὴν προσήκουσαν διαγωγὴν καὶ στάσιν καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἀναλαμβάνῃ προθύμως, ἀδιστακτικῶς καὶ ἀταράχως δι' ἑαυτὸν τὴν θυσίαν.

Ἦτοι ὁ δίκαιος εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις χάριν τῆς ἰδέας τοῦ δικαίου, χάριν τῆς καθόλου ἀρετῆς, ἀναλαμβάνει εὐφροσύνας νὰ θυσιάσῃ ἑαυτὸν, καὶ ὄχι μόνον τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἑαυτοῦ, ἀκόμη καὶ τὰ πολυτιμότερα καὶ προσφιλέστατα, καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἂν ἡ ἀνάγκη τὸ καλέσῃ, ὁ δίκαιος παύει πλέον νὰ ὀνομάζεται ἀπλῶς δίκαιος καὶ προσλαμβάνει τὴν ἐπωνυμίαν καὶ τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρείου, ἡ δὲ ἀρετὴ ὑπὸ τὴν νέαν ταύτην ἐκδήλωσιν τῆς παύει νὰ καλεῖται δικαιοσύνη καὶ ὀνομάζεται ἐφεξῆς πλέον ἀνδρεία.

Δὲν πρόκειται ὁμῶς ἀληθῶς περὶ βαθείας μεταβολῆς οὔτε περὶ νέας πράγματι καταστάσεως, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ ἀπλῆς μόνον μεταβάσεως ἀπὸ μιᾶς θέσεως καὶ ἀπόψεως εἰς ἑτέραν, περὶ ἀπλῆς σχεδὸν ὀνοματοθεσίας, καθότι κατὰ βάθος πρόκειται μία μόνη καὶ ἡ αὐτὴ οὐσία, ἡ ἀρετὴ, θεωρουμένη ἀπὸ διαφόρων ἀποψεων, ἐντεῦθεν μὲν ὡς δικαιοσύνη, ἐκεῖθεν δὲ ὡς ἀνδρεία.

Πρόπει δὲ νὰ διακριθῇ τὸ παράτολμον θάρρος, ἥτοι τὸ θράσος καὶ τὸ ἀναίδες, ὅπερ, ὡς πᾶσα ἄλλη ὑπερβολὴ ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς ἀρετῆς καὶ ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν ἀληθὴ ἀνδρείαν. Ἄν δὲ τὸ θράσος εἶναι κακία ἀποτελοῦσα ὑπερβολὴν τῆς ἀνδρείας, ἡ ἔλλειψις τῆς ἀνδρείας καλεῖται δειλία.

Ὁ δὲ δειλὸς σπανίως ἢ οὐδέποτε δύναται νὰ εἶναι δίκαιος. Διότι ἡ ἰδέα τοῦ δικαίου ἀπαιτεῖ καὶ εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις, καὶ πρὸ παντὸς εἰς αὐτάς, νὰ ἀναλαμβάνωμεν, ἐφ' ὅσον αἱ καθόλου συνθήκαι μᾶς τὸ ἐπιτρέπουν, θέσιν ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ ἐναντίον τῆς ἀδικίας ἐγκαταλείποντες τὴν ἄλλως πάντοτε εὐχάριστον καὶ συνήθως ἐπωφελεῖ οὐδετερότητα, ἀκόμη καὶ ἂν τοιοῦτοτρόπως πρόκειται νὰ κλονισθῶν ἢ νὰ βλαβῶν τὰ συμφέροντά μας ἢ νὰ παύσῃ ἡ νωχελὴς καὶ εὐχάριστος ἀταραξία καὶ ἀπραξία μας.

Διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν λοιπὸν ἐκάστοτε τοῦ καθήκοντός μας ἀπαιτεῖται νὰ θυσιάσωμεν κάτι ἀπὸ τὰς ἀμέσους ἢ ἐμμέσους ἐπιθυμίας καὶ συμπαθείας μας. Ἡ ἰδέα τοῦ δικαίου προϋποθέτει τὸ θάρρος καὶ τὴν γενναιοῦτητα καὶ τὴν θυσίαν. Διὰ τοῦτο ὁ δίκαιος ἀνάγκη νὰ εἶναι ἀνδρείος· ἄλλως δὲν δύναται νὰ εἶναι δίκαιος.

Διότι ὁ δειλὸς πολὺ δυσκόλως δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ καθήκον αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τοὺς γονεῖς, τοὺς φίλους, τὴν κοινωνίαν, τοὺς ἀνθρώπους ἐν γένει καὶ τὰ ἄλλα ὄντα. Διότι καταλαμβανόμενος ὑπὸ τοῦ φόβου εὐκόλως θὰ πτοηθῇ καὶ θὰ ὀρρωδῇ καὶ ἐν τῇ κρίσει περιστάσει θὰ καμφθῇ καὶ θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν τοῦ ἀπουσιάζων ἀκριβῶς κατὰ τὴν στιγμήν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ παρουσία του θὰ ἦτο ἀπαραίτητος ἢ λίαν χρήσιμος, ἀφίνων ἐκτεθειμένους καί, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν, ἀπροστατεύτους τοὺς φίλους, τοὺς συγγενεῖς, τὴν πατρίδα, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἀρχομένους ἢ ὑφισταμένους εἴτε ἄλλους οἰουσιδήποτε, τοὺς ὁποῖους πάντοτε εἶναι ἐτοιμὸς ἐνώπιον τοῦ πραγματικοῦ ἢ φανταστικοῦ κινδύνου νὰ ἀπαρνηθῇ καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀπλῶς ἢ καὶ κυριολεκτικῶς νὰ προδώσῃ. Ὁ δειλὸς ἐπὶ πλέον λόγῳ τῆς δειλίας του εἶναι ἐπιρροεπὴς εἰς τὸ νὰ κολακεύσῃ τοὺς τυράννους, νὰ θωπεύσῃ ἐν γένει τοὺς ἰσχυροὺς καὶ νὰ γίνῃ ὄργανον τυφλὸν εἰς τὰς ἐπιδιώξεις των. Καθιστάμενος ὁμῶς ὄργανον ἀδικίας ἀποβαίνει ὁ ἴδιος ἀδικὸς καὶ κακός.

Τοῦναντίον ὁ ἀνδρείος ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ τῆς ἀγαθῆς φέρεται εἰς τὸ νὰ μάχεται πάντοτε καὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν ἐν γένει εἰς τὰς πρώτας γραμμάς· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν προσώπων, καὶ ὡς πατὴρ μὲν ἢ μήτηρ θυσιάζεται ὑπὲρ τῶν τέκνων, ὡς υἱὸς δὲ τἀνάπαλιν ἢ θυγάτηρ ὑπὲρ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός, ὡς ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ οὐδέποτε ἐγκαταλείπει τοὺς ἀδελφοὺς καὶ νεκροὺς ἀκόμη (Ἀντιγόνη), ὡς φίλος ὁμοίως (Ἀχιλλεὺς) ἢ ὡς σύζυγος (Ἀλκίσις) καὶ γενικῶς εἶναι πάντοτε ἐτοιμὸς νὰ θυσιάσῃ τὸ ἴδιον ἐγὼ ὑπὲρ ἄλλων ἀξίων.

Εἶναι δὲ καταφανές, ὅτι παρὰ τὴν ἐτυμολογικὴν τῆς λέξεως καταγωγὴν ἡ ἀνδρεία ὡς ἀγαθὴ ἰδιότης καὶ ἀρετὴ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ χαρακτηρίζει πολλάκις καὶ πάντα ἄνθρωπον, καὶ τὰς γυναῖκας ἀκόμη. Οὕτω

δὲ καὶ εἰς κατώτερα ὄντα, ὡς εἰς τὰ ζῷα, παρατηρεῖται πολλάκις ὑπαρξίς θάρρους, γενναιότητος καὶ διαθέσεως πρὸς αὐτοθυσίαν. Οὕτως οἱ κύνες θυσιάζονται πολλάκις ὑπὲρ τοῦ εὐεργέτου των. Οἱ ἵπποι ὁμοίως. Πάντοτε δὲ αἱ μητέρες θυσιάζονται ὑπὲρ τῶν τέκνων αὐτῶν. Δὲν δύναται τις δὲ νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ μητρικὴ καθόλου στοργή, ἡ ἐγγίζουσα πάντοτε καὶ πλειστάκις ὑπερβαίνουσα τὰ ὅρια τῆς αὐτοθυσίας, ἐμπεριέχει ἐν ἑαυτῇ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀληθοῦς ἀνδρείας.

Ἄν ὅμως στοιχεῖα τῆς ιδιότητος ταύτης ἐμφανίζονται σποραδικῶς καὶ εἰς κατώτερα ἀκόμη τοῦ ἀνθρώπου ὄντα, ἂν ὑπάρχωσιν ὄντα τοῦ ἀνθρώπου ἀνώτερα, ἡ ἀνδρεία ἀραγε δὲν θὰ πρέπει νὰ διακρίνῃ ὡς μόνιμον καὶ ἀπαρασάλευτον γνώρισμα καὶ τὰ ὄντα αὐτά; Ἦτοι δὲν θὰ ἔπρεπε λογικῶς νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὸ ὑπέρτατον ὄν, ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός, κέκτηται ἐν ἑαυτῷ, ὡς καὶ πάσης ἄλλης ἀρετῆς, τὸ ἄκρον ἄωτον καὶ ταύτης; Ὅθεν τὸ ὑπέρτατον ὄν θὰ ἡδύνατο ἔκκουσις νὰ προτιμῇ δι' ἑαυτὸ τὴν ὑψίστην δυνατὴν θυσίαν καὶ τὸν φρικτότερον τῶν μαρτυρικῶν θανάτων χάριν τῆς σωτηρίας ἄλλων. Τοῦτο συνάδει βεβαίως πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀντιλήψεις. Τῷ ὄντι ποία πράξις θὰ ἡδύνατο νὰ ἔχῃ βαθύτερον καὶ πληρέστερον τὸ νόημα τῆς ἀνδρείας ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὡς ἄνθρωπος ὑφίσταται τὸν σταυρικὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου θάνατον, ἐνῷ ἡδύνατο νὰ ἀποφύγῃ αὐτόν;

Γ'. Η ΣΩΦΡΟΣΥΝΗ

Εἶναι λοιπὸν ἡ ἀνδρεία, ὅσον καὶ ἡ δικαιοσύνη, μεγίστη καὶ ὑψίστη ἀρετή. Αὕτη χαρίζει, ἂν μὴ τι ἄλλο—καὶ εἰς τοὺς ἡττημένους ἀκόμη—τοῦλάχιστον τὸν ἔντιμον καὶ ἔνδοξον θάνατον, ὁ ὁποῖος ἰσοδυναμεῖ πάντοτε πρὸς μεγάλην ἡθικὴν νίκην, τόσον μεγάλην, ὥστε ἐνίοτε, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ στενῷ τῶν Θερμοπυλῶν λεσόντων ἢ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ ΙΑ', παρέχουσα ἑσσεὶ ἀμάραντον τὸν στέφανον τῆς δόξης ὑπερβάλλει καὶ αὐτὴν τὴν πραγματικὴν νίκην. Ἀλλὰ συνηθέστερον ἡ ἀνδρεία χαρίζει τὴν νίκην αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τρέπουσα προτροπὰν εἰς φυγὴν καὶ διώκουσα τοὺς ἐχθροὺς ἢ συντρίβουσα καὶ καταισχύνουσα αὐτούς.

Ὅμως ἐχθροὶ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς πόλεως, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πατρίδος ὑπάρχουν πολλοὶ καὶ παντοῖοι· καὶ ἐκτὸς τῶν συνόρων· καὶ ἐντὸς τῶν τειχῶν· καὶ κατὰ πάσας τῆς κοινωνίας τὰς τάξεις· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν καὶ κατὰ πάντα τὰ στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ παντοῦ πασαι αἱ μορφαὶ τοῦ κακοῦ εἶναι πολέμιοι ἡμῶν. Ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι ὑπάρχουν καὶ ἐντὸς ἡμῶν αὐτῶν ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν καὶ ἐν τῷ ὑπὸ τὴν συνείδησιν χώρῳ εἰς τὰ σκοτεινὰ καὶ ζοφερὰ βάρη τῆς υποστάσεως ἡμῶν· ὑπάρχουσι τὰ καλούμενα πάθη.

Ἐναντὶ τῶν τελευταίων τούτων μορφῶν τοῦ κακοῦ, ἔναντι τῶν ἐντὸς ἡμῶν ἐμπεριεχομένων καὶ ἐγκλεισμένων πολεμίων ἀπαιτεῖται νέα μορφή τῆς ἀνδρείας, ἥτις ὁμοίως θὰ νικήσῃ καὶ θὰ τρέψῃ αὐτοὺς εἰς φυγὴν καὶ ἢ θὰ ἐκδιώξῃ καὶ θὰ ἀπωθήσῃ αὐτοὺς πολὺ βαθύτερον ἢ ἀπώτερον, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ πλέον ἐκείθεν ἡ ἐπιστροφὴ των, ἢ θὰ συντρίψῃ καὶ θὰ ἐξαλείψῃ ἐκρίζουσα αὐτοὺς ἐντελῶς ἢ θὰ περιβάλῃ διὰ βαρεῶν χαλυβδίνων ἀλύσεων καὶ θὰ ἐγκλείσῃ δίκην Τιλίων ἐν τῷ Ταρτάρῳ, ὥστε παραμένοντες ἐκεῖ νὰ μὴ δύνανται νὰ ἐπιχειρῶσιν τάνων ἐν τῷ Ταρτάρῳ, ὥστε παραμένοντες ἐκεῖ νὰ μὴ ταράσσεται ἡ ἐξόδους, μηδὲ νὰ προκαλῶσι σπασμούς καὶ κραδασμούς, καὶ νὰ μὴ ταράσσεται ἡ γαληνιαία, ἡ νήνεμος, ἡ ψυχραιμία, ἡ νηφάλια καὶ ἀπαθὴς διαγωγή τοῦ ἀτόμου.

Εἶναι δὲ ἡ νίκη αὕτη κατὰ τῶν παθῶν ἤδη κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἡ μεγίστη καὶ ἀρίστη νίκη· «τὸ νικᾶν αὐτὸν ἑαυτὸν πασῶν νικῶν πρώτη καὶ ἀρίστη· τὸ δὲ ἡττᾶσθαι ὑφ' ἑαυτοῦ αἰσχιστόν τε καὶ κακίστον»· «ἀνδρεῖος οὐ μόνον ὁ τῶν πολεμίων κρατῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν ἡδονῶν κρείττων» (Δημοκρίτου ἀπ. 214, Diels).

Καὶ ἡ μορφή αὕτη τῆς ἀνδρείας καλεῖται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ἀρχαίων ἐν γένει, ὡς διατηροῦσα σώας τὰς φρένας, σῶφροσύνη, σήμερον δὲ ἀντ' αὐτοῦ ἐπικρατεῖ παρ' ἡμῖν ὁ ὅρος ἐγκράτεια.

Θὰ ἦτο περιττὸν νὰ παρατεθῇ ἀνάλογος ἐπιχειρηματολογία, διὰ νὰ ἀπο-

δειχθῇ, ὡς ἀνωτέρω περὶ τῆς ἀνδρείας, ὅτι καὶ ἡ νέα εἰδικὴ μορφή αὐτῆς, ἡ ἐγκράτεια, ταυτίζεται καθ' ὅμοιον ἀκριβῶς, ὡς καὶ ἐκείνη, τρόπον πρὸς τὴν δικαιοσύνην· καθότι οὐδεὶς ἀκρατὴς δύναται νὰ εἶναι πράγματι δίκαιος, ἡ δὲ σωφροσύνη καὶ ἐγκράτεια ἀποτελεῖ ὅρον ἀπαραίτητον τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς καθόλου ἀρετῆς.

Δ'. Η ΦΡΟΝΗΣΙΣ

Καὶ ἰδοὺ ἡμεῖς διὰ τῆς σωφροσύνης ἀπηλλαγμένοι πλέον τῶν παθῶν. Ἄνευ πείσματος καὶ ἀνευ μίσους καὶ πνεύματος ἐκδικήσεως. Ἡ ὁργὴ ἐξίσταται ἀφ' ἡμῶν. Ὁ φθόνος καὶ ἡ ἐπιχαιρεκακία ἀφίπτανται. Ἡ φιλαργυρία, ἡ φιλοπρωτία, ἡ ἀκολασία καὶ ὁ ἐσμός τῶν ἄλλων παθῶν, ὅσα δίκην θηρίων ἠυλίζοντο διαιτῶμενα ἐν τῷ βάρει ἡμῶν, ἀπομακρύνονται ὁμοίως.

Ἦδη πόσον βάρος ἔφυγεν ἀπὸ τοῦ πνεύματος καὶ ἀπὸ τοῦ σώματος ἡμῶν! Ποία κάθαρσις τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν κόσμου! Αἰσθανόμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς ἐλαφροτέρους· τόσον ἐλαφροὺς, ὥστε σχεδὸν νομίζομεν, ὅτι πτέρυγες ἀγγέλων προσφύονται ἐπὶ τοῦ σώματος ἡμῶν. Αἰσθανόμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς τῷ ὄντι πλέον ἐλευθέρους. Πνεῦμα κατανοήσεως, ἐγκαρτερήσεως καὶ αἰσιοδοξίας διήκει διὰ μέσου ἡμῶν καὶ εὐρισκόμεθα διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ κράσπεδα τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας.

Συγχρόνως δὲ μεταβάλλεται καὶ ἀλλοιοῦται καὶ ἡ μορφή τοῦ περὶ ἡμᾶς κόσμου, καθότι αἴρεται τὸ ὑποκειμενικὸν ἐπίχρισμα, ἡ συναισθηματικὴ ἀποχρώσις, τὴν ὁποίαν προσέδιδε προηγουμένως εἰς τὰ πράγματα, εἰς τὰ πρόσωπα, εἰς τὰς σχέσεις, εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς ὅλα ἢ διὰ μέσου τῶν παθῶν ἀποψίς των. Ἦδη ὅμως μετὰ τῶν ἡμῶν καὶ τοῦ κόσμου δὲν παρεμβάλλονται ὡς ἐνδιάμεσα ἐμπόδια τὰ πάθη. Δὲν βλέπομεν πλέον διὰ μέσου τοῦ πρίσματος αὐτῶν· δὲν ἀκούομεν καὶ δὲν αἰσθανόμεθα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν των· διὰ τοῦτο καὶ δυνάμεθα νὰ σκεπτώμεθα καὶ νὰ κρίνωμεν ἤδη ἀνεπηρέαστοι.

Ἐκλείπει λοιπὸν ἡ συσκοτίσις, ὁ πέπλος αἴρεται καὶ διαλύεται ἡ ἀχλύς. Οὕτω δὲ δυνάμεθα νὰ ἀτενίζομεν ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸ κέντρον καὶ πρὸς τὴν καρδίαν τῶν πραγμάτων καὶ νὰ ἀντιλαμβανόμεθα τῆς οὐσίας των. Αἱ παρατηρήσεις καὶ αἱ κρίσεις μας παύουν νὰ διαμορφῶνται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πάθους, ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὸν συναισθηματικὸν καὶ ὑποκειμενικὸν τόνον, ἐξερχονται ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς σχετικότητος, τείνουν νὰ ἀποβοῦν ἀντικειμενικαὶ καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἀπόλυτον κύρος καὶ ἀξίαν. Οὕτω δὲ διανοίγεται ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν τελείαν καὶ ἀλάθητον ἐκείνην λειτουργίαν τῆς καθαρᾶς νοήσεως, πρὸς τὸν ὁρδὸν λόγον, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ συλλαμβάνῃ, ὡς λέγεται, αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν· τοιοῦτοτρόπως συντελεῖται ἡ μετάβασις ἐκ τῆς ὑποκειμενικότητος εἰς τὸ ἀντικειμενικὸν καὶ τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα.

Εἰς τὴν βαθμίδα ταύτην τῆς ἀρετῆς, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν κορυφὴν τῆς, ὅταν φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος—ἐὰν δύναται πράγματι νὰ φθάσῃ—καλεῖται καὶ εἶναι τῷ ὄντι σοφὸς καὶ ἡ ιδιότης αὐτοῦ φρόνησις ἢ σοφία.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται καὶ τὸ ἐνιαῖον τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ στενοτάτη συνάφεια καὶ λογικὴ σχέσις τῶν τεσσάρων κυρίων μορφῶν καὶ ἐκδηλώσεων αὐτῆς πρὸς ἀλλήλας, τῆς μὲν ἀνδρείας οὐσης ὅρου καὶ προϋποθέσεως ἀπαρατήτου διὰ τὴν δικαιοσύνην, τῆς σωφροσύνης ἢ ἐγκρατείας οὐσης εἰδικωτέρας καὶ σημαντικωτάτης περιπτώσεως καὶ μορφῆς τῆς ἀνδρείας, τῆς δὲ φρονήσεως ἢ σοφίας ἀποτελέσματος καὶ ἐπιστεγάσματος τῆς σωφροσύνης. Καταφαίνεται ἐπίσης, ὅτι ὁ δίκαιος, διὰ νὰ εἶναι πράγματι καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἢ κατὰ τὸ ὄνομα μόνον δίκαιος, ἀνάγκη ἀπαραιτήτως νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ ἀνδρεῖος καὶ σῶφρων καὶ φρόνιμος.

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΕΛΒΕΤΙΑ

Σωματική αγωγή. Το όμοσπονδιακό «Ελβετικό Συμβούλιο» εξέδωκε το παρελθόν έτος διάταγμα «πρός ενίσχυση της γυμναστικής και του αθλητισμού εν τη χώρα». Δι' αυτού αι 22 πολιτείες της Όμοσπονδίας υποχρεούνται να οργανώσουν την διδασκαλίαν της γυμναστικής δια την άρρενα και θήλειαν νεότητα. Πάντες οι άρρενες, εκτός των απάλλασσόμενων υπό της υγειονομικής υπηρεσίας, οφείλουν να μετέχουν του μαθήματος της γυμναστικής επί τρεις ώρας καθ' εβδομάδα. Η τρίτη ώρα δύναιται ν' αναπληρωθῇ υπό ενός ολοκλήρου απογεύματος αφιερωμένου εις τον αθλητισμόν και τάς παιδιάς. Πάντες οι άρρενες θα υποβάλλωνται εις εξέτασιν των σωματικών των ιδιοτήτων κατά το τέλος της όλης περιόδου της εν τῷ σχολείῳ υποχρεωτικής αὐτῶν φοιτήσεως. Εἰς τὸ δεύτερον αὐτοῦ μέρος τὸ διάταγμα πραγματεύεται περί μετασχολικῆς σωματικῆς αγωγῆς. Σκοπὸς ταύτης εἶναι νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ συμπληρώσῃ τὴν σωματικὴν αγωγὴν τῶν νέων καὶ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σχολείου ἀποφοίτησιν των καὶ νὰ παγιώσῃ τὸν χαρακτῆρά των. Ἡ μετασχολικὴ γυμναστικὴ θὰ εἶναι κατὰ τὸ διάταγμα προαιρετικὴ καὶ θὰ διδάσκεται ὑπὸ ιδιωτῶν γυμναστῶν. Αἱ πολιτεὶαι ὀφείλουν νὰ οργανώσουν ταύτην ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν.

Δημοκρατικὴ αγωγή. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ζυρίχης, ὅπου λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1941 κοινοβούλιον τῆς νεολαίας, καὶ ἄλλαι Ἑλβετικαὶ πόλεις ἤρχισαν πειραματιζόμεναι εἰς τὴν νέαν αὐτὴν μέθοδον τῆς ἀπ' εὐθείας αγωγῆς τῆς σπουδαζούσης νεότητος εἰς δημοκρατικούς πολίτας. Ἐκτοτε τοιαῦτα κοινοβούλια ἰδρύθησαν εἰς πλείστας ἄλλας πόλεις κατὰ τὰ ἔτη 1945 καὶ 1946, σήμερον δὲ λειτουργοῦν ἐν Ἑλβετίᾳ 23 κοινοβούλια νεότητος περιλαμβάνοντα

1900 μέλη ἐν συνόλῳ, ἐνῶ κατὰ τὸ 1945 ὑπῆρχον μόνον 2 περιλαμβάνοντα 80 μέλη. Μεταξὺ ἄλλων ἰδρύθη κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος τοιοῦτον καὶ ἐν Γενεύῃ, τὸ ὁποῖον συνήλθεν εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ συνεδρίαν τὴν 7ην Μαρτίου π. ἔ. Κύριος αὐτοῦ σκοπὸς εἶναι ἡ διέγερσις τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς νεότητος διὰ τὴν πολιτείαν, ἡ πολιτικὴ αγωγή αὐτῆς καὶ ἡ χειραγώγησις της εἰς τὸν κοινοβουλευτικὸν βίον. Πρὸς συντονισμόν τῆς δράσεως τῶν διαφόρων κοινοβουλίων νεότητος, αὐτὰ ὑπάρχουν ἐν Ἑλβετίᾳ, ἔχει ἰδρυθῇ ὁ «Ἑλβετικὸς Σύνδεσμος Κοινοβουλίων τῆς Νεότητος», ὁ ὁποῖος λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1945 καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ ὑπαρξίς ἔχει ἐπισημῶς ἀναγνωρισθῇ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1946. Ὁ Σύνδεσμος οὗτος ἔχει ὡς ἀποστολὴν ν' ἀντιπροσωπεύῃ τὰ κοινοβούλια νεότητος ἐνώπιον τῶν δημοσίων ἀρχῶν καὶ χρησιμεύων πρὸς τούτοις ὡς κέντρον διαφημίσεως καὶ ἀνταλλαγῆς ἰδεῶν καὶ πειραματισμῶν νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν ἰδρύσιν καὶ ἄλλων κοινοβουλίων.

ΙΤΑΛΙΑ

Ὑποτροφίαι διὰ σπουδᾶς εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ὁ Ἀμερικανικὸς Σύνδεσμος διὰ τὴν αγωγὴν τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἰταλίας, τῇ μεσολαβήσῃ τῆς UNRRA, δύο ὑποτροφίας διὰ τὸ 1947 πρὸς ἀποστολὴν εἰς Ἀμερικὴν δύο διδασκάλων ἐκ τῶν διακρινομένων διὰ τὴν προσαρμογὴν των πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ νέου σχολείου καὶ ἐπιδειξάντων πρωτοτυπίαν ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ ἔργου των. Πρέπει νὰ ἔχουν ὡσαύτως τὸ προσόν τῆς γνώσεως τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσης. Τὸ ὁρισθὲν δι' ἕκαστον ποσὸν θ' ἀνέρχεται εἰς 1200 δολλάρια περίπου πρὸς συντήρησίν του ἐπὶ ἐν ἔτος. Ὁ Σύνδεσμος ἀναλαμβάνει τὴν ἐγγραφὴν των εἰς ἐν ἐκ τῶν διασημοτέρων Ἀμερικανικῶν πανεπιστημίων, τὰ δὲ ἔξοδα τοῦ ταξιδίου θὰ βαρύνουν τὴν Ἰταλικὴν

Κυβέρνησιν. Τὸ πρόγραμμα περιλαμβάνει ἐν ἑξάμηνον σπουδῶν εἰς διδασκαλεῖον μετὰ ἐιδικῶν σπουδῶν κατὰ τὸ θέρος, ἐπισκέψεις σχολείων καὶ ἐπὶ τινὰ χρόνον συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν των εἰς τὴν Οὐάσιγκτων.

(Ἐκ τῆς Scuola Italiana moderna)

Πρὸς ἠθικὴν ἀνασυγκρότησιν. Πρότινος χρόνου ἔχει ἰδρυθῇ ἐν Ἰταλίᾳ Σύνδεσμος τῆς Νεότητος πρὸς ἠθικὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς πατρίδος (Lega giovanile per la morale ricostruzione della patria), ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς σκοπὸν μετὰξὺ ἄλλων καὶ νὰ διοργανώσῃ εἰς διαφόρους περιφερείας συγκεντρώσεις μαθητῶν τῶν σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσεως καὶ σπουδαστῶν. Τὰ διάφορα τμήματα αὐτοῦ θὰ μελετοῦν τὴν ἠθικὴν κατὰστασιν ὡς αὕτη ἐμφανίζεται ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς περιφερείας των καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν καὶ θὰ συζητοῦν καὶ θ' ἀποφασίζουν περὶ τῶν μέσων δι' ὧν θὰ ἠδύναντο νὰ συντελέσουν εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀποτελεσματικωτέραν ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ ἐπιπέδου τῆς πατρίδος. Ὁ Σύνδεσμος ἐξησφάλισε τὴν συνδρομὴν τῶν «Φίλων Συνεργατῶν» στρατολογουμένων ἐκ τῶν διπλωματούχων τῶν Πανεπιστημίων, οἵτινες θὰ χρησιμεύσουν τρόπον τινὰ ὡς μεσολαβηταὶ μετὰξὺ τοῦ Συνδέσμου καὶ τῶν ἐκασταχοῦ τοπικῶν ἀρχῶν.

ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟΝ

Τὸ νέον πρόγραμμα τῶν δημοτικῶν σχολείων. Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας κατήρτισε νέον πρόγραμμα σπουδῶν διὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα προωρισμένον ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ παλαιὸν τοιοῦτον τοῦ 1922. Τὸ νέον τοῦτο πρόγραμμα στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ

σχολείου ἐργασίας (école active) καὶ ἐπὶ τῶν νέων μεθόδων. Τὰ διδασκόμενα μαθήματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ παλαιὸν πρόγραμμα κατενέμοντο εἰς ἑπτὰ ἔτη σπουδῶν, θὰ κατανέμονται τοῦ λοιποῦ εἰς ὀκτὼ ἔτη. Μερικῶν κλάδων ἡ ὕλη ἔχει σημαντικῶς ἐλαττωθῇ. Αἱ διάφοροι ὕλαι ἔχουν κυρίως κατανεμηθῇ κατὰ λογικώτερον τρόπον συσπειρωμέναι περὶ ὀρισμένα κέντρα διαφέροντος κοινὰ συνήθως εἰς πολλοὺς κλάδους, ἅπασαι δ' αἱ ὕλαι εἶναι προσηρμοσμέναι πρὸς τὸ ἐκασταχοῦ τοπικὸν περιβάλλον.

ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

Τὸ Ἑβραϊκὸν πανεπιστήμιον τῆς Ἱερουσαλὴμ. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο παρουσιάζει καινοτομίας ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, τοῦ δικαίου καὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Ἐκτὸς τῆς Ἑβραϊκῆς νομολογίας περιλαμβάνονται ἐν τῷ προγράμματι καὶ τὸ συγκριτικὸν δίκαιον καὶ αἱ διεθνεῖς σχέσεις (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ διεθνούς δικαίου). Ὑπάρχουν ἐν αὐτῷ δύο ἔδραι κοινωνιολογίας, ἡ μίᾳ γενικὴ καὶ ἡ ἄλλη Ἑβραϊκὴ. Τὸ γεγονός, ὅτι τὴν τελευταίαν ταύτην ἔδραν ἐπιχορηγεῖ οἰκονομικῶς ὁ Συνεταιρισμὸς τῶν Ὁδηγῶν αὐτοκινήτων, ἀποδεικνύει τὸ ζῶν ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον αἱ ἐργατικαὶ ὁργανώσεις δεικνύουν διὰ τὸ πανεπιστήμιον. Τὸ ὅλον ἐνδιαφέρον τοῦτο πρόγραμμα συμπληροῦν αἱ ἔδραι τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ ἡ ἔδρα τῆς στατιστικῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σπουδαστῶν ἔχει ἐλαττωθῇ διαρκούντος τοῦ πολέμου ἀπὸ 1000 εἰς 600, ἀλλὰ τελευταίως ὁλοῦν αὐξάνει καὶ μετ' οὗ πολὺ θὰ φθάσῃ εἰς τὸ προπολεμικὸν ἐπίπεδον.

(Ἐκ τῆς Journal of Education)

Η ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΛΑΖΑΡΟΥ ΓΑΒΑΛΑ

Διευθυντού Α' πολυτάξιου προτύπου
Μαρσαλείου Παιδαγ. Ακαδημίας

Η ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΜΟΝΟΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΜΑΡΑΣΛΕΙΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ - ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ (1)

Τὸ «Μονοτάξιον», ὅπως ὀνομάζεται ἐν συντομίᾳ τὸ Μονοτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον, ἀποτελεῖ τὸν συνηθέστερον παρ' ἡμῖν σχολικὸν τύπον. Εἶναι ὁ ἐπικρατὴς τύπος σχολείου τῆς ὑπαίθρου. Διὰ τοῦτο ἐνέχει ἡ καλὴ αὐτοῦ λειτουργία ἰδιαίτεράν σημασίαν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικὴν πραγματικότητα.

Διὰ νὰ εἶναι ἀξιόλογοι οἱ ἐκ τῆς καλῆς αὐτοῦ λειτουργίας καρποὶ πρέπει νὰ μελετηθοῦν ἐπαρκῶς τὰ ζωτικὰ προβλήματα αὐτοῦ.

Ἐν τῶν προβλημάτων τούτων, τὸ κυριώτερον, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, εἶναι ἡ καλὴ χρῆσις τοῦ ἐλευθέρου χρόνου, τὸν ὁποῖον διαθέτει τὸ Μονοτάξιον, ὡς ἐκ τῆς ἰδιοτύπου λειτουργίας του.

Πρὸς σκόπιμον ὀργάνωσιν τοῦ διαθέσιμου χρόνου ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐνασχολήσεων ὅλως ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ὑπαρξὴ πλουσίας μαθητικῆς βιβλιοθήκης καὶ ἡ σκόπιμος λειτουργία αὐτῆς.

Λέγοντες μαθητικὴν βιβλιοθήκην ἐννοοῦμεν ἐκείνην, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ἀπὸ μαθητὰς εἰς ἀντιδιαστολὴν τῆς σχολικῆς, ἥτις προορίζεται διὰ τὸ προσωπικὸν τοῦ σχολείου.

Ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Κράτους ὠρίσθησαν διὰ Νόμου τὰ περὶ «συστάσεως βιβλιοθηκῶν κατὰ νομοῦς καὶ ἐπαρχίας καὶ τὰ περὶ πλουτισμοῦ αὐτῶν». Ἐπικολοῦθησαν σχετικὰ διατάγματα. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως αἱ ὑπάρχουσαι μαθητικαὶ βιβλιοθήκαι τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ εἰδικώτερον τῶν μονοταξίων προπολεμικῶς ἦσαν ἐλάχισται. Αἱ περισσότεραι ἐξ αὐτῶν καχίσται. Αἱ περισσότεραι ἐξ ἀπομεινάντων δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν καὶ προορισμὸν τῶν, διότι εἶναι πενιχραὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς.

Πρέπει νὰ καταβληθῇ ἐργασία συστηματικὴ, διὰ νὰ ὁργανωθοῦν καὶ τεθοῦν εἰς λειτουργίαν κατάλληλοι διὰ

τὰ μονοτάξια δημ. σχολεῖα βιβλιοθήκαι. Διότι ὄντως ἡ συμβολὴ τῶν εἰς τὴν ὅλην ἐργασίαν τοῦ σχολείου καὶ δὴ τοῦ Μονοταξίου εἶναι τεραστία. Βοηθεῖ εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῶν γνώσεων καὶ ὑποβοηθεῖ τὴν διδασκαλίαν πάντων τῶν μαθημάτων. Λύει τὰς ἀπορίας τῶν μαθητῶν καὶ πλουτίζει τὰς γνώσεις των. Γεννᾷ ἐν γένει τὴν φιλαναγνωσίαν καὶ καλλιεργεῖ τὰ ποικίλα συναισθήματα τὰ ἀμέσως πρὸς ταύτην συνδεδεμένα. Δι' ὅλους τοὺς ἄνω λόγους ἡ συμβολὴ τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης εἰς τὴν ἐπιτυχήν λειτουργίαν τοῦ Μονοταξίου εἶναι μοναδική.

Ὁ Δ/τὴς τῆς Μ. Π. Ἀκαδημίας κ. Γ. Παλαιολόγος ἀποδίδων ἰδιαίτεράν σημασίαν εἰς τὸ μονοτάξιον δημ. σχολεῖον ἐδειξεν ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ προβλήματα τοῦ Μονοταξίου προτύπου, ἅτινα εἶναι προβλήματα καὶ τοῦ καθόλου μονοταξίου δημοτικοῦ, κυρίου σχολικοῦ τύπου τῆς λαϊκῆς Παιδείας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι.

Εἰς σειρὰν παιδαγωγικῶν συνεδριάσεων ἐγένετο διαπραγματεύσις διαφόρων σχετικῶν θεμάτων μετὰ προηγουμένην προεργασίαν. Εἰς τὸν ὑποφαινόμενον, ἔχοντα κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1937—1938 καὶ 1938—1939 τὴν διεύθυνσιν τοῦ 1ου μονοταξίου προτύπου, εἶχεν ἀνατεθῇ ὑπὸ τοῦ κ. Διευθυντοῦ, μετὰ πρότασιν του, ἡ διαπραγματεύσις τοῦ ζητήματος τῆς ὁργάνωσός—ἐκτὸς προχείρου ἐργαστηρίου φυσικῆς τοῦ μονοταξίου προτύπου (1)—καὶ τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης τοῦ μονοταξίου προτύπου τῆς Μ. Π. Ἀκαδημίας, μετὰ προηγούμενον σχετικὸν πειραματισμὸν, δι' ὃν μοὶ παρεσχέθη πᾶσα ἐνίσχυσις.

Ἀπότοκος τοῦ γενομένου πειραματισμοῦ καὶ τῶν σχετικῶν προσπαθειῶν μου εἶναι ἡ κατωτέρω μελέτη μου, περὶ τῆς ὁργάνωσός καὶ λειτουργίας τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης τοῦ μονοταξίου προτύπου τῆς Μαρσαλείου Παιδ. Ἀκαδημίας, ἥτις ἄς θεωρηθῇ ὡς μικρὰ συμ-

(1) Σχετικὸν ἄρθρον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 6 τεῦχος Ἀπριλίου 1947 τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιθεωρήσεως σ. 292—298.

βολὴ διὰ τὴν καλυτέραν λειτουργίαν τοῦ μονοταξίου δημ. σχολείου.

Ὁ ἐν λόγω πειραματισμὸς ἐγένετο εἰς δύο συνεχῆ σχεδὸν ἔτη ἤτοι 1937—1939. Ἐκτοτε λόγω τοῦ μεσολαβήσαντος πολέμου καὶ τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς δὲν ἐδημοσιεύθη μέχρι σήμερον. Ἐπειδὴ ὅμως παρὰ τὴν πάροδον τῶν διαρρυσάντων ἐννέα ἐτῶν, ὁ γενόμενος πειραματισμὸς καὶ τὰ πορίσματα του—συμπληρωθέντα πῶς ἐν τῷ μεταξύ—δὲν ἀπέβαλον τὴν πρακτικὴν ἀξίαν των, διὰ τοῦτο ἐκρίθησαν ἀξία δημοσιεύσεως. Ἡ ἐν λόγω μελέτη ἡμῶν διαρροῦται ὡς κάτωθι:

Μετὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ θεωρητικοῦ μέρους ταύτης περὶ μαθητικῆς βιβλιοθήκης γενικῶς, ἐπακολουθεῖ τὸ Πρακτικὸν μέρος ταύτης, συλλεγόμενον ἐκ τριῶν τμημάτων.

1) Ὁργάνωσις τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης ἐν τῷ 1ῳ μονοταξίῳ προτύπῳ τῆς Μαρσαλ. Παιδ. Ἀκαδημίας.

2) Πειραματισμὸς καὶ λειτουργία αὐτῆς καὶ

3) Ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα· Πορίσματα.

ΜΕΡΟΣ Αον

Θεωρητικόν

Κεφάλαιον Α'

Τὸ μονοτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον, τὰ μειονεκτήματα αὐτοῦ καὶ ἀναίρεσις τούτων.

Μονοτάξια δημοτικὰ σχολεῖα ὀνομάζονται, ὡς γνωστὸν, ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ὅλοι οἱ μαθηταὶ ὅλων τῶν τάξεων αὐτῶν διδάσκονται εἰς τὴν αὐτὴν αἰθούσαν ἀπὸ ἑνὸς καὶ μόνου διδασκάλου. Τὸ μονοτάξιον ἐν Ἑλλάδι ἀποτελεῖ τὸν ἐπικρατέστερον σχολικὸν τύπον, ἰδίᾳ εἰς τὴν ὑπαίθρου, ἔνεκα κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν λόγων. Εἶναι τὸ παιδαγωγικὸν σχολεῖον τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος καὶ ἀντιπροσωπεύει τὰ 60 ἑκατοστά τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν δεδομένων τῆς στατιστικῆς ὑπηρεσίας.

Ἀξιοσημείωτον τυγχάνει, ὅτι ἀπὸ ἐτῶν ἤρχισε ζωηρὰ κίνησις ὑπὲρ τοῦ ἀνωτέρου τύπου, τοῦ μονοταξίου, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ὡς *φυσικὸν σχολεῖον* (1), ἔνεκα τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν τῆς λειτουργίας του (2). Ὅσοι ὅμως ἀγνοοῦν τὸν μηχανισμόν του, τὸ ἰδιόρρυθμον τῆς λειτουργίας του, ὅχι μόνον ἀπορίας, ἀλλὰ καὶ ἀντιρρήσεις προβάλλουν ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν καὶ ἀποστολὴν του. Δυσκολεύονται νὰ ἐννοήσουν, πῶς εἶναι δυνατόν μαθηταὶ ὅλων τῶν τάξεων νὰ διδάσκονται εἰς τὴν αὐτὴν αἰθούσαν ὅλοι μαζί· ἀδυνατοῦν νὰ πιστεύσουν,

ὅτι ὅλοι ἐργάζονται μὲ ἕνα καὶ μόνον διδασκάλον. Αἱ ἀντιρρήσεις αὗται ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται λογικαὶ καὶ εὐσταθοῦσαι· λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν τοῦ ἰδιοτύπου ρυθμοῦ τῆς ἐργασίας τοῦ μονοταξίου ἄρδην ἀνατρέπονται αὗται.

Αἱ κυριώτεραι τῶν ἀντιρρήσεων, τῶν μειονεκτημάτων ἄλλως αὐτοῦ, εἶναι αἱ κάτωθι:

1. Εἶναι ἀδύνατον εἰς καὶ μόνος διδασκάλος νὰ ἐργάζεται μὲ μαθητὰς καὶ τῶν ἑξ τάξεων.

2. Καθίσταται δύσκολος ἡ τήρησις τῆς τάξεως καὶ ἡ εὐδόωσις τῆς ἐργασίας, ἔνεκα τοῦ θορύβου τῶν μαθητῶν οἱ ὁποῖοι δὲν ἐργάζονται ἐκάστοτε μετὰ τοῦ διδασκάλου.

3. Ὁ χρόνος τῆς διδασκαλίας εἰς ἡμιώρια χαρακτηρίζεται ὡς ἀνεπαρκής, ἐφόσον πρόκειται νὰ διδαχθῇ τόση ὅλη τοῦ προγράμματος, ὅση καὶ εἰς τοὺς ἄλλους σχολικοὺς τύπους.

4. Παρατηρεῖται ἀπώλεια χρόνου ἐκ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν μαθημάτων ἀνὰ ἡμίωρον καὶ καταπόνησις τοῦ διδασκάλου ἐκ τῆς ἀλλαγῆς καὶ μεταπηδήσεως ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν.

5. Ἐλλείπουσι κατάλληλα διδακτήρια, θρανία, ἐποπτικά μέσα καὶ ὄργανα διδασκαλίας κ.ἄ.

Ἐξετάζων τὰς ἐκτεθείσας τῶν ἀντιρρήσεων δὲν θ' ἀσχοληθῶ μὲ τὰς δύο τελευταίας τούτων, διότι ἀναφέρονται εἰς ἐλλείψεις, αἵτινες συναντῶνται εἰς διτάξια καὶ ἄλλα πολυτάξια σχολεῖα καὶ ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου καὶ τῆς οἰκονομικῆς εὐρωστίας τοῦ κράτους. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς τρεῖς πρώτας ἔχω νὰ παρατηρήσω τὰ ἀκόλουθα:

Ὀντως εἶναι δυνατόν νὰ συνυπάρχουν οἱ μαθηταὶ ὅλων τῶν τάξεων εἰς τὴν ἰδίαν αἰθούσαν, διότι συνηθῶς εἶναι ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν. Ὑπάρχουν φυσικὰ καὶ μονοτάξια μὲ πολλοὺς μαθητὰς, φθάνοντας ἢ καὶ ὑπερβαίνοντας τοὺς ἑκατὸν, ἀλλ' αὐτὰ εἶναι εὐτυχῶς ὀλίγα. Ὅπως δὲ ποτε ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν τοῦ μονοταξίου εἶναι, νὰ μὴ ὑπερβαίνουσιν οἱ τῶν αὐτοῦ τοὺς πενήντα.

Καὶ νὰ συνδιδάσκονται δύνανται οὗτοι, διότι αἱ 6 τάξεις ἀνὰ δύο ἀποτελοῦν τρία τμήματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐργάζεται ἐκ περιτροπῆς μετὰ τοῦ διδασκάλου, ἐνῶ τὰ ἄλλα δύο ἐκάστοτε ἀσχοιοῦνται κατ' ἰδίαν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ χρόνου καὶ τὸν θόρυβον ἔχω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἀμφότερα ἐξαρτῶνται ἐξ ὁλοκλήρου καὶ ἀπολύτως ἀπὸ τὴν κατάλληλον καὶ σκόπιμον ρύθμισιν τοῦ ἐλευθέρου αὐτοῦ χρόνου, τὸν ὁποῖον παρουσιάζει ἡ σχολικὴ ἐργασία τοῦ μονοταξίου, ἡ διδασκαλία εἰς αὐτό.

(Ἀκολουθεῖ)

(1) Ἡ παρούσα πραγματεία ἐγγράφη ἐν ἔτει 1939 συμπληρωθεῖσα πῶς ἐν τῷ μεταξύ διὰ τῶν μετέπειτα σχετικῶν ἐκδόσεων.

(1) Ν. Καραχρίστου: Ἡ ζωὴ τῶν Λαῶν, Παιδαγ. Διδακτικὴ, σ. 108 κ. ἑ.

(2) Β. Τοῖσιμπα, Γεν. Ἐπιθ. Λαρίσης: Ἐγκύκλιος, Ἐκπ. Χρονικά, Μαρτίου 1940, τ. 77.

Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΜΟΥ
ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΥΤΟΥ

Ἔσπερα ἀπὸ τὴν ἐκτεταμένην κ' ἐπιμελημένη μελέτῃ τοῦ θέματος τούτου εἰς πολλὰ παιδαγωγικὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ τῆς πατρίδος μας, σὲ μένα ἀπομένει ἡ γενική καὶ μὲ λίγα λόγια ἀνακεφαλαιώσις ἐνὸς ἐκάστου τῶν παραγόντων καὶ προπαντὸς ἡ συμπλήρωσις τοῦ θέματος ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, βάσει τῶν πορισμάτων καὶ παρατηρήσεών μου ἐκ τῆς μακρᾶς διδασκαλικῆς ζωῆς μου καὶ μάλιστα εἰς σχολεῖα διὰφόρου τύπου καὶ τόπου.

1) 'Επίδρασις τοῦ ἀνθρωπίνου περιβάλλοντος. Κάθε ἄνθρωπος ἐφ' ὅσον ζῇ εἰς κοινωνίαν δέχεται διαφόρους ἐπιδράσεις καὶ ἀντιδρᾷ συγχρόνως· μέσα ὁμοῦ στὸ κοινωνικὸ τοῦτο πέλαιος διακρίνονται εἰδικώτερα καὶ κάπως πιδ εὐδιάκριτα παρουσιαζόμενοι παράγοντες ὅπως π.χ.

Α') Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Κανενὸς φυσικὰ ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν
δὲν διαφεύγει πὼς ἡ οἰκογένεια καὶ προ-
παντὸς αὐτὴ ἐπιδρᾷ ἀφαντάστως πολὺ
καὶ διαφοροτρόπως στὸ ἔργο τῆς ἀγω-
γῆς. Ἡ ἐπίδρασίς της, ὡς γνωστόν, ἀρ-
χίζει ἀπὸ τὴν σύλληψιν τοῦ ἐμβρύου
καὶ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ
ατόμου.

Ποία ὁμῶς ἡ προσήκουσα μετὰ τῆς οἰκογενείας συνεργασία τοῦ Σχολείου; Καὶ πρῶτα τί σήμερα γίνεται; Στὰ σχολεῖα ποὺ ἐδίδασα ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω πὼς δὲν ὑφίσταται δυστυχῶς καμμιὰ πρέπουσα συνεργασία. Σήμερα οἱ γονεῖς ἔχουν ἐσχηματισμένην τὴν ἀντίληψιν πὼς ἅμα τὸ παιδί ἐγγραφῇ στὸ σχολεῖο ἀνῆκει πλέον στὸ διδάσκαλο· ἀπὸ τὶς ἐμπιστολὰς γονέων ποὺ κρατῶ στὸ ἀρχεῖον μου κι' ἀπὸ τὶς διαβεβαιώσεις αὐτῶν ἐξάγω ἀδιάψευστα τὸ συμπέρασμα αὐτό. Οἱ γονεῖς καὶ προπαντὸς μόνον ἡ μάνα τοῦ παιδιοῦ προσέρχεται στὸ σχολεῖο γιὰ νὰ τὸ ἐγγράψῃ καὶ τοῦτο γιατί τὸ ἀπαιτεῖ ὁ διδάσκαλος ἢ νὰ διαμαρτυρηθῇ στὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους γιὰ τὴν στασιμότητα τοῦ παιδιοῦ τῆς.

Καὶ ὅμως τὸ σχολεῖο δὲν εἶναι τό-
πος παραπόνων ἢ ἀναγκαστικῆς εἰσπρά-
ξεως μικρᾶς συνδρομῆς ἢ τόπος βασά-
νου πρὸς διόρθωσιν τυχόν ἰδιοτροπιῶν
τοῦ παιδιοῦ. Ὁχι! χίλιες φορές ὅχι!
Τὸ σχολεῖο εἶναι δευτέρα οἰκογένεια.
Εὐρύτερη τῆς πρώτης· τὸ σχολεῖο πρέ-
πει νὰ διακρίνεται κ' αὐτὸ γιὰ τὸ πα-
τρικὸ στοργικὸ περιβάλλον του· στὸ
σχολεῖο συνεχίζεται ἡ οἰκογενειακὴ ἀ-

γωγή, αν είναι ή πρόπουσα· στο σχολείο θα συνεργασθούμε διδάσκαλοι και γονείς για να φθάσουμε ασφαλέστερα στο σκοπό της αγωγής κλπ.

Και ἦδη γεννάται καὶ τοῦτο τὸ ἐρώ-
τημα· Γιατί ἄρα γε οἱ γονεῖς ἔχουν τὴν
ὥς ἄνω ἐσφαλμένη γνώμη καὶ γιατί δὲν
προσέρχονται στὸ σχολεῖο μας; Τὰ ἀν-
τίτα ἴσως νὰ εἶναι πολλὰ, ἐγὼ ὅμως διε-
πίστωσα τὰ ἐξῆς, διότι μετὰ τὴν ἄρσιν
τῶν ἐπέτυχα ὅπωςδῆποτε τὴν συνε-
ργασίαν.

α) Τὸ σχολεῖο δὲν εἶναι φιλόξενο
στοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνες τοῦ πα-
ξου ἴσως κι' ὅμως ὀρθό. Πόσοι δὲν δι-
πράξαμε τὸ σφάλμα ν' ἀποπέμψωμε
γονεῖς, γιατί μᾶς διέκοψαν τὰ μάθημα
ἢ ἐχρησιμοποίησαν γλῶσσα αὐστηρή
γιά τὰ παράπονά μας κατὰ τοῦ τέ-
κνου τῶν;

Ποιὺς ἐπίσης ἀμφιβάλλει πῶς ὑπῆρξαν συνάδελφοί μας πού τοιχοκολλοῦσαν στὴν ἐξώπορτα «ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἔργασίαν» ;

β) Τὸ προσωπικὸ τοῦ σχολείου δὲν
συναναστρέφεται τοὺς γονεῖς καὶ κηδε-
μόνας του.

«Υπήρξεν εποχή πού κι' ὁ ἴδιος ἔλαβαν αὐτές τῆς διδασκαλικῆς σοφῆς παρακαταθήκης !! «νά μὴ συναναστρέφῃσαι τοὺς κατοίκους, γιατί πίπτει τὸ γόνιτρό σου, νὰ στέκῃσαι ὕψηλά, στὸ ὕψος τοῦ πρέποντος διδασκάλου».

Κι' ἐπομένως ὅσον ἡμεῖς ἀπομακρυνόμεθα τόσον περισσότερον ἀπομακρύνονται καὶ οἱ γονεῖς.

γ) Τὸ σχολεῖον δὲν ἐξήτησε ποτὲ τὴν συνεργασίαν μὲ τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας τῶν μαθητῶν του. Εἶναι γνωστὸν πῶς μέχρι τοῦδε οἱ γονεῖς καλοῦνται στὸ σχολεῖο μας γιὰ νὰ παρακολουθήσουν μιὰ σχολικὴ τελετὴ καὶ τίποτε ἐπιπλέον· ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐπίσκεψιν, τὸ σχολεῖο δὲν προσπαθεῖ νὰ διδάξῃ ὠρισμένες γενικὲς ἀρχὰς ποὺ πρέπει νάχη ὑπ' ὅψει τῆς ἡ οἰκογένειοι γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν τέκνων τῆς, παρὰ μᾶλλον καταβάλλει φροντίδα νὰ ἐκπαιδευθῇ καὶ γι' αὐτὸ ὀρίζει ὡς ἐπὶ τὰ πλεῖστον ἀντιπαιδικὲς θεατρικὲς παραστάσεις, κομωδίες κ. τ. ὅ. Μάλιστα δὲ οἱ τοιοῦτοι εἵδους σχολικὲς γιορτὲς προκαλοῦν παράπονα καὶ μίσση τῶν γονέων, γιὰτὶ δὲν προτιμήθηκε τὸ παιδ

Τέλος αὐτὰ τὰ τρία βασικώτερο
σφάλματα διέκρινα καὶ προσεπάθησα νὰ
τὰ διορθώσω κατὰ τὸ δυνατόν μὲ τὰ

ἐξῆς περίπου γενικὰ μέσα καὶ πράξεις
τοῦ σχολείου μου.

α) Το διδακτικό προσωπικό συναναστρέφεται τούς κατοίκους της έδρας του σχολείου του, εισερχόμεθα πιά στο κέντρο συγκεντρώσεως των, μὰ δὲν πίνομε μήτε καὶ χαρτοπαίζομε· δὲν ἀποδεικνύομε ὅμως ἀπότομη ἀποστορφή στὴν προσφορά των κ' οὐτε χρησιμοποιοῦμε λόγια δηκτικὰ τῆς φιλοτιμίας των. Μὲ λέξεις γενικοῦ κύρους συνιστοῦμε ν' ἀπομακρύνωνται τῶν κακῶν τῶν κλειστῶν χώρων, τῶν ἔξεων κ. τ. ὅ. νὰ φειδύνται τοῦ χρόνου κ.τ.τ. προβάλλοντας πάντοτε τὸν ἑαυτὸ μας ὡς παράδειγμα.

Ἀποδεχόμεθα τις προσκλήσεις των
κι' εὐχόμεθα καὶ τοὺς γιορτάζοντας μα-
θητὰς μας. Ἡ δασκάλα ἐπίσης συνδέε-
ται φιλικὰ μὲ τις νέες τοῦ χωριοῦ, τις
καθοδηγεῖ στὴν οἰκοκυριακὴ κ.τ.λ.

β) Τὸ σχολεῖο μας καθίσταται φιλό-
ξενο· τώρα σὲ προσωπικὸ τοῦ σχο-
λείου δὲν ἔχουν θέσιν οἱ ἀποπομπῆς τῶν
γονέων καὶ κηδεμόνων· τοὺς δέχεται μὲ
χαμόγελο καὶ μ' εὐγενικώτατο τρόπο
τοὺς καθιστᾷ γνωστὸ πὼς δὲν εἶναι
τυχὸν ἢ κατάλληλη ὥρα κ.τ.λ., δικαιο-
λογεῖ μὲ ὑπομονὴ τίς ἀποφάσεις του
καὶ μὲ λίγα λόγια προσπαθεῖ νὰ μὴν
εἶναι ἀπόκοσμο...

γ) Τὸ σχολεῖο μας ἐπινοεῖ διάφορα μέσα νὰ προσελκύσῃ τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμονέες στὶς συγκεντρώσεις του· πιστεύει δηλαδὴ πὼς ἂν ἔλθουν οἱ γονεῖς στὸ σχολεῖο θὰ εἶναι δυνατόν νὰ διαφωτισθοῦν στὶς βασικὲς ἀρχές τῆς ἀγωγῆς καὶ ν' ἀποφύγουν τοῦλάχιστον τὴ σφάλματα ποὺ τόσοι βαρύνουν καὶ στὴν ἀγωγή τοῦ σχολείου.

Οὕτω πλὴν τῆς ὁργανώσεως τῶν συνηθισμένων σχολικῶν τελετῶν ὀργανώνει: 1) καὶ παιδικὲς σχολικὲς γιορτὲς μὲ ἔκθεσιν τῶν ἐργασιῶν τῶν μαθητῶν. Μ' ἄλλα λόγια οἱ μαθηταὶ μας ὀργανώνουν τὴ γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων παραδείγματος χάριν καὶ προσκαλοῦνται οἱ γονεῖς τῶν. Ὑστερα ἀπὸ τὰ σχετικὰ ποιήματα, ᾠσματα κ.τ.λ. οἱ θεαταὶ παρακολουθοῦν τὸν στολισμὸ τῆς αἰθούσης ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔργα μαθητῶν. Τώρα ἐνδιαφέρεται πρᾶγματι δι' ὁνοῦς νὰ πᾶρῃ πληροφορίες γιὰ τὸν γυιὸ του· νὰ εἰ· συχνὰ ἀκούμε· «μὰ εἶναι τοῦ γυιοῦ μου αὐτὸ τὸ ἔργο; κι ἐγὼ τὸν εἶχα γιὰ τίποτε...» κ.τ.δ. Οἱ ἐργασίαι τῶν μαθητῶν παραμένουν ἀρκεῖς ἡμέρες καὶ προσέρονται πολλοί.

Οι διδασκαλοί παρόντες τους πληροφοροῦν γιὰ κάθε τι τὸ σχετικὸ μὲ τὴν ἐργασία τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ πρό-
 ὃς κατευθύνσεις τοῦ τέκνου των κ.τ.τ.

2) **Παιδικές διαλέξεις.** Οί μαθηταί τῶν δύο ἁνωτέρων τάξεων συνηθῶς ἀναλαμβάνουσι τὴν διαπροσημύτην ἐνὸς παι-

δικού θέματος. Ὁ Πρόεδρος τῆς Μαθ. Κοινότητος προσκαλεῖ καὶ τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας. Προσέρχονται εὐχαρίστας στὴν πρόσκλησιν τῶν μικρῶν τῶν τότε ὁ ὀμιλητῆς ἀναπτύσσει τὸ θέμα του παιδικὰ, ἀβίαστα, φυσικὰ καὶ στὸ τέλος μὲ τὴν διεθύνουσιν τοῦ διδασκάλου ἀρχίζει ἡ συζήτησις σὲ τρόπο ποὺ λαμβάνουν μέρος κι' οἱ γονεῖς τῶν. Μάλιστα δὲ οἱ μαθητὰ τοῦ σχολείου μου, Ἀγίου Γεωργίου Γρεβενῶν, τόσον πολὺ εἶχαν οικειωθῇ σὲ τέτοιες διαλέξεις ποὺ ὁ τότε ἐπιθεωρητῆς τῶν Δημ. Σχολείων εἶχε ὀρίσει μαθητὰς μου εισηγητὰς παιδικῶν θεμάτων π.χ. περὶ παιδικοῦ ταμειυτηρίου, πρᾶτηρίου, φαρμακείου, κ.τ.δ. εἰς παιδαγωγικὴν συγκέντρωσιν διδασκάλων.

3) **Συγκεντρώσεις γονέων και κηδεμόνων.** Τέτοιες γίνονται ανά δίμηνο περίπου κι' αναπτύσσονται υπό του διδακτικού προσωπικού διάφορα θέματα σχετικά με την ανατροφή τῶν παιδιῶν. Σημειωτέον μόνον πῶς αἱ συγκεντρώσεις δὲν πρέπει νὰ λαμβάνουν χαρακτήρα βαθύ ἐπιστημονικό. Τὰ θέματα ἀναπτύσσονται ἀπλῶ καὶ σύντομα, ὥστε ν' ἀφήνεται ἀρκετὸς χρόνος διὰ τὴν συζήτησιν γονέων καὶ κηδεμόνων..

B') ΟΙ ΟΜΗΛΙΚΕΣ

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔχω νὰ προσθέσω τοῦτο· ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὴν ἐσχολικὴν συντροφίαν τοῦ τροφίμου τοῦ σχολείου μας θὰ συστήσωμε στοὺς γονεῖς νὰ ἴη παρακολουθῶν χωρὶς νὰ φαίνεται ὅμως καὶ ἡ ἐπέμβασις των. Νὰ ἀποσποῦν τὰ τέκνα των ἀπὸ τὰς κακὰς τυχόν συναναστροφὰς ὅχι βιαίως, ἀλλὰ μὲ διάφορες παιδικὰς ἀπασχολήσεις π.χ. μὲ περιπάτους, θεάματα, μὲ συμμετοχὴν σὲ διάφορες ομάδες ἀθλητισμοῦ κ.ο.κ.

“Ὅσον ἀφορᾷ δὲ στίς συναναστρο-
φές τοῦ σχολείου θὰ προσέξωμε πολὺ
ὥστε νὰ ἐκπικρατῇ στίς ὁμάδες τῶν μα-
θητῶν μας καί σ’ ὅλην τὴν τάξιν καί σ’
ὅλο τὸ σχολεῖο πνεῦμα κοινωνικότη-
τος, ἀλληλεγγύης, ἀλληλοβοήθειας καί
στοργῆς.

Ι') Ο ΠΡΟΣΚΟΠΙΣΜΟΣ

Χρειάζεται προσοχή και προσήκουσα συνεργασία σχολείου και προσκοπισμού· πρέπει να συμπεριλάβη τους άποψιμους των δημ. σχολείων της υπαίθρου, που τα 95% τούτων δέν φοιτούν σ' άνωτέρα εκπαιδευτήρια. Άπαραιτήτως και τό έξργον τούτο πρέπει ν' αναλάβουν οι διδάσκαλοι, γιατί είναι κα παιδαγωγικώς μορφωμένοι. Ή έπίδρασις των μάλιστα στους μαθητάς μα είναι τεραστία από μορφωτικής άπόψεως.

Δ') Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ὁρθότατα ὑποστηρίζεται καὶ ἡ μεγάλη ἐπίδρασις τῆς ἐκκλησίας στὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν... Ἀναγκαῖον θεωρῶ νὰ ζητηθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ ἡ συμμετοχὴ τῆς οἰκογενείας.

Στὶς παιδαγωγικὲς συγκεντρώσεις γονέων καὶ κηδεμόνων ἂς συστηθῇ νὰ κρατήσουν ἢ ἐπαναφέρουν τὰ πατροπαράδοτα στοιχεῖα τῆς λατρείας μας τ. ἔ. τὸ ἄναμμα τοῦ καντηλιοῦ, τὶς δεήσεις τοῦ Παπᾶ στοῦ σπίτι, τὸ εὐχέλαιο κλπ. Ἐπὶ πλέον τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ δώσῃ μεγαλύτερη προσοχὴ στοῦ ζήτημα τοῦ ἐκκλησιασμοῦ· σήμερα καθὼς γίνεται δηλ. μὲ μεγάλο συνωστισμό μαθητῶν κ' ἐνηλίκων, πιστεύω πὼς δὲν ἐπιφέρει τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Θὰ προτείνω τὸν ξεχωριστὸ ἐκκλησιασμό τῶν μαθητῶν· ξεχωριστὴ ἀκολουθία ἐσπερινῶ καὶ ὁρθρου καὶ λειτουργία καὶ συχνὰ καὶ μὲ τὴν συμμετοχὴ τοῦ Μητροπολίτου γιὰ τοὺς μαθητάς. Νὰ γίνωνται ἐννοεῖται τὴν Κυριακὴ δύο ὥρες ἐνωρίτερα, ὥστε μὲ τὴν προσέλευσιν τοῦ πλῆθους νὰ τελειώῃ ἡ λειτουργία μας. Οἱ μαθηταὶ μας ἐπίσης θ' ἀναλαμβάνουν κατὰ τὸ δυνατόν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ναοῦ. Συγχρόνως ὅμως θὰ συστήσωμε καὶ στοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας νὰ ἐκκλησιάζουν κ' οἱ ἴδιοι τὰ τέκνα τῶν καὶ νὰ προσπαθοῦν προπαντὸς μὲ τὸ παράδειγμά τῶν νὰ ἐμφυσησούν τὴ θρησκευτικότητά τῶν. Ἀκολουθῶς ἡ Ἐκκλησία μας χάριν τῆς Χριστιανικῆς μορφώσεως τῶν νέων ἱδρύσῃ καὶ διατηρεῖ καὶ τὰ Κατηχητικὰ σχολεῖα. Ἡ σημασία τούτων ἐπίσης εἶναι σπουδαιότατη· ἀντὶ δὲ ἄλλων ἐπιχειρημάτων παραθέτω μιά σχετικὴ ἐλεύθερη ἔκθεσιν μαθητρίας μου Β'. τάξεως Δημοτικοῦ.

«Ὁ Βασιλῆχης τῆς γειτονιάς μας»

Στὴ γειτονιά μας ἔχουμε ἓνα κακὸ παιδί ὅσντὸ Βασιλάκη τοῦ βιβλίου μας. Τὴν γειτονιά δὲν τὴν ἀφίνει ἡσυχῇ· πότε τὰ τζάμια σπάζει, πότε πέτρες πολεμάει στὶς ξένες πόρτες καὶ πότε στὰ κεραμίδια. Ὅλοι οἱ γειτόνοι λένε στὴ μαμά του. Θὰ τὸ συμμαζέψῃς τὸ παιδί σου ἢ θὰ τὸ πᾶμε στὴν ἀστυνομία; Ἡ μαμά δὲν ξαίρει τί νὰ κάμῃ· τὸ πῆρε λοιπὸν καὶ τὸ πῆγε στοῦ κατηχητικὸ σχολεῖο τῆς γειτονιάς μας. Καὶ εἰπότε τί καλὸ παιδί ἔγινε τώρα; κανένα δὲν πειράζει κ' ὅλοι τὸν ἀγαποῦμε».

Κώστοςτου Σταυρούλα
Νεάπολις—Θεσπίας.

Συχνὰ ἐπίσης ἀκουσα μαθητρίας νὰ μοῦ λέγουν: «Ἐμεῖς, κύριε, ψέμματα δὲν λέμε· πᾶμε στοῦ κατηχητικὸ σχολεῖο» ἢ «αὐτὸ δὲν μᾶς τὸ ἐπιτρέπεται τὸ κατηχητικὸ σχολεῖο». Τιμὴ κ' εὐγνωμοσύνη λοιπὸν ἀνήκει στοὺς ἱδρυτάς καὶ διδα-

σκάλους τῶν. Κι' ἐμεῖς ὅμως, στὰ Σχολεῖα μας, δὲν πρέπει νὰ μείνωμε μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα. Ἀνάγκη νὰ συνεργασθοῦμε προσηκόντως· νὰ διδάξωμε κ' ἐμεῖς, νὰ παρακολουθήσωμε τὴν ἐγγραφή τῶν μικρῶν μας, νὰ τοὺς ὠθήσωμε, ἐπαινέσωμε, ὀδηγήσωμε καταλλήλως, ὥστε νὰ μὴν μείνῃ κανένα παιδί μας ἔξω ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ σκεπὴ τῶν κατηχητικῶν σχολείων.

Ε') ΚΟΙΝΟΤΗΣ Ἡ ΔΗΜΟΣ

Καὶ μὲ τὴν Κοινότητα ἢ τὸν Δήμον τὸ σχολεῖο μου συνεργάζεται. Μᾶς παρεχώρησαν κατάλληλο χῶρο γιὰ γυμναστικὰς ἀσκήσεις, γιὰ σχολικὸ κῆπο, βιβλία γιὰ τοὺς ἀπόρους μαθητάς, συνδρομὴ στὰ συσσίτια, βραβεῖα ἀρίστων μαθητῶν κλπ., οὕτως ὥστε ἀντιλαμβάνεται ὁ μαθητὴς μου πὼς ὑπάρχουν κ' ἄλλοι ποὺ φροντίζουν γιὰ τὴν ἀνατροφή του κ' ἀνάλογα εὐγενῇ συναισθήματα αὐτοαναπτύσσονται στὴν ψυχὴ του. Ἐπίσης τὸ σχολεῖο μας συμμετέχει καὶ στὶς τελετὰς τῆς Κοινότητος, στὶς δεξιώσεις ἐπισήμων ἀνδρῶν κ' ἔτσι αὐτομάτως προκαλεῖται εὐγενὲς συναισθηματικὴ κατάστασις στοῦ παιδί.

ΣΤ') ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Τοῦτο πιδ ζωντανά, παραστατικῶς ἐπιδρᾷ μὲ τὰ προβαλλόμενα ἔργα του στὴν ἀνατροφή τῶν μικρῶν. Τώρα μάλιστα ποὺ ὁ μικρὸς δέχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀβασανίστως τὶς περισσότερες ἰδέες κ' ἀντιλήψεις τῶν ἄλλων τὸ θέατρο κλονίζει καὶ τὰ τρίαβᾶ, οὕτως εἰπεῖν, τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

Εὐτυχῶς ποὺ καὶ τὸ κράτος λαμβάνει διάφορα μέτρα γιὰ τὶς ἀκατάλληλες προβολὰς θεαμάτων. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ. Ἀπαραιτήτως πρέπει τὸ σχολεῖο νὰ ἐκμεταλλεῖται τὴν τεραστίαν ἐπίδρασιν τοῦ θεάτρου γενικῶς. Γι' αὐτὸ μὲ κάθε τρόπο πρέπει νὰ ἐξοικονομηθοῦν κατάλληλες προβολὰς θεαμάτων καὶ παραστάσεις δραμάτων κ' ἀνάλογες μὲ τὴν παιδικὴν φύσιν. Μιὰ ἐπιτροπὴ συναδέλφων ἐπιβάλλεται ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλία αὐτὴ· νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς θιασάρχας καὶ διευθυντάς κινηματογράφων καὶ καθορίσῃ ἀπὸ κοινοῦ τόπο καὶ χρόνον τῶν παραστάσεων. Τὴν ἐν λόγω συνεργασίαν θεωρῶ ἀπαραίτητη. Ἡ ἐπιτροπὴ νὰ ἐλέγχῃ τὰ ὑπὸ προβολὴν ἔργα γιὰ τὴν πολλὰκις καὶ παρὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῶν διευθυντῶν τῶν κινηματογράφων εὐρέθησαν ἔργα τῶν ἀκατάλληλα γιὰ τοὺς μαθητάς μας. Θὰ προτείνω ἀκόμη πὼς πρέπει νὰ δοθῇ μεγαλύτερα προσοχὴ καὶ προσπάθεια στοῦ παιδικὸ θέατρο ἢ παιδικὴ σκηνή. Τέλος κανεὶς τῶν μαθητῶν μας δὲν πρέπει νὰ στερεῖται τοῦ θεάτρου του· στοῦ σχολεῖο μου ἐξοικονο-

μοῦνται τὰ χρήματα τῶν ἀπόρων ἀπὸ τὰ μαθητικὰ ταμεῖα τῶν τάξεων τῶν.

Ζ') Ο ΤΥΠΟΣ

Μὲ πόση πραγματικὴ λαχτάρᾳ ἀρπάζει τὸ παιδί τὴν ἐφημερίδα τοῦ πατέρα καθένος μας τὸ ἔχει ἰδεῖ. Τὴν παρακολουθεῖ ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο καὶ θαυμάζει τὶς εἰκόνες τῆς προπαντὸς. Σὰν μεγαλώσῃ ὅμως ἀναγινώσκει καὶ δημοσιεύματα αὐτῆς. Τί ὅμως συμβαίνει; ἄλλοτε μὲν στενοχωριέται γιὰ τὴν βρῆκε κατάλληλο ὕλικὸ γιὰ τὴν πνευματικὴν του ἐπιθυμίαν κ' ἄλλοτε ἀκούσια βέβαια δηλητηριάζεται ἡ ἄδολη ψυχούλα του μὲ τὰ ἄσεμνα δημοσιεύματά της.

Κι' ὅμως κρατοῦμε στὰ χέρια μας ἓνα πολὺ σπουδαῖο παράγοντα καὶ διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν μικρῶν μας.

Τί λοιπὸν πρέπει νὰ γίνῃ; Πρῶτα νὰ ἐξυγιανθῇ ὁ τύπος· νὰ λείψουν οἱ ἄσεμνες φράσεις του... ἔπειτα ὅτι καὶ στὴ φύλῃ μας Τουρκία· ἓνα φύλλο τῆς καθημερινῆς ἐφημερίδας ν' ἀφιερώνεται γιὰ τὸ παιδί. Θὰ περιλαμβάνῃ εἰκόνες καὶ θὰ δημοσιεύῃ καὶ ἐκατάλληλα παιδικὰ ἀναγνώσματα.

Τέλος ἡμεῖς ἐπλουτίσαμε τὴ βιβλιο-

ΑΝΤΩΝΑ ΒΕΝΙΤΗ
Δ/ντοῦ τοῦ 7ου Δημ. Σχ. Ρόδου

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩ

Ἡ φιλόστοργος Μήτηρ Ἑλλάς, ἀφοῦ ἐκάλεσεν ἐπίσημως τὴν Ἑλληνοπούλα κόρη τῆς Δωδεκανήσου νὰ ἐνωθῇ καὶ ἐνσωματωθῇ μαζί της, ὅχι πλέον δι' ἀρραβῶνος οὔτε καὶ διὰ γάμου, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀδιαρρήκτου Ἑθνικοῦ καὶ φυλετικοῦ δεσμοῦ τῆς αἰωνιότητος ὕστερα ἀπὸ 7 αἰῶνων σκλαβιά καὶ τυραννικὴ κατοχὴ, ἐφρόντισε μὲ κάθε μέσον διὰ τὴν γενικὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν ἐρειπίων τῆς ἱστορικῆς καὶ πολυπαθοῦς Δωδεκανήσου, εἰς τὴν ὁποίαν ἓνα καὶ μόνον ἔχει μείνει σπιλον καὶ ἀμόλυντον: ἡ ἑλάνθη πραγματικὴ Ἑλληνικὴ ψυχὴ τῶν γνησίων καὶ ἁγνῶν ἡρώων Δωδεκανησίων.

Τὸ σπουδαιότερον μέλημα τῆς Πατρίδος ἦτο ἡ ὀργάνωσις τῆς Δωδεκανησιακῆς Παιδείας πρὸς ἣν ἐστράφη ἡ προσοχὴ τῶν περισσοτέρων· διότι ἐν Δωδεκανήσῳ καὶ δὴ ἐν Ρόδῳ ὑπάρχει πλῆθος μαθητιώσης Νεολαίας.

Ἀμα τῇ ἐνσωματώσει τὴν ἀθανάτου Δωδεκανήσου, κατέφθασαν οἱ πρῶτοι, ὑπείκοντες εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος, θεμελιωταὶ καὶ διοργανωταὶ τῆς Ἑκπαιδεύσεως, ἀπ' ἐνὸς μὲν ὁ Διευθυντὴς τῆς Δωδεκανήσου Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς κ. Δημήτριος Τσιλῆρας ἀπ' ἐτέρου δὲ ὁ εὐνομαθὴς Ἐπιθεωρητὴς Δημ. Ἑκπαιδεύσεως Ρόδου κ. Δημήτριος Πι-

θήκη τοῦ σχολείου μας μὲ πολλὰ καὶ κατάλληλα ἀναγνώσματα καὶ ἐυσυστήσαμε στοὺς γονεῖς νὰ προμηθεύωνται κατάλληλα βιβλία καὶ περιοδικὰ καὶ νὰ προσέχουν τ' ἀναγνώσματα τῶν τέκνων τῶν.

Η') ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ἀγαποῦμε τὸ πράσινο καὶ ὀδηγοῦμε τοὺς μαθητάς συχνὰ στὴν ἐξοχὴ. Συνηθίζομεν αὐτοὺς νὰ θαυμάζουν τὸ μεγαλεῖο τῆς φύσεως, ἐξηγώντας τα παιδικὰ καὶ μορφωτικὰ τὰ φαινόμενα αὐτῆς. Καὶ τέλος καὶ σταυροφορία κάμνομεν κατὰ τῆς εἰς κλειστοὺς κ' ἀνθυγιεινοὺς τόπους διδασκαλίας· προτιμῶμεν πάντοτε ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν τὴν ἡμιυπαίθριον διδασκαλίαν.

Ἀνακεφαλαιώνοντες λοιπὸν ὅλα τὰ τῶν ἐξωσχολικῶν παραγόντων ἐξαγομεν τὸ ἀδιάψευστο τοῦτο συμπέρασμα, ὅτι τόσο τὸ ἀνθρώπινον, ὅσο καὶ τὸ φυσικὸν περιβάλλον ἐξασκοῦν τεραστίαν ἐπίδρασιν στὴν ἀγωγήν τῶν νέων μας.

Ἐπομένως ἐπιβάλλεται ταχεῖα, ἀμεσος καὶ προσήκουσα συνεργασία· διότι ἐν ἐναντίᾳ τυχόν περιπτώσει θὰ χύνωμεν καὶ στὰ σχολεῖα μας εὐδωρ εἰς τὸν πῖθον τῶν Δαναΐδων.

Τοῦνης, οἵτινες ἀνέπτυξαν ὅλον τους τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἔχουν δημιουργήσει τὰς ἐστίας ἐκείνας τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φροντίδος ποὺ ἀναζητοῦν καὶ ἀναπτύσσονται τὸ ἥθικόν τῶν μικρῶν μαθητῶν τῆς Δωδεκανήσου.

Ἀπαντες τρέφουν πρὸς τοὺς δύο αὐτοὺς ἡγήτορας τῆς Παιδείας μεγάλον σεβασμὸν καὶ βαθεῖαν ἐκτίμησιν διὰ τὰς πολλαπλὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς τῶν καὶ διὰ τὸ ἔμπρακτον ἐνδιαφέρον ποὺ ἐπέδειξαν γενικῶς ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνοπαιδός. Διὰ τὴν προσφέρουσαν κόπους καὶ μόχθους καὶ φθείρουσαν αὐτὴν ταύτην τὴν ἡγίαν τὴν διὰ τὴν περιφρουροῦσαν διὰ τοῦ ἔργου τῶν τῆς Πατρίδος, τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Οἰκογενείας, τοὺς ἀκρογωνιαίους τοῦτους λίθους ἐφ' ὧν ἐρείδεται τὸ Ἑθνικὸν ἡμῶν οἰκοδόμημα.

Ἴσως δὲν θὰ γίνῃ πιστευτὸν εἰς πολλοὺς ὅτι κατὰ τὸ μεταπελευθερωτικὸν αὐτὸ μικρὸν διάστημα, ἐδημιουργήθησαν καὶ ἐυσυστηματοποιήθησαν καὶ ἐργάζονται Σχολεῖα σπουδαιότατα ἐν Δωδεκανήσῳ, συναγωνιζόμενα τὰ τῶν μεγάλων πόλεων τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, π. χ. Δημοτικὰ Σχολεῖα, Γυμνάσια, Νυκτερινὰ, γεωργικὰ Σχολαῖ, τεχνικὰ σχολαῖ, Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία καὶ τόσα ἄλλα.

Ψυχὴ ὅλων αὐτῶν τῶν Σχολῶν εἶναι:

1) Ὁ κ. Δημήτριος Τσιλῆρας, ὅστις διευ-

4ον.—Ὅτι ἡ Μακεδονία ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, διότι ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν κοιτὴς Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἔδαφος ἐχρησίμευσεν ὡς κατοικία καὶ θρόνος τῶν δώδεκα θεῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐνδιαίτημα τῶν Πιερίδων Μουσῶν. Καθηγιασθῆ διὰ τοῦ τιμίου αἵματος μυριάδων ὑπερασπιστῶν τοῦ Πατρίου ἔδαφους. Ἀπετέλεσε τὸ σιδηροῦν τεῖχος, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ἐθραύσθησαν αἱ ἀπὸ Βορρᾶ θύελλαι καὶ αἱ ἐξ Ἀσίας καταγιγίδες. Εἶναι αὕτη αὕτη ἡ ΕΛΛΑΣ.

5ον.—Τὸ συνέδριον εὐλαβῶς κλίνει γόναυ πρὸ τῶν ἱερῶν σκιῶν τῶν Μακεδονομάχων καὶ ὑπόσχειται νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς μικροὺς Ἑλληνόπαιδας ταπεινοὺς προσκυνητὰς εἰς τὰ σεμνὰ μνημεῖα τῶν γνωστῶν καὶ ἀγνώστων τούτων ἡρώων, ἵνα ὀρκισθῶσιν, ὅτι θὰ φυλάξωσιν ἕσσει τὴν παράδοσιν, ἣν οὗτοι διὰ τοῦ ἐνδόξου θανάτου τῶν ἐδίδαξαν.

6ον.—Στιγματίζει ὡς προδότας τοὺς καταστρέφοντας καὶ δροῦντας τὴν Μακεδονίαν καὶ τοὺς βάλλοντας κατὰ τοῦ ἱεροῦ σώματος τῆς Μητρὸς Πατρίδος.

7ον.—Στιγματίζει τοὺς ἐνεργοῦντας τὸ βάρβαρον παιδομάζωμα καὶ τὸν ἐξανδραποδισμὸν τῶσαν ἀθῶν ὑπάρξεων, διότι δι' αὐτοῦ ἀναζῶσιν οἱ σκοτεινοὶ χρόνοι τῆς πρωτογόνου καὶ ἀγρίας καταστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

8ον.—Ἀποστέλλει ἀδελφικὸν χαιρετισμὸν εἰς τοὺς ἡρωικοὺς ἀκρίτας, τοὺς φύλακας τῆς τιμῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς μας Πατρίδος καὶ βεβαίως αὐτούς, ὅτι οἱ Ἕλληνες διδάσκαλοι καὶ οἱ Ἕλληνες μαθηταὶ εἶναι πάντες παρὰ τὸ πλεονόν των, μὲ ἀπόλυτον πίστιν ἐπὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐπὶ τὴν τελικὴν ΝΙΚΗΝ.

9ον.—Βεβαίως δμοίως αὐτοὺς ὅτι σύσσωμον τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος εἶναι ὑπερήφανον διὰ τοὺς γενναίους προμάχους τῆς Ἑλευθερίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν δικαιομάτων τῶν ἀνθρώπων ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ὅτι ἡ ἀνδρεία καὶ ὁ ἡρωϊσμός τούτων ἐπέβαλον εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ

10ον.—Οἱ Ἕλληνες διδάσκαλοι σεμνύνονται διὰ τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν ἀγωνιζομένων ἀδελφῶν, προμάχων τῆς Ἑλευθερίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου ἔληξαν μὲ ἐπίλογον τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ. Δι' αὐτοῦ ἐξέφρασε τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Συνεδρίου καὶ ἐν συνεχείᾳ κατέθεσεν εὐλαβῶς προσκύνημα πρὸς τὰς ἱερὰς σκιάς τῶν Μακεδονομάχων. Ἀκολούθως ἀνεσκόπησεν ἱστορικῶς τὰς προσπάθειάς τῶν Σλαύων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Πέτρου μέχρι

σήμερον, ἵνα κατέλθωσιν εἰς τὸ Αἶγαῖον καὶ τὴν Μεσόγειον.

Τέλος ὑμνήσθη τὴν συμβολὴν τῶν διηλῶν εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα καὶ συνέστησεν εἰς τοὺς συνέδρους, ὅπως ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἱστορίας ταύτης μορφώσωσι τοὺς μαθητάς των.

Ὁ κ. Δήμαρχος τῆς πόλεως ἐδεξιώθη τοὺς συνέδρους εἰς τὸ Δημαρχικὸν Κατάστημα, εἰς ὃ προσεφέρθησαν ἀναψυκτικὰ καὶ ἀντηλλάγησαν θερμαὶ πατριωτικαὶ προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις.

Οὕτως ἔληξεν ἡ πρώτη ἡμέρα, ἀφοῦ κατεβλήθη φροντίς, ὅπως οἱ ἐκ τῶν χωρίων διδάσκαλοι φιλοξενηθῶσιν εἰς τὰς ἐν Κιλκίς οἰκίας τῶν συναδέλφων των.

Τὴν ἐπομένην 4ην Ἀπριλίου καὶ ὥραν 10ην καὶ 30' ἐδόθη ὑπὸ τῶν Ἑλληνίδων ὁδηγῶν, πρὸς τιμὴν τῶν διδασκάλων, τὸ ὑπ' αὐτῶν συντεθὲν ὑπέροχον πατριωτικὸν ἔργον «H MAKEDONIA», καθ' ὃ ἀναπαρίστανται αἱ σπουδαιότητες ἱστορικαὶ ἐποχαί, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Ἡ τοπικὴ Ἐφορὸς τῶν Ἑλληνίδων Ὁδηγῶν, Νηπιαγωγὸς Εἰρήνη Εὐθυμιάδου συνέλαβε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔργου καὶ ὡργάνωσε τὴν παράστασιν κατὰ τὸν πλέον ἄριστον τρόπον, κατορθώσασα νὰ δημιουργήσῃ ἐνδυμασίας ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ νὰ ἀποδώσῃ πλήρως τὰς ἱστορικὰς σκηνὰς διὰ τῶν ὁδηγῶν. Αἱ σκηναὶ ἰδίως αἱ ἀφορῶσαι τὸν ἀθάνατον Ἡρώα τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος Παύλον Μελᾶν, τὸ ἡρῶον τοῦ Κιλκίς, μὲ τὸ πλῆθος τῶν πεσόντων, τὴν πονεμένην μάνα πού ἔχασε τὸ παιδί της κλπ. κατασυνεκίνησαν τοὺς συνέδρους διδασκάλους καὶ τὸν λαόν.

Μετὰ τὴν παράστασιν ταύτην ἔληξαν αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου καὶ οἱ οἱ συνέδροι ἀπεχώρησαν διὰ τὰς ἑδρας των. Οἱ παρακολουθήσαντες τὸν κ. Ὑπουργὸν δημοσιογράφου καὶ οἱ ἐνταῦθα ἀνταποκριταὶ ἐξήραν, διὰ τοῦ καθημερινοῦ τύπου, τὴν σημασίαν τοῦ Συνεδρίου, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς Θεσσαλονίκης.

Κατὰ τὸ Συνέδριον καὶ μετὰ ταῦτα ἐγένοντο θερμαὶ ἐκδηλώσεις τῶν ἐπισήμων καὶ τοῦ λαοῦ, τόσοι διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐργασιῶν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἔθνικὴν δρᾶσιν τῶν διδασκάλων, οἵτινες, κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ἱστορικὴν καμπὴν ἀκλόνητοι προσφέρουσι τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὰς πλέον προκεχωρημένας σκοπιὰς τῆς Ἑλληνικῆς μας Πατρίδος.

Οἱ κ. κ. Σύεδροι ἀπεχώρησαν ἐκ τοῦ Συνεδρίου μὲ χαλυβδωμένην τὴν θέλησιν των πρὸς τὸν ἔθνικὸν ἀγῶνα καὶ τὴν αὐτοθυσίαν, καὶ μὲ ἀπόλυτον πίστιν, ἐπὶ τὴν τελικὴν ΝΙΚΗΝ.

ΜΑΡΙΑΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ
Διδασκαλίσσης Κιλκίς

ΣΤΗΝ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Γιατ' εἶσαι λυπημένη καὶ σὰν τὴν πέτρα κρύα;
δὲν ἔγραψε γιὰ σένα, θαρρεῖς, ἡ Ἱστορία;
Γιατὶ συλλογισμένη κι ἀκίνητη νὰ εἶσαι;
τὰ ὅσα ἔχεις πάθει γιατί δὲν διηγείσαι;

Τοὺς πόνους ποῦχες νοιώσει ἀπ' τὰ ἐχθρικά μαχαίρια
τὴν ὥρα πού σοῦ κόβαν τὰ τίμιά σου χέρια,
τὸν τρόπο, τὴ λαχτάρα, τὰ βάσανα τὰ τόσα,
ὅταν σοῦ ξεριζῶναν τὴν ἀγία σου γλῶσσα;

Εἰς τὴν παράδοσι πιστὴ τοῦ κλάδου τὴ μεγάλη,
σὰν ἄλλος Ρήγας ἔγραψες σελίδα δόξας ἄλλη.
Σὰν ἡρώϊδα στάθηκες τρανή, καὶ σὰν μητέρα,
μὲ τῶν παθῶν σου, τὴ φριχτή, τὴν τραγικὴν ἡμέρα.

Τὸ τίμιο τὸ αἷμα σου ποῦ χύθηκε στὸ Σκρᾶ,
γιὰ νὰ ριζοβολήσῃ, ν' ἀνθίσ' ἡ λευθεριά,
τὸ ἔδωσες γιὰ τὰ παιδιά, τοῦ Ἐθνους τὰ βλαστάρια,
γιὰ νὰ γενοῦνε αὔριο ἀντρεῖα παλληκάρια.

Κι ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ στιγμή κι οἱ σάλπιγγες ἤχῃσουν
σὰν λεοντάρια ἀφοβὰ θὰ πᾶν νὰ πολεμήσουν,
γιὰ τὴν πατρίδα, τὴν τιμὴ, τὸ Ἔθνος, τὴ θρησκεία,
ἔχοντας γιὰ παράδειγμα τὴν τίμια σου θυσία.

Καὶ τότε ἡ ἄγια σου ψυχὴ χαρὰ θὰ αἰσθανθῇ
σὰν τὴν Ἑλλάδα ἡρεμὴ κι ἐνδοξη ξαναἰδῇ.
Κι ἡ μνήμη σου ἀξέχαστη θὰ μείνῃ κι αἰωνία
καὶ θὰ γραφῇς μὲ γράμματα χρυσᾶ στὴν Ἱστορία.



ΜΑΤΘΑΙΟΥ Ε. ΚΑΦΕΤΖΑΚΗ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΜΕΡΑΜΒΕΛΛΟΥ

Σύμφωνα με τὴν καθιερωθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1945 ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Περιφερείας κ. Κ. Ἀλιφιεράκη ἐγένετο καὶ κατὰ τὸ λήξαν σχολ. ἔτος 1947—48 ἡ ἐκθεσις χειροτεχνιμάτων ὄλων τῶν σχολείων τῆς Περιφερείας Μεραμβέλλου ἐν τῷ Δημ. Σχολεῖῳ Ἀγίου Νικολάου τὴν 20ὴν Ἰουνίου 1948.

Προηγουμένως ὅλα τὰ σχολεῖα εἶχον ἀποστείλει χειροτεχνήματα τῶν μαθητῶν των, τὰ ὁποῖα ἐντὸς μιᾶς αἰθούσης τοῦ σχολείου εἶχον τακτοποιηθῇ καταλλήλως παρουσιάζοντα ἐν καλλιτεχνικῶν σύνολον.

Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν χειροτεχνιμάτων πᾶς τις ἀκόμη καὶ ὁ ἀδαὴς παιδαγωγικῆς καὶ διδακτικῆς μορφώσεως θὰ ἀντελαμβάνετο ὅτι οἱ διδάσκαλοι τῆς περιφερείας Μεραμβέλλου ἀνεγνώρισαν τὴν ἀξίαν τῶν χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν καὶ προσήρμοσαν τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας των πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νέου σχολείου ἐργασίας, τοῦ ὁποῖου αἱ ἐπιδιώξεις στηρίζονται εἰς τὴν αὐτενεργὸν συμμετοχὴν τῶν χειρῶν, τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὠτων. Ἡ ποιικιλία τῶν ἐκτιθεμένων ἀντικειμένων καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ κατασκευὴ ἐφάνερον τὴν εὐγενῆ ἀμίλλαν τῶν σχολείων μεταξὺ τῶν ἐπὶ τοῦ σπουδαιότητος τούτου μαθήματος.

Εἰς τὴν ἐκθεσιν προσήλθεν ὁ κ. Νομάρχης Λασηθίου, ὁ κ. Διτὴς τῆς Χωροφυλακῆς ὅλοι αἱ ἀρχαὶ καθῶς καὶ ἡ κοινὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ ὅλοι οἱ διδάσκαλοι τῆς περιφερείας. Ἐν ἀρχῇ ὁ εἰρημένος Ἐπιθεωρητὴς ὠμίλησε ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ μαθήματος τῆς χειροτεχνίας διὰ μακρῶν, τονίσας τὰς ὠφελείας τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς καλῆς καὶ συστηματικῆς διδασκαλίας τοῦ

μαθήματος τούτου ὡς διδάσκουν ἡ πείρα καὶ αἱ νεώτεραι ψυχολογικαὶ καὶ βιολογικαὶ ἐρευναι.

Ἐτα οἱ ἐπίσημοι μετέβησαν εἰς τὴν αἴθουσαν εἰς ἣν εἶχον ἐκτεθῇ τὰ χειροτεχνήματα καὶ ἐξέφρασαν τὴν ἐκπληξίν των διὰ τὰ πρὸ αὐτῶν εὐρισκόμενα ἀντικείμενα, ἃ τινὰ ἐφαίνοντο ὡς ἀριστουργήματα λόγῳ τῆς μικρᾶς ἡλικίας τῶν δημιουργῶν των. Τόσον δὲ ἡνυχιστήθησαν ἐκ τῆς ἐκθέσεως, ὥστε ἀπερχόμενοι συνεχάρησαν Ἐπιθεωρητὴν καὶ διδασκάλους διὰ τὴν συντελεσθεῖσαν ἐργασίαν καὶ προέτειναν ὅπως βραβεύσουν τρία σχολεῖα ἐξ ἰδίων πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς ἱκανοποίησός των καὶ τῆς ἐπιθυμίας των πρὸς τόνωσιν καὶ διατήρησιν τῆς λαμπρᾶς ταύτης προσπαθείας. Οὕτω κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ, ἥτις ἐβράβευσε τὰ σχολεῖα 1) Ἀγίου Νικολάου μὲ βραβεῖον 100.000 δραχμῶν, 2) Ταπῶν μὲ βραβεῖον 75.000 δραχμῶν καὶ 3) Λασιτίδας μὲ βραβεῖον 50.000 δραχμῶν, ἐπὶνεσε τὴν εὐσυνείδητον ἐργασίαν πολλῶν ἄλλων καὶ ἐξέφρασε τὴν λύπην τῆς ἐπειδὴ δὲν ἡδυνήθη νὰ βραβεύσῃ περισσότερα σχολεῖα λόγῳ τοῦ περιορισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ. Καὶ οὕτω ἔληξεν ἡ ἐκθεσις αὕτη, ἡ ὁποία ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἀποτελεσμάτων τὰ μέγιστα συνετέλεσεν ὥστε καὶ εἰς ἐξωεκπαιδευτικούς κύκλους νὰ γεννηθῇ αὐθορμήτως ἐνδιαφέρον διὰ σχολικὰ ζητήματα, ἐκτίμησις τοῦ σχολικοῦ ἔργου καὶ ἐπιθυμία συνεργασίας σχολείου καὶ οἰκογενείας ἀνευ τῆς ὁποίας ποθητῆς συνεργασίας πάντοτε θὰ χωλαίνῃ ἡ διαπαιδαγώγησις τῶν Ἑλληνοπαίδων.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΣΠ. ΚΑΛΛΙΑΦΑ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου

Φαίδωνος Κουκουλέ, τακτικοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: «**Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός. Τόμος Α΄. Ι. Σχολεῖα, παίδων ἀνατροφή, παίγνια**». Σελ. 232 μετὰ τριῶν πινάκων, 1948.

Ὑπάρχουν σήμερον πολλὰ ἐκτενέστερα καὶ συντομώτερα ἐγχειρίδια τῆς ἱστορίας τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς παιδαγωγικῆς, τὰ ὁποῖα παρέχουν εἰς ἡμᾶς ἐπαρκεῖς συστηματικῶς κατατεταγμένους πληροφορίας, πῶς εἶχον τὰ κατ' αὐτὰς εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν παλαιὰν Ἰταλίαν, εἰς τοὺς διαφόρους λαοὺς τῆς μέσης καὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ἀλλ' ὁ θέλων νὰ σχηματίσῃ εἰκόνα ἱκανοποιούσαν αὐτὸν περὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς παιδαγωγικῆς τῶν Βυζαντινῶν μάτην θὰ ἐκοπίαζεν ἀναζητῶν συστηματικὴν τινὰ περὶ αὐτῶν ἐκθεσιν. Μόνον διεσπασμένας, οὐχὶ πλήρεις, πληροφορίας ἦτο δυνατόν νὰ λαμβάνῃ τις μεμονωμένως

περὶ τινος ἢ περὶ τινῶν ζητημάτων, ὡς εἶχον ταῦτα κατὰ τινὰ ὁρισμένην περίοδον τοῦ μακροῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν. Κατὰ ταῦτα καὶ ἐν γένει ἡ ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς καὶ ἰδιαίτερος ἡ τῆς Ἑλληνικῆς παιδαγωγικῆς εἶχε μέχρι τοῦδε μέγα κενόν, τὸ ὁποῖον ἐγένετο ὁσημέραι τόσον αἰσθητότερον, ὅσον ἡ προοιούσα ἐρευνα κατεδείκνυε τοιαύτην τὴν σπουδαιότητα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ὥστε σήμερον τοῦλάχιστον εἰς τὸν κόσμον τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων νὰ ἔχῃ ἐξαφανισθῇ ἡ κακὴ σημασία, ἡ ὁποία ἀπεδίδετο ἄλλοτε εἰς τὴν λέξιν «βυζαντινισμός», καὶ νὰ ἀναγνωρίζεται ἀνεπιφυλάκτως ἡ εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν πολλαπλὴ συμβολὴ τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ μέγα τοῦτο κενὸν πληροῖ σήμερον ὁ διακεκριμένος βυζαντινολόγος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Φαίδων Κουκουλέ διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ι τεύχους τοῦ Α' τόμου τοῦ, ὡς φαίνεται, πολυτίμου ἔργου αὐτοῦ «**Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός**». Ὅτι δὲ ὁ συγγραφεὺς ἐκ τοῦ ἔργου τούτου φέρει εἰς φῶς κατὰ **πρῶτον** τὰ εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν Βυζαντινῶν ἀναφερόμενα ἐρευνήματα αὐτοῦ καὶ ὅτι ἀφιερώνει τὸ Ι τεῦχος τοῦ Α' τόμου εἰς τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, ταῦτα μαρτυροῦν, ὅτι οὗτος τοῦ ὅλου τῶν βυζαντινῶν βίου τὸ σπουδαιότερον μέρος θεωρεῖ τὴν Ἀγωγὴν τῆς νεολαίας. Ἀναγκάζουν δὲ πρὸς τοῦτοις τὰ μαρτύρια ταῦτα ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ἠθέλει λάβει εἰς χεῖρας τὴν, περὶ ἧς ὁ λόγος, πραγματείαν, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ὁμολογουμένως ἐξαιρετικὴν ἐπιστημονικὴν ἱκανότητα τοῦ συγγραφέως, νὰ εἰκάσῃ εὐλόγως ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι τὸ περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν βυζαντινοπαίδων σύγγραμμα τοῦτο θέλει ἱκανοποιήσει πλήρως τὴν ἐπιστημονικὴν του περιέργειαν. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ἀνάγνωσις οὐδὲν κενὸν ἀφίνει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ μάθῃ, πῶς εἶχον τὰ κατὰ τὴν σχολικὴν **πρᾶξιν** καὶ τὰ κατὰ τὴν περὶ τῆς ἀγωγῆς ἐν γένει θεωρητικὴν ἀντίληψιν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ ποῖα τις εἶναι ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν ἀγωγὴν τῶν ἑλληνοπαίδων κατὰ τοὺς παλαιούς καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Ὁ κ. Κουκουλέ πραγματεύεται περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν βυζαντινοπαίδων ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας περιλαμβανομένης, οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους ζητημάτων παραλείπει ἀνεξέταστον. Οὕτω π.χ. πληροφορεῖται ὁ ἀναγνώστης περὶ τοῦ χρόνου, κατ' ὃν τὸ πρῶτον οἱ βυζαντινοπαῖδες ἐφοίτων εἰς τὸ σχολεῖον, περὶ τῶν σχολικῶν βιβλίων, περὶ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας, καὶ δι' ἑκτενῶς τῆς πρώτης ἀναγνώσεως καὶ τῆς ἀριθμώσεως κ.λ.π., περὶ τοῦ διδασκάλου καὶ περὶ τῆς ἀμοιβῆς αὐτοῦ, περὶ τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως σχολείου καὶ οἰκογενείας, περὶ τῶν σχολικῶν ἐορτῶν, περὶ τῶν σχολικῶν ποινῶν, περὶ τῶν παιδικῶν παιγνίων, περὶ τῆς ἐγκυκλίου ἐκπαιδεύσεως κ.τ.λ.

Μετά τινος δὲ ἐκπλήξεως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ἐκτοτε ἐτίθεντο ἀρχαὶ τῆς διδασκαλίας, αἱ ὁποῖαι σήμερον θεωροῦνται τὸ θεμέλιον τῆς διδακτικῆς. Οὕτω π.χ. γράφονται τοιαῦτα: «ἵνα προχωρήσῃ ὁ μαθητὴς, ἔπρεπεν ἡ διδασκαλία νὰ χωρῇ συμμέτρως ἐκ τῶν εὐληπτοτέρων ἐπὶ τὰ δυσκολώτερα» (σ. 67), «ἐκ τῶν γνωστῶν ἐπὶ τὰ ἄγνωστα» (σ. 68), «ἔπρεπεν ἐκάστοτε νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ δύναμις τῆς ἀντιλήψεως τῶν μαθητῶν», «ὁ διδάσκαλος ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ διδάσκῃ οὐ μόνον λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ διὰ τοῦτο ὁ βίος αὐτοῦ πρὸς τὴν εἶναι πρότυπον ἀρετῆς καὶ νὰ μὴ ἀντιμάχεται πρὸς τοὺς λόγους τοῦ κλπ.» (σελ. 82—83). «Ἡ ἐν τῷ οἴκῳ πρὸς ἀλλήλους συμπεριφορὰ τῶν γονέων πρέπει νὰ εἶναι ἀνεπίληπτος» (σελ. 92), «οἱ γονεῖς δὲν πρέπει νὰ ἀφίνουν τὰ τέκνα των νὰ μεταμφιέννυνται» (σελ. 95).

Λίαν ἐπαγωγὰ εἶναι τὸ κεφάλαιον περὶ σχολικῶν ποινῶν, τὸ κεφάλαιον περὶ τῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκοντο εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως, τὸ περὶ τῆς τροφῆς καὶ ἀγωγῆς τῶν βρεφῶν καὶ τῶν νηπίων κλπ. κλπ. Τό, περὶ οὗ ὁ λόγος, βιβλίον τοῦ κ. Κουκουλέ, εἶναι καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ κατὰ τὴν μέθοδον τῆς ἐκθέσεως τοιοῦτον, ὥστε οὐδόλως ἀμφιβάλλομεν ὅτι ὁ λαμβάνων αὐτὸ εἰς χεῖρας ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς παντὸς εἴδους σχολείου θὰ συνεχίσῃ τὴν ἀνάγνωσιν μέχρι τέλους μὲ ἀδιάπτωτον τὸ ἐνδιαφέρον καὶ θὰ εὐγνωμονῇ τὸν συγγραφέα διὰ τὰς παρεχομένας ἱστορικὰς γνώσεις, διὰ τῶν

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΠΑΝΑΓ. Δ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Δημοδιδασκάλου, Γραμματέως Συντάξεως της «Παιδαγωγικής Επιθεωρήσεως»

Συγγραφέντα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν κ. κ. **Σ. Ἀσημάκη, Ν. Βάγια, Ι. Μαγκριώτη, Γ. Μιχαλοπούλου** δημοδιδασκάλων, **Δαζ. Γαβαλά** διευθυντοῦ Προτύπου Μαρασλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, **Παναγ. Γαβρεσέα** Παιδαγωγοῦ, καθηγητοῦ Φυσικῶν, **Νικ. Δημητροκάλλη** μετεκπαιδευθέντος δημοδιδασκάλου, **Σωτηρίου Κυριακίδου** τ. Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων, καὶ **Χαρ. Σκαλισιάνου** Παιδαγωγοῦ, τ. Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως.

ΟΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Παπαδοπούλου Παν.

Ἱερὰ Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Δια-
θήκης 3.000

Ἱερὰ Ἱστορία τῆς Καινῆς Δια-
θήκης 3.000

Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία 3.000

Δημητροκάλλη Ν. - Παπαδοπούλου Π.

Λειτουργικὴ καὶ Κατήχησις . . . 3.000

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Παπαδοπούλου Παν.

Ἱστορία Ἡρώων Γ' τάξεως . . . 3.000

Ἱστορία Ἀρχαίας Ἑλλάδος Δ'
τάξεως 3.000

Ἱστορία Ἀρχαίας Ἑλλάδος Γ'-Δ'
τάξ. (1ον ἔτος συνδιδασκαλίας) . 3.000

Ἱστορία Ἀρχαίας Ἑλλάδος Γ'-Δ'
τάξ. (2ον ἔτος συνδιδασκαλίας) . 3.000

Παπαδοπούλου Π. - Κυριακίδου Σ.

Βυζαντινὴ Ἱστορία Ε' τάξεως . . 3.500

Ἱστορία Νέας Ἑλλάδος ΣΤ' τά-
ξεως 4.000

ΓΛΩΣΣΙΚΑ

Παπαδοπούλου Παν.

Γραμματικὴ τῆς Κάθαρευούσης . 4.000

Σουλιώτου Χ. - Παπαδοπούλου Π.

Νέα Γραμματικὴ καὶ Ὁρθογρα-
φία τῆς Δημοτικῆς 4.000

ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ

Παπαδοπούλου Π. - Γαβρεσέα Π.

Φυσικὴ Ἱστορία Ε' τάξεως . . . 3.800

Φυσικὴ Ἱστορία ΣΤ' τάξεως . . . 3.800

Φυσικὴ Ἱστορία Ε'—ΣΤ' τάξεως
1ον ἔτος συνδιδασκαλίας (Φυ-
τολογία καὶ Ὁρυκτολογία) . . 3.600

Φυσικὴ Ἱστορία Ε'—ΣΤ' τάξεως
2ον ἔτος συνδιδασκαλίας (Ζωο-
λογία - Ἀνθρωπολογία - Ὁρυ-
κτολογία) 3.800

Βάγια - Ἀσημάκη - Παπαδοπούλου

Φυσικὴ Ἱστορία Γ' τάξεως . . . 3.000

Φυσικὴ Ἱστορία Δ' τάξεως . . . 3.000

Γαβρεσέα Π. - Παπαδοπούλου Π.

Φυσικὴ Πειραματικὴ Ε' τάξεως . 3.000

Φυσικὴ Πειραματικὴ ΣΤ' τάξεως . 3.000

Χημεία Ε' τάξεως 2.400

Χημεία ΣΤ' τάξεως 2.400

Φυσικὴ καὶ Χημεία Ε' καὶ ΣΤ' τά-
ξεως 1ον ἔτος συνδιδασκαλ. . 4.000

Φυσικὴ καὶ Χημεία Ε' καὶ ΣΤ' τά-
ξεως 2ον ἔτος συνδιδασκαλ. . 3.600

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ - ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

Παπαδοπούλου Π. - Μιχαλοπούλου Γ.

Ἀριθμητικὰ προβλήματα Γ' τάξ. . 2.500

Παπαδοπούλου Παν.

Γεωμετρία Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως . . 3.000

Σκαλισιάνου Χ. - Παπαδοπούλου Π.

Μεθοδικὴ ἀριθμητικὴ Β' τάξεως . 3.500

Μεθοδικὴ ἀριθμητικὴ Γ' τάξεως . 3.500

Μεθοδικὴ ἀριθμητικὴ Δ' τάξεως . 3.500

Γαβρεσέα Π. - Παπαδοπούλου Π.

Ἀριθμητικὴ καὶ Προβλήματα Ε'
τάξεως 3.000

Ἀριθμητικὴ καὶ Προβλήματα ΣΤ'
τάξεως 3.500

Ἀριθμητικὴ καὶ Προβλήματα Ε'
καὶ ΣΤ' τάξ. συνδιδασκομένων . 4.000

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ

Γαβαλά Δαζ. - Παπαδοπούλου Π.

Πατριδογραφία Β' καὶ Γ' τάξ. . 3.000

Καραγιάννη Ἀντ. - Παπαδοπούλου Π.

Γεωγραφία Ἀτлас Ἑλλάδος Γ'
καὶ Δ' τάξεως 5.500

Γεωγραφία Ἀτлас Ἠπείρων Ε'
τάξεως 5.500

Γεωγραφία Ἀτлас Εὐρώπης ΣΤ'
τάξεως 5.500